EKİM'İN SAVUNUSU

JOHN REES
Türkçesi: Serpil Çağlayan

Praksis

EKİM'İN SAVUNUSU

John Rees
Çeviren: Serpil Çağlayan

Praksis

Praksis Yayınları: 1
Politika Dizisi: 1
Eylül 1999 İstanbul

Kitabın orjinal adı: in defense of october
Yazarı: John Rees –*International Socialism* dergisi editörü
(Yazarın, **The Algebra of Revolution** kitabı yayına hazırlanmaktadır.)

Çeviren:
Serpil Çağlayan

Yayın Yönetmeni
İsmet Şahin

Sanat Yönetmeni
Ayşegül Ayak

Baskı
Sezai Ekinci Matbaası-İstanbul

Praksis

Eylem Sokak 13/8 Nişantaşı-İstanbul
Tel.: 0 212 246 60 01
E-mail: international@swp.org.uk
Website: http://www.internationalsocialist./org/pubs/is.html

EKİM'İN SAVUNUSU

Stalinizmin sona ermesini hararetle isteyen sosyalist kesim aynı zamanda onun son kurbanı mı olacak? 1989 Doğu Avrupa devrimleri, pek çok sosyalist tarafından, özellikle de Stanlinizmin 1917 Ekim Devrimi'nin haklı mirasçısı değil, onu saptırıcı ve yıkıcı bir ideoloji olduğunu savunanlarca sevinçle karşılandı. Yine de 1989'un yarattığı etki genelde sosyalist geleneği güçlendirmedi, hatta tam tersi bir duruma yol açtı.

Stalinist rejimlerin çöküşü eski bir argümanı yeniden güçlendirdi. Buna göre yıkımın tohumları Bolşevik devriminin ilk günlerinde atılmıştı. Beklendiği gibi sağcı kesim 'sosyalizmin çöküşü'ne devrimci geleneğe vurmak için kullanacakları bir değnek misali sarıldı. *Times*'ın eski editörü William Rees-Mogg'un Lenin'in 1903'te Iskra'da kontrolü ele geçirme mücadelesinin sonraki ayaklanmalara doğrudan zemin hazırladığını savunan garip kaos teorisinden, eski Amerikan Güvenlik Konseyi üyesi Richard Pipes'ın çok övgü toplayan ve son dedece ideolojik kitabı *The Russian Revolution*'a kadar mesaj hep aynıydı; Lenin Stalin'e zemin hazırlamıştı.[1]

Rusya'da da buna benzer hatta daha derin bir ideolojik değişim başlamış bulunuyor. Önceleri Stalinist bürokrasi ve Batılı yönetici sınıflar bir konuda hem fikirdiler: sosyalizm Stalinizmdi. Stalinistler kendi barbarlıklarının üzerini devrimle örterek haklı görünmeye çalışırken, Batılı kapitalistler Stalinizmi devrimin ancak barbarlık getirebileceğini göstermek için kullanıyordu. Bugün ise, her iki grubun birleştiği nokta devrimin felakete yol açtığı iddiasıdır: Stalinist bürokrasi dünya pazarına

ihtiyaç duyarken Batılı kapitalistler pazara açık bir Rusya istemektedir. Her dönem ve her koşulda bu iki kitlesel sosyal güç, hem Stalinizm hem de Batı kapitalizmini reddeden ve sosyalist geleneğin gerçek sesi olan görüşü dışlamak üzere birleşmişlerdir.

Böylece bugün Batı'da Pipes devrimin Beyaz Rus yorumunu yüceltirken, *Moscov News* orta sayfalarında 1917 deki Burjuva partisi Kadetlerin üyelerinden Josif Gessen'in arşivlerinden alınan, Beyaz general Baron Wrangel'ın annesi ve Çarın subayları tarafından yazılmış bölümlerin de yer aldığı, devrim ve iç savaşla ilgili anlatılara yer veriyor.[2] Bu arada Moskava'daki Merkez Komite matbaalarında Marx ve Lenin ciltleri yerlerini Wrangel ve onun dava arkadaşı Beyaz lider Amiral Kolçak'ın biyografileri ile Soljenitz'in *The Gulag Archipelago*'su gibi kitaplara bırakmış durumda.[3] Bu durumda Rusya'daki sosyalistlerin S. P. Melgonov'un *The Red Terror in Russia*'sı gibi ilk kez 1920'lerde Beyaz taraftarı yayınlarla gün ışığına çıkan argümarlarla tekrar tekrar karşı karşıya kalmaları hiç şaşırtıcı değil.[4]

Ancak Doğu Avrupa devrimlerinden sonra yeni olan şey sol kesimden pek çok kişinin hali hazırdaki koroya katılmış olmasıdır. Doğu Avrupa devrimlerinden hemen sonra *Marxsim Today*'in editörü Martin Jacques 'Stalinizm ve büyük ölçüde Leninizm yolun sonuna geldi. Halk otoriter yönetimi reddetmiş bulunuyor' demiştir. Komünist Parti Genel Sekreteri Nina Temple ekler: 'Devrimden bu yana Rusya'daki gelişmelere bakıldığında işlerin başından beri kötü gittiği görülür.'[5] Tarihçi Eric Hobsbawm'a göre 'Dünya, 1914'ten İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar yaklaşık yarım yüzyıl boyunca, türlü çeşit garabetle sonuçlanan bir afetler dönemi yaşamıştır. Bu sonuçların belki en uzun süreli olanı Rus devrimi'dir.' Hobsbawn Lenin'in Ekim devrimini yapmamış olması gerektiğini savunur.

Rusya'da dahi bu görüşte olan Marksistler –Menşevikler, Phehanov ve diğerleri– vardı. Rus Marksizminin babası yaşlı Plehanov Lenin'e, bu şekilde ancak Çin İmparatorluğu'nun sosyalist bir versiyonunun yaratılabileceğini savunmuştu.[6]

Güney Afrika Komünist Partisi Genel Sekreteri Joe Slovo da *Has Socialism Failed?* ve diğer yakın zamanlı Ekim Devrimi'ni eleştiren yazılarıyla hali hazırdaki gürültüye katılır ve bu eleştirilerini, partisinin, Avrupalı kardeşlerinin uzun zaman önce katetikleri reformist yolda yer alması için kullanır. *The African Communist*'in son sayılarında birinde Slovo şöyle yazar. "Troçki, Bukarin, Kamenev ve Radek de dahil olmak üzere Bolşevik devriminin Stalinizm "muhalifi" olarak tanınmış oldukça az sayıdaki başlıca liderleri yanlızca rejimin teorik yapısının oluşmasında önemli bir rol oynamakla kalkmayıp, aynı zamanda Stalin dizginleri ele almadan ve ekonomik olarak ayrıcalıklı bir tabakanın belirmesinden çok daha önce rejimin bazı pratiklerini teşvik etmişlerdir."[7] Böylece politik kariyerinin her saatini Stalinizmi savunmakla harcamış olan Slovo Troçki'yi 'Stalinizm'in sorumlusu' olarak suçlamaktadır! *"Tencere dibin kara, seninki benden kara..."*

Stalinistlerce sosyalistlerle işçi sınıfı arasındaki göbek bağı koparılalı öyle uzun zaman olmuştur ki çoğu için klasik Marksist geleneğe dönüş yolunu bulabilmek artık mümkün görünmemektedir. Devlete tapınma, kendini sosyalist olarak adlandıran güçlü bir devletin tahakkümü karşısında korkakça diz çökme, daima Stalinizmin ayrılmaz bir parçası olmuştur. O halde, bir kez o devletler çöktüğünde, Stalinistlerin onunla özdeştirdikleri sosyalizme olan inançlarının da çökmesi çok da şaşırtıcı değildir.

Esasında dünkü Stalinistlerin tepkilerinden daha şaşırtıcı olan şey Ekim Devrimi'yle ilgili benzer nitelikte ya-

zılar yazan anti-Stalinist sosyalistlerin tepkileridir. *New Left Review*'nün editörü Robin Blackburn şöyle yazmıştı: 'Marksizm Rus devriminin akıbeti ile ilgili imaların dışında tutulamaz.' Lenin de kısmen, 'sistematik bir düşünür' olmadığından Stalin'e zemin hazırlamış olma 'suçlamasından kurtulamaz'.[8] Ayrıca bir keresinde Marksist Paul Hirts, Lenin'in daha iyi bir toplum kurma konusundaki kararlığının, kaçınılmaz olarak 'Bolşevik Parti'nin güç tekeline, gizli polis kontrolü sistemine ve demokratik merkeziyetçiliğinin özünde var olan otoriter uygulamalara' yol açan 'ütopyacı bir görüş olduğunu' yazmıştır.[9]

Before Stalinism'e Amerikalı sosyalist Sam Farber Lenin'in görüş ve faaliyetlerinin 'kaçınılmaz ve zorunlu olarak elitist bir hükümet biçimine yol açtığını' ve 'Bolşeviklerin kendilerini daha sonraki Stalinist totaliter modele önemli ölçüde yaklaştırılmış olan politikaları benimsediklerini' savunur.[10] Farber, Amerikan sosyalist örgütlerinden Solidarity'nin (Dayanışma) bir üyesi, ayrıca bu ve benzeri sorunlar üzerine ateşli tartışmaların patlak verdiği örgütün yayın organı *Against The Current* dergisinin editörüdür. Makalelerin en az biri sağ kanadın Ekim Devrimi'ne yaklaşımından ayırt edilemez niteliktedir.[11]

Benzer bir argüman Doğu Avrupa'daki muhalifler arasında da ortaya çıktı. Adam Michnik Polonya dayanışması'ndaki hareketi, devleti ele geçirme mücadelesine dönüştürmek isteyen aktivistlerin "totaliterci baştan çıkışını" eleştirdi.'[12] Ve Moskovalı sosyalist Boris Kagarlitski, Batı'dakilerin pek çoğundan daha toleranslı açıklamasında, yine de şunu iddia eder: 'Lenin'in partisi bir Kral Marx partisinden çok, bir I. Peter partisidir, çünkü özelikle ve her şeyden çok Rusya'nın Batılı kurumların çağdaş biçimlerini örnek alması için mücadele etmiştir.' Kagarlitsi 'diktatörlük metodlarının Batılı proleteryayı

devrimden uzaklaştırdığını' iddia eder. Ona göre 'Bolşeviklerin demokratik prensiplerin bütünlüğünü göz önüne almayışı' Stalinizmin 'az çok uygun' sonuç olarak yükselişindeki etkenlerden biridir.[13]

Ortada açıkça devrimcilerin açıklığa kavuşturması gereken bir mesele durmaktadır. Böyle bir açıklama 'Lenin'in Stalin'e zemin hazırladığı' suçlamasının ötesine geçebilmeli ve Bolşevikleri eleştirelerin iddialarını detaylarıyla incelemelidir. Bu da Rus Devrimiyle ilgili anahtar sorulara yakından bakmayı gerektirir: devrimin zamanlaması doğru değil miydi (prematüre miydi)? Ekim Devrimi için darbe denilebilir mi? Bolşevik parti tek sesin hakim olduğu (monolitik) bir parti miydi? Bolşeviklerin Kurucu Meclisi dağıtması doğru bir hareket miydi? Kızıl Terör, Çeka ve Kronştad nasıl yorumlanmalıydı?

Bu sorular tarihi önemlerinin çok ötesinde bir değere sahiptir. Ekim Devrimi 20. yy. politik yaşamında bir mihenk taşıdır. Bir kişinin Ekim Devrimi'ne yaklaşımı bilinirse, onun kapitalist mi, Stalinist mi, yoksa klasik Marksist geleneğe bağlı gerçek bir soyalist mi olduğu da anlaşılabilir. Stalinizm çöktüğünden beri şu anlamsız soru soruluyor: Emekçi sınıf için bundan böyle gidilecek tek yol reforme edilmiş bir kapitalizm midir? Ekim Devrimi'ni Stalinizmin habercisi gibi gören Martin Jacques gibiler için yanıt hevesli bir evet olacaktır. Ama Batı dünyasında aşevi kuyruklarında çürüyenler, işsizlik ve savaş tehdidine, ırkçılık ve baskıya maruz kalanlar o kadar kolaylıkla hem fikir olmayabilirler. Onlar belki de bügün pek çok soyalistin başka her durumda en azılı düşmanları onlarla birlik olup Lenin'in Stalin'e yol açtığını ilan eden koroya katılmak konusunda neden bu kadar acele ettiklerini merak ediyorlardır.

'Vakitsiz' (prematüre) bir devrim mi?

Menşevikler, Kautsky ve Plehanov'u överek, Rus Devriminin 'prematüre' gerçekliğini, geri kalmış Rusya'daki ekonomik koşulların sosyalist bir toplumun kurulması için uygun olmadığını göstermek bir kez daha moda oldu. Hobsbawn ve Kagarlitski'nin yukarıda alıntılanmış olan yorumlarının özünde bu düşünce vardır. Aynı düşünce Robin Blackburn'ün yorumunda da yer alıyor:

Komünist Manifesto'dan ve diğer yazılardan çok iyi bilindiği gibi, Marks ve Engels gerçek sosyalizmin ancak kapitalizmin oluşturduğu bir temel üzerine inşa edilebileceğini vurgulamışlardı; Alman ideolojisi adlı eserde sosyalizmin oluşumunun en gelişmiş ülkelerin en az bir kaç tanesinde sosyal bir altüst oluşla gerçekleşeceğini öne sürmüşlerdir. Bu klasik Marksist anlayış geniş bir alana yayılmış azgelişmiş bir ülkede sosyalizmi kurma denemesinin tam bir yanılgıdan kaynaklandığı sonucuna varır.[14]

Bu argüman elbette ki Marksizm'in ABC'si dir. Tek bir ülkenin sınırları içinde düşünüldüğü sürece hatasız bir mantık yürütme söz konusudur. Ancak daha 1906'da Results and Prospects (Sonuçlar ve Olasılıklar) adlı eserinde Troçki bu konudaki detaylara ilişkin itirazlarla ilgilemiştir. "Sosyalizm İçin Gerekli Koşullar" başlıklı bölümünde Batı endüstrisi ve Batılı emekçi sınıfının olgunlaşmış halini inceliyerek, tam olarak Robin Blackburn'ün Kautski'yi otorite kabul ederek yönelttiği soruya yanıt verebilecek bir açıklamayla devam eder:

Avrupa proletaryasının devlete doğrudan desteği olanaksızın Rus işçi sınıfının gücü elinde tutmayı sürdürerek geçici hakimiyetini sürekli bir sosyalist diktatörlüğe dönüştürmesi mümkün değildir. Bundan bir an bile şüphe edilemez. Ancak şüphe edilmeyecek bir şey daha vardır: Batıda gerçekleştirilecek bir sosyalist devrim bizim, işçi sınıfının şimdiki geçici hakimiyetini doğrudan sürekli

bir sosyalist diktatörlüğe dönüştümemizi sağlayacaktır.[15]

1917 sürecinde Lenin ve Bolşevikler bu görüşü içtenlikle kabullenmişlerdi. Stalin bile Ekim Devrimi'nin hangi kriterle yapılması gerektiğine ilişkin anlayışlara göre Lenin ile Zinovyev ve Kamenev arasındaki farkları özetleyebiliyordu: 'İki farklı çizgi var. Bunlardan birinde devrimin zaferi hedeflenir ve Avrupa'ya güvenilir. İkincisinde devrime inanılmaz ve yalnız muhalif olmak için var olunur.'[16] Devrimin tam ortasında Troçki, Bolşevik hükümetten söz ederken, 1906'daki tahminini tekrarlar:

Eğer Avrupa halkları ayaklanıp emperyalizmi ezmezlerse ezilecek olanlar bizleriz buna şüphe yok. Ya Rus Devrimi mücadele kasırgasını Batı'da yükseltecek, ya da bütün ülkelerin kapitalistleri bizim mücadelemizi boğacaklar.[17]

Ve Lenin, sık sık tekrarlanan argümanlarda şöyle söyler:

En küçük bir şüphe duyulmamalıdır ki gerçekleştirdiğimiz devrim, eğer tek olmaya devam ederse, eğer başka hiçbir ülkede devrimci hareket olmazsa, amaçladığı zafere ulaşamayacaktır... Bütün bu zorluklar karşısında tek kurtuluşumuz, tekrar söylüyorum, tüm Avrupa'yı kapsayan bir devrimdir.[18]

Bütün bunlar, Robin Blackburn'ün iddia etiği gibi 'Lenin ve Troçki'nin Bolşeviklerin iktidarı ele almalarını haklı çıkarmak için sonradan yaptıkları açıklamalar' değillerdi.[19] Bu bakış açisi Bolşevikler de Ekim Devrimi öncesinde, devrim sırsında ve devrimden sonra da açıkça hakimdi. E. H. Carr'ın dediği gibi: 'Sadece bir avuç optimist değil, akla gelebilecek tüm Bolşevikler bütün idealist hesaplarını bir Avrupa devrimi üzerine yapmışlardı.'[20] Üstelik Bolşevikler bir Avrupa devrimi beklentisinde yalnız değillerdi. Kautski bile, şimdiki hayranlarının dikatinden kaçtığı anlaşılan 1904'te yazılmış bir makalesinde Almanya'da bir devrim olasılığını kabul ediyordu. Böyle bir devrim:

Batı Avrupa'da proletaryanın hakimiyetine öncülük ederek, Doğu Avrupa proletaryası için, gelişme evrelerini hızlandırma ve Almanya örneğini göz önünde bulundurmak suretiyle de benzer sosyalist kurumlar inşa etme olasılığı yaratmalıdır. Toplum bir bütün olarak kendi gelişiminin herhangi bir evresini atlayamaz. Ama toplumu oluşturan parçalar için gecikmiş gelişmelerini daha ileri ülkeleri örnek alarak hızlandırmaları hatta bu sayede onların yerini alarak gelişimin öncüleri olmaları mümkündür...[21]

Kautski'nin 1917 sonrası Bolşeviklere eleştirileri bu zayıflamakta olan sürekli devrim öngörüsünü reddetmek üzere yapılmışlardı. O döneme gelindiğinde Kautski kapitalist Avrupa'yı bir 'bütün' olarak görmekten özenle kaçınıyor ve 'onu oluşturan parçaların' birinde oluşacak bir devrimi hararetle kınıyordu. Ancak Ekim Devrimi'nden sonra, Bolşeviklere karşı yazılmış bu tiradının tam ortasında bile Kautski Bolşevik analizlerinin gücünü tamamen inkar edemez:

Bolşevikler bir Avrupa devrimi umdukları için çok fazla suçlanmamalı. Diğer sosyalistler de aynı şeyi yaptılar ve bizleri sınıf mücadelesinin keskinleştiği ve pek çok şaşırtıcı sonuca gebe olabilecek koşullar beklemekte. Ayrıca eğer Bolşevikler devrim beklentilerinde şimdiye dek yanılmış bile olsalar aynı yanılgıyı Bebel, Marks ve Engels de taşımadı mı? Bunu kimse inkar edemez.[22]

Bu bakış açısı sonraki eleştirilerde iddia edildiği gibi hiç te temelsiz bir iyimserlik değildi. Tersine bu görüş, dünya pazarının ve onunla birlikte emperyalizmin kapitalist dünyayı kaynaştırarak tek organizma haline getirişinin ayrıntılı bir incelemesi üzerine kurulmuş. Bu, kısımları eş zamanlı olarak ekonomik krizlerle sarsılan ve savaşlarla yıkıma uğrayan ve Birinci Dünya Savaşı öncesi dönemde işçi sınıfındaki büyük huzursuzlukların başlıca birkaç ülkede benzer yoğunlukta vücut bulduğu

bir organizmaydı. Yalnız Lenin ve Bolşevikler modern kapitalizmin doğasını ve sınıf mücadelesinin uluslararası etkinlik alanını açıklayabilen bir emperyalizm teorisi geliştirebilmişlerdi. Solcu Menşeviklerden Martov da dahil, başka hiçbir sosyalist böyle bir analize girişmeyi denememişti.

Savaş sonrası dönemde Bolşeviklerin öngörüsünün doğru olduğu kanıtlandı. Bütün Avrupa'da devrimci ayaklanmalar yaşanıyordu. İrlanda'da Paskalya Ayaklanması Ekim Devrimi'nden de önce gerçekleşti. 1918 Kasım Devrimi'ni, gemici isyanı ve genel grevle hız kazanan karışıklıkta, Alman İmparatoru'nun tahtan düşüşü izledi. Bunları başka devrimci hareketler takip etti.

Victor Serge dönemi şöyle anlatıyor:

Devrim Viyana ve Budapeşte sokaklarına indi. Scheldt'den Volga'ya işçi ve asker vekillerinin oluşturduğu komiteler -sovyetler- dönemin gerçek yöneticileri. Almanya'da yasal hükümet altı sosyalistten oluşan Halk Komiserleri Konseyidir.[23]

1919 Martında komite (sovyet) Macaristan'da yönetimi ele geçirdi ve aynı yıl kitlesel işçi ayaklanmaları Britanya'da devleti temelinden sarstı. İtalya "iki kızıl yıl" boyunca kitlesel sınıf mücadeleleriyle sarsılmıştı ve bu duruma ancak Serge'in 'engelleyici karşı-devrim' diye tanımladığı Mussolini'nin başa getirilmesiyle bir son verilebildi.[24] Başka bir yerde Serge şöyle anlatıyor:

Dönemin gazeteleri büyüleyici... Paris'te ayaklanmalar, Lyon'da ayaklanmalar, Belçika'da devrim, İstanbul'da devrim, Bulgaristan'da sovyetlerin zaferi, Kopenhag'da ayaklanma. Gerçekte tüm Avrupa hareket halinde, her yerde, birleşik ordularda bile, gizli ya da açık komiteler belirmekte; her şey mümkün, her şey.[25]

Politik tayfın diğer ucundan Lloyd George şöyle yazmıştı:

Bütün Avrupa devrim ruhuyla dolu. Savaş öncesi koşullarına karşı işçiler arasında yalnız derin bir hoşnutsuzluk duygusu değil, aynı zamanda güçlü bir öfke ve başkaldırı hissi hakim. Varolan tüm düzen, politik, sosyal ve ekonomik yönleriyle Avrupa'nın bir ucundan öbürüne uzanan kalabalık kitlelerce sorgulanıyor.26

Bu daha önce benzeri görülmemiş derecede ve yoğunluktaki sınıf mücadelesinin sonucu olarak Üçüncü Enternasyonal pek çok Avrupa ülkesinden yüz binlerce üyesiyle kitlesel Komünist Partileri bir bayrak altında toplamayı başarmıştır. 1920'ye gelindiğinde Üçüncü Enternasyonal'in bayrağı altında şu örgütler yer almaktaydı: 300.000'lik İtalyan Sosyalist Parti, 400.000 üyesiyle Çekoslovak KP, Fransız Sosyalist Partiden 140.000 kişi, Bulgar Sosyalistlerinden 35.478 yoldaş, İsveç Sosyalist Partiden 17.000 kişi; Alman Komünist Parti, Norveç İşçi Partisi ve Yugoslav Sosyalist Partinin tamamı.[27]

Bu devrimci ayaklanmalarda eksik olan unsur ne amaçlanan tüm Avrupa'yı sarmış bir buhran ne de işçilerin güç için mücadele isteğiydi. Eksik olan, bu hareketleri güce dönüştürecek, tatmin edici kararlılıkta bir liderlik ve yeterince tecrübeli üyelerin çekirdeğini oluşturduğu bir örgütlenmeydi. Rus ve Alman devrimleri arasındaki keskin fark buydu. Bu, Bolşeviklerin Üçüncü Enternasyonal'de üstesinden gelmek için kahramanca uğraştıkları bir zaaftı. Bu mücadele kesinlikle, daha baştan başarısız olmaya mahkum bir mücadele değildi.

Bolşevikler doğru olarak bir Avrupa devrimi tahmininde bulundular ve bu devrimi başarıya götürecek bir liderlik için var güçleriyle uğraştılar. Denemekte haklıydılar. Marx'ın bir keresinde söylediği gibi, 'eğer mücadeleye yalnızca koşulların istisnasız lehte sonuçlanacağı durumlarda girişilseydi, tarih yapmak gerçekten çok kolay olurdu.'[28]

Kautski Alman devrimine yaklaşımı nasıldı? Tabii ki, dönemin endüstriyel olarak ikinci en gelişmiş ülkesi olan Almanya için sosyalizm geri kalmış ülkelerde mümkü olmadığına ilişkin argümanların hiçbirine gerek duyulmaz. Peki Kautski geri kalmış Rusya'daki sosyalist devrime karşı çıkarken ileri Almanya'da devrimi savunuyor muydu? Hiç de değil. Kautski kapitalist demokrasi adına, Almanya'da bir sosyalist devrime de Rusya'dakine olduğu kadar şiddetle karşıydı. Rosa Luxemburg'un da her açıdan en az Lenin kadar tehlikeli olduğunu açıklamıştı. Hugo Hass, Kautski'nin partisinin liderinden biri, Luxemburg'la tartışmalarından birinde, belli ki çelişkinin farkında olmadan, şöyle söylemişti:

Bizler Bolşevik devrimini burada kölece taklit edemeyiz, çünkü nesnel koşullarımız tamamen farklı. Rusya bir köylü ülkesi... Endüstri işçileri nüfusun sadece %10'unu oluşturuyor. Almanya ise yiyecek malzemesine ihtiyaç duyan gelişmiş endüstrileşmiş bir ülke. Nüfusun çoğunluğunu proleterler oluşturuyor.[29]

Robin Blackburn de elbete ki aynı çizgide durmaktadır. Eğer Rus devrimi geri kalmış bir ülkede gerçekleştiği için hatalıysa o halde bu günkü Britanya için bu hata örnek gösterilemez. Buna rağmen Robin Blackburn bugünkü Britanya'da bir devrimci manevrayla 1917'deki Bolşevik stratejilerine karşı olduğu kadar şiddetle karşı çıkar. Buradan kaçınılmaz olarak çıkan sonuç şudur: Robin Blackburn ve Kautski söz konusu olduğunda, devrimin 'prematüre' olduğuna ilişkin bütün bu konuşmalar devrimci sosyalizme karşı ciddi argümanlar değil, politik bir takım sonuçları onaylatma ihtiyacından doğmuş mazeretlerdir.

Ekim: Devrim mi darbe mi?

Şubat 1917'deki kendiliğinden ve kitlesel başkaldırı ve Ekim 1917'deki 'Bolşevik darbe' arasındaki zıtlık sağ kanadın devrim yorumundaki başlıca unsurlardan birisidir. Bu görüş Doğu Avrupa olaylarından dolayı yeniden güç kazanmaktadır. Tarihçilerden birinin son dönemde gözlemlediği gibi:

Bolşevik zaferinin örgütlenme yeteneğine sahip acımasız ve sülkastçi bir azınlığın ürünü olarak çizilmesi beylik Batı düşüncesinde öyle uzun zamandır yer etti ki, bu imaj devrimle ilgili her türlü tahmin üzerinde silinemez bir etki yarattı. Her ne kadar yakın zamandaki bazı uzmanların çalışmaları bu imaja şüpheyle yaklaşıyorlarsa da, buna bağlılığını sürdüren çalışmalar da ortaya çıkmaya devam ediyorlar ve hala Batı medyasındaki yorumlarda ortak geçerliliğe sahip bir görüş bu. Üstelik perestroyka, komünizmden pişmanlık görüntüsü bu imaja yeniden hayat veriyor. Sovyetler birliğinin sancıları arttıkça bu görüşe bağlı olanların cesaretide artıyor.[30]

Buna göre Pipes devrimin bir 'modern devlet darbesi örneği' olduğunu savunur.[31] Anarşistler bir yana, çok az sosyalist sağ kanadın hikayesini tamamen yutmaya gönüllü olmuştur. Ancak onlar da Ekim Devrimi'nin gerçek bir kitlesel ayaklanma olduğunu kabul etmekle birlikte Bolşeviklerin öncelikle devrimi gerçekleştirebilmek için diğer tüm sosyalist partilerle mücadele etmek zorunluklarını hafife alırlar. Ayrıca devrimin zorunlu kıldığı yoğun kutuplaşmayı görmezden gelerek bir karşı devrim tehdidini önemsememe eğilimindedirler. Her iki argüman da Bolşeviklerin Ekim sonrası yaptıklarını eleştirenlerce dayanak olarak kulanılır: Kurucu Meclisi dağıtmaları ve iç savaşa girmeleri.

Peki Bolşevikleri başa getiren neydi? Açıktır ki programları ve taktik olarak benimsedikleri esneklikleri oldukça önemliydi. Ama bu hikayenin sadece bir bölümü.

Kalan kısım diğer partilerin büyümekte olan krize nasıl tepki gösterdikleriyle açıklanabilir. Şubattan Ekime giden yol yalnız, Bolşevikleri iktidara yükselten ihtişamlı bir yol değildir, bu aynı zamanda devrimin sorduğu en acil sorulara uygun yanıtlar vermeyi başaramayan diğer partilerin saygınlıklarının işçi ve köylülerin gözünde hızla inişe geçiş hikayesidir.

Şubat devrimi üç önemli sorunu gündeme getirmişti: savaş, toprak ve fabrikalar. Ve üç önemli politik güç vardı: ilki en güçlü kısım Çarlık ordusunun subay birliklerinden oluşan ve (bazen şartlı olarak) burjuva Anayasal Demokratlarca (Kadetler) desteklenen eski yönetim. İkinci olarak işçi sınıfının partileri geliyordu; Bolşevikler ve Menşevikler. Son olarak da genellikle aydınlar, avukatlar ve başka kentli orta sınıf mensuplarınca yönetilen ve buna rağmen kendilerini köylülerin temsilcisi olarak gören ve onlara yönelik çalışan Sosyalist Devrimciler (SDler)

Şubat devrimi sonrası ortaya çıkan geçici hükümetin uyguladığı rejim Kadetlerin hakimiyetinde idi. Toprakların köylülere dağıtılmasını reddediyor, savaşa devam etmekte kararlı görünüyor ve işçiler için çok az şey sunuyorlardı. Geçici hükümet, Şubat devrimi boyunca ve devrim sonrası mantar gibi çoğalan komiteler (sovyetler)deki çoğunluğa hakim olan Menşevikler ve SD'ler tarafından destekleniyordu.

Rejimin ekonomik ve politik olarak felce uğraması Geçici hükümetle işçi, köylü ve asker kitleleri arasında bir duvar oluşmasına neden oldu. Geçici Hükümetin yarattığı ilk kriz Nisan ayında gerçekleşti. Sorun savaştı. Kadetlerin lideri Milyukov'un "Rusya kanının son damlasına kadar savaşacaktır" sözleri gerginliği iyice artırdı. General Sir Alfred Knox'a göre Rus askerlerin 'birileri ölüp de silahları sahipsiz kalıncaya dek hallaç pamuğu gibi atıldıkları' cephede Milyukov'un sözleri tepkiyle karşılandı.[32]

Mitingler, protestolar, savaş taraftarı ve karşıtı göstericiler arasındaki sokak kavgaları ve son olarak da ayaklanmalar Milyukov'un hükümeti bırakmasına yol açtı. Gerçekte onun çekilmesi katışıksız burjuva hükümetin sonu oldu. Ilımlı sosyalist liderler yeni bir koalisyon hükümeti oluşturdular. Kadet Prens Truçbeçkoy şöyle yazmıştı: 'Bizlerle solcular arasında açıkça bir duvar bulunuyordu, ama artık yıkıldı.'[33] Geçici hükümet günden güne desteğini kaybettiğinden yeniden güven kazanmak için gittikçe daha çok SD'lere ve Menşeviklere yaslanıyordu; sonunda da Kerenski gibi birini liderliğe getirdiler.

Menşevikler ve SD'ler gönüllü olarak seçilmişlerdi. Geçici hükümete katılmış olmaktan memnundular çünkü onlara göre devrimin sınırları burjuvazinin ufkunu aşmalıydı. Troçki'nin belirtiği gibi, 'ilk devrimden itibaren Menşevikler devrimin burjuva unsurlardan liberallerle birlik olmanın gerekliliğini öne sürmüşlerdi.'[34] Kadetlerin lideri de aynı fikirdeydi:

Şimdiki sosyalist partilerin görüşleri çok daha akıllıca... günümüzde devrim burjuvazinin politik zaferinden öteye gidemez... Sosyalistler kendi gelenekleri ve doktirinleriyle bağlarını koparmayı bile göze alarak hükümete girdiler. Bu ileri doğru atılmış bir adım demektir...[35]

Robin Blackburn ve Hobsbawn gibi 'sistematik düşünürlerin' şimdilerde Ekim Devrimi'ni prematüre oluşunu gösterdiği için övdüğü bu 'akıllıca görüş', o zamanlar görüş sahiplerinin, işçi ve köylülerin büyük çoğunluğun gözünde, saygınlıklarını yitirmelerine sebep olmuştu.

Ilımlı sosyalistlerin saygınlıklarını yitirmeleri Kadetlerin hakim olduğu önceki hükümetin politikalarını aynen sürdürmeleriyle gerçekleşti. Krenski taburlara 'Kendini feda etmenin kaçınılmazlığı ve gerekliliğinin kuralı her Rus askerinin yüreğinde yazılı olmalıdır' ve 'sizi şölene değil ölüme çağırıyorum' diyerek çılgınca savaş çabala-

rını sürdürmüştür. Bir köylü onu şöyle yanıtlamıştı: 'Eğer ölecek ve toprak sahibi olmayacaksam, köylülerin toprak sahibi olmalarından bana ne.' Bu iddianın önündeki güç onbinlerce askerin köylerine geri dönmek üzere başlatıkları uzun yolculuğu ateşlemişti. 1917 Yazında yürüyerek cepheden çekilip gittiler.

Ordu karargahlarındaki 'ünüformalı köylülerin' sözde temsilcileri kışla ve siperdekilerden farklı bir hayat sürüyorlardı. Victor Serge şöyle anlatıyor.

En yüce devrin otoritesi Sosyalist Devrimci parti tarfırdan yönetilen ordular komitesiydi. Bu komite Genel Kurmayla sıkı fıkı ilişkiler içine girerek Bolşeviklerin gizli planlarını ihbar etti ve ordunun anavatana ve müttefiklere bitmeyen sadakatini ilan etti...[36]

Kendi cephelerinde de durum bundan farksızdı. Menşevikler ve SD'ler, köylülerin artık kendi kendilerine harekete geçmelerine rağmen, toprakların köylülere verilmesi kararını sürekli savsakladılar. Menşevikler, Martov da dahil , fabrikaların işçilerin elerine geçmesine sert bir biçimde karşı çıkıyorlarıdı ki bu da Bolşeviklerin sloganı haline gelmeden önce var olan bir gerçekti. Ancak işçileri fabrikaları işgal etmeye ve köylüleri toprağı ele geçirmeye yönelten krizi durdurmak için hiç bir şey yapamadılar: fiyatlar Şubat ve Ekim arasında yüzde 2300 artarken gerçek ücretler neredeyse yarı yarıya azaldı.[37] İflaslar ve kepenk kapatmalarda patlama oldu. Sadece grevler sosyal çözülmenin bu düzeyinde mücadele için yetersiz kalıyordu.

İkinci bir kriz, Temmuzda Kerenski'nin ordusunun yenilmesine ve geçici hükümetin emekli askerleri cepheye sürmek için ücretli Çek askerlerini kullanmasıyla ortaya çıktı. İşçi ve askerlerin öfkesi yeni bir isyana dönüştü; Lenin'in sözleriyle 'bir gösteriden daha fazlası, bir devrimden daha azı' gerçekleşti.[38] Bir ara öfkeli kalabalık meclise zorla girmiş ve işçilerden biri, öfkeden bembeyaz, kürsüye fırlaya-

rak SD lideri Çernov'a yumruğunu sallamıştı ve şöyle bağırmıştı: 'o...çocuğu, sana verilen iktidara sahip çık.'

Ancak SD'ler Menşeviklerin Bütün İktidarın Sovyetlere verilmesini sağlamaya niyetleri yoktu. Bolşevizme genelde sıcak bakmayan bir tarihçi şöyle yazıyor:

Petrograd sovyetine öncülük etmek üzere ileri çıkan kişiler, devrimci teorinin karmaşık yönlerini çok uzun süre tartışarak ve bu arada devrimci pratik konusunda bilgisiz kalarak ... ancak Rus proletaryasının çekingen taraftarları olabilmişlerdir ... bu müteredddüt teorisyenlerin söylemlerine göre devrimin ne 'Rusya'da hızlı bir sosyalist dönüşümü yaratacak pratik gücü vardı, ne de bunun için gerekli yeterince olgunlaşmış koşullar'. Onlara göre politik güç öncelikle Rusya'nın mülk sahiplerini temsil eden ılımlı politikacılara verilmeliydi ... Petrograd'ın işçi ve askerleri ise yeni elde ettikleri devrimci zaferlerinden feragat etme konusunda çok daha isteksizdiler.[39]

Temmuz isyanlarının ilk sonucu Bolşeviklere olan desteğin artması şeklinde gelişmedi. Devrim dalgası geçici hükümetin davalarına çarpmış ama onları devecek kadar güçlü olamamıştı. Hareket geçici olarak durdurulduğunda, ılımlı sosyalistlerinde kitlelerden en az kendisi kadar korkmasına güvenen karşıt güç için bir şans doğmuştu.[40] Nasıl sovyet tarafında bir kutuplaşma varsa, aynısı ama buna karşıt bir kutuplaşma da burjuvazi cephesinde oluşmuştu. Asker, işçi ve köylülerin geçici hükümet ve sovyetlerdeki ılımlı çoğunluktan sorunu kendi lehlerine çözmelerini sabırsızlıkla beklemeleri gibi, aynı şekilde generaller, fabrika sahipleri ve mal sahipleri arasında geçici hükümetin durumu kendi lehlerine çözmedeki yetersizliği sabırsızlık yaratıyordu.

Burjuva taraftarları arasında durum bir askeri diktatörlük modunda gelişmeye başlamıştı. Kerenski Lenin'i arayıp bulduğu yerde vuracak bir ekip oluşturulması

emrini verdi.[41] Troçki ve diğer Bolşevik liderler hapse atıldı, sempatizanlar öldürüldü ve örgütün matbaası işlemez hale getirildi. 'Bunu "örnek alan" Alman zaferinde işçi sınıfının terbiye edilmesi için ortak bir sohpet konusu gündeme gelmişti.'[42] Marc Ferro 'küçük çaplı terör' diye adlandırdığı bu durumu şöyle tarif ediyor:

Anti-Bolşevizmin bir modeli sık sık bir araya geliyordu ve bu grup iç savaş sırasında yenidin oluşturulmuştu. Şubat ve Ekim arasında şekillenen bu model sonraları İtalya ve Almanya'da görülen Faşist modelle bazı benzerliklere sahipti: sosyal devrimlere karşı, sermayedarlar ve fabrika sahiplerinin öncü rol oynadığı ve ordu ile kilisenin fiilen desteklediği bir direnişle, sınıf mücadelesinin inkar edilmesiyle ve asker-bireylerin erkeksi (maskülen ç.n.) birliğine olan hayranlıkla başlamış, bunu 'özel eylem gruplarının' kullanılması, hükümetin güçsüzlüğünün ilan edilmesi, yeni kişilerin (çoğunlukla savaşı desteklemiş olan eski devrimcilerin) ortaya çıkması, liderlik kültürü, anti-semitizm, demokratik örgütlere saldırılar ve sonunda işbirliği yapılan hükümetin sempatisi ve silahlı müdahalesi izlemiştir.[43]

1917 Ağustosun da General Kornilov'un Moskova'daki hükümet kongresine gelerek trenden yukarı subaylar tarafından götürülüşü yeni bir dönüm noktası oldu. O andan itibaren geçici hükümetin gerçekliği kalmayıp göstermelik bir konuma geldi. Bu görüntünün ardında ise Bolşevikler iktidardaki ikiliği sovyetler lehine sona erdirerek devrimi korumak için hazırlıklar yapıyordu. Öte yandan sağcılar devrimi, sovyetleri ve askere ayak bağı olan geçici hükümeti ezmeye hazırlanıyordu. İki seçenek vardı; ya devrim ya da karşı devrim. Troçki şöyle diyordu:

Nasıl Petrograd kitlelerinin şevki en sonunda Temmuz isyanını başlatmışsa, aynı şekilde mülk sahiplerinin sabırsızlığı da Ağustostaki Kornilov isyanına neden olmuştur. Yine nasıl Bolşevikler olası bir başarıyı garan-

tilemek ve yok olmasını engellemek amacıyla silahlı bir isyana taraf olmak zorunda kalmışlarsa, Kadetler de benzer nedenlerle kerdilerini Kornilov isyanında yer almaya zorunlu görmüşlerdir.[44]

Kornilov o ve subaylarını 'gerekirse tüm sovyet üyelerini astırmakta tereddüt etmeyeceklerini' ancak Kerenski hükümetinin kanatları altında hareket etmeyi umduğunu açıkça belirtmişti. O halde bir Anayasa Kongresi toplanıp dağıtılacak ve 'Kerenski ve yandaşları onu başarıya götüreceklerdi.'[45] Kerenşkina maskesi altında *Kornilovşkina* başlamak üzereydi.[46] Kerenski geçte olsa Konnilov'un planlarının kendi sonunu getireceğini fark ederek Kornilov darbesini bozmak için sovyetlerden medet ummaya başladı. Buna karşın Kerenski tarafından hayal kırklığına uğramış olan sovyetler gittikçe daha çok Bolşeviklerin liderliğini istiyorlardı.

Sonuçta popüler desteği geçici hükümetten sovyetlere yönelten sürecin aynısı sovyetlerin içinde de başlayarak popülerliğin ılımlı sosyalistlerden Bolşeviklere kaymasına neden oldu. 1917 Ağustosunda Menşeviklerin Başkanı örgütün 'tam bir karışıklık içinde' olduğunu ilan etti. 'Kimse ne yapılması ya da nasıl adım atılması gerektiğini bilmiyordu... Menşevikler ve SD'ler her ikisi de aynı derecede halktan ve askerlerden izole olmuşlardı.' Plehanov'un yazısı devrimin prematüre olduğu teorisinin şekillendirdiği eseri gözden geçirerek şu sonuca varıyordu: 'Menşevik fraksiyonu arka arkaya yenilgiler yaşıyor ve yakında yok olacaklarını söylemek için kahin olmaya gerek yok.'[47]

Bütün bunlar olurken ılımlı sosyalistler politik gerçeklerini tamamen kaybettiler. Etkileri her geçen gün azalırken ikinci bir devrime engel olma isteği ve eğer ileri adım atmazlarsa karşı devrimin kucağına düşeceklerini fark etme arasında gidip geliyorlardı. Bu yaklaşım Kerenski'nin gittikçe daha da histerikleşen tereddütlü ha-

linde kişiliğe bürünüyordu.

Bolşeviklerin Kornilov darbesini etkisiz hale getirmek için örgütlemede oynadığı önemli rol sovyetlerdeki çoğunluğun desteğini kazanmalarını sağlamıştı. Kornilov darbesi Ağustos sonunda alt edildi ve 9 Ekim de Bolşevikler Petrograd sovyetine çoğunluğu sağlayarak Troçki'yi başa getirdiler. Kornilov'un yenilgisi ve Ekim ayaklanması arasındaki süreçte partinin işi sovyetlerdeki sempatizanlarını örgütlemek ve hatta partinin kendi liderlerini ikna etmek, böylelikle işlemez bir hurdaya dönmüş olan geçici hükümeti son güç kırıntılarından da mahrum bırakmak oldu.

Lenin'e göre ayaklanma ancak kitlesel bir devrimin tamamlanma ritüeli olmalıdır, bir parti cuntasının değil. Petrograd Sovyeti'ndeki Askeri Devrimci Komite'nin Bolşevik başkanı Nikolay Podvoyski Ekim Devrimi arifesinde Lenin'le yaptığı konuşmayı şöyle aktarıyor:

Yoldaş Lenin bana Askeri Devrimci Komite hakkında ne düşündüğümü sordu.

'Askeri Devrimci Komite aslında partimizin Merkez Komitesi Askeri Örgütlerinin bir şubesidir' diye yanıt verdim.

'Ama bu hatalı!' dedi Vladimir Ilyiç. 'O bir şube değil tam yetkiye sahip işçi ve askerlerin her kesimiyle ilişki halinde olan parti dışı bir ayaklanma birimi olmalıdır. Bu komite sınırsız sayıda işçi ve askerin silahlanıp ayaklanmada yer almasından sorumlu olmalıdır. Askeri Devrimci Komitenin her bir üyesinin heves ve aktivitesi arttıkça, komitenin kitleler üzerindeki etkisi de o derece artacaktır. Askeri Örgütün Askeri Devrimci Komite üzerinde diktatörlük ima edecek en ufak bir faaliyeti olmamalıdır.[48] Elbette ki Lenin darbe ve devrim arasındaki farkları ilk kez açıklamak durumunda kalmıyordu. Hem Menşevikler hem de onları destekleyenler, daha çok da Zinovyev ve Kamenev, Lenin'in devrim için askeri hazırlıklar istemesini bir darbe planı olarak yorumlayıp karşı çıkmışlardı. Lenin ya Jakobenlikle ya

da anarşist Bakunin'in veya hain Blanki'nin takipçisi olmakla suçlanmıştı. Lenin'in bu suçlamalara yanıtı, hem onun darbe niyetinin olmadığını hem de Ekim'de gerçekleştirilmiş olan devrimi hazırlayan koşulları göstermesi açısından burada uzun uzun alıntılanmaya değer:

Eğer belirli bir sınıfı temsil eden bir parti tarafından düzenlenmiyorsa, eğer örgütleyiciler genel olarak o anki politik durumu ve özelde uluslararası koşulları analiz etmemişlerse, eğer parti arkasına nesnel olguların gösterdiği biçimde, çoğunluğun desteğini almamışsa, eğer devrimci olayların gelişimi, küçük burjuvazinin uzlaşmacılık yanılsamasının pratikte çürütülmesine neden olmamışsa, eğer otoriter olarak bilinen veya pratikte öyle olduklarını gösteren devrimci mücadelenin sovyet tipi örgütlerinde çoğunluk kazanılmamışsa, eğer (savaş zamanı) halkın iradesine rağmen haksız bir savaşı uzatan hükümete karşı olumsuz bir duygu oluşmamışsa, eğer başkaldırının ("Bütün iktidar sovyetlere", "köylülere toprak", veya "Savaşan tüm uluslara derhal demokratik barış") gibi sloganları geniş kitlelere yayılmamışsa, eğer ileri işçiler kitlelerin çaresiz durumundan ve kırsal kesmin desteğinden, köylü haraketi ve toprak sahipleri ile onları destekleyen hükümete karşı bir ayaklanmayla ciddiyeti kanıtlanmış bir destekten emin değillerse, eğer ülkenin ekonomik durumu krizin çözümünün barışçı ve parlementer yollarla mümkün olduğu izlenimi veriyorsa, askeri konspirasyon Blankiciliktir. Galiba bu kadarı yeter.[49]

Temmuz Günleri boyunca bu koşulların var olmadığına inanan Lenin, prematüre bir ayaklanmayı önlemek için var gücüyle uğraştı. Avrupa'daki başka pek çok devrimci, Alman devriminde görüldüğü gibi, benzer bir değerlerdirme yapamadıklarından, bu onların hayatına mal oldu. Ancak Ekim'le birlikte artık Lenin'in politik düşmanları bile onun Jakoben olmadığını kabul etmek zorunda

kalmışlardı. Menşevik N N Sukhanov şöyle yazar:

Partinin halkın ezici çoğunluğu tarafından desteklendiği, partinin fiilen tüm iktidar ve otoriteyi ele geçirmiş olduğu bir zamanda ulusal ayaklanma yerine askeri konspirasyondan söz etmek, açıkça abes bir durumdu. Bolşevizmin düşmanları için bu abeslik kasıtlıydı, ama (Zivonyev, Kamenev) gibi "dava arkadaşları" için panikten kaynaklanan bir yanılgıydı. Burada Lenin haklıydı...[50]

Ya da Robert Service'in açık ifadesiyle:

Gerçekte önemli olan, sosyal kargaşa ve ekonomik çöküşün doruğa çıktığı sonbaharın sonlarında, Bolşevik politik programının işçi kitlelerine gittikçe daha sempatik gelmesiydi. Ama bu nedenle bir Ekim Devrimi gerçekleşmeyebilirdi.[51]

Martov şöyle yazmıştı: 'Lütfen anlayın artık, karşımızda proletaryanın zaferle sonuçlanan ayaklanması var, proletaryanın neredeyse tamamı Lenin'i destekliyor ve ayaklanmadan toplumsal kurtuluşunu bekliyor.'[52]

Sonuç olarak, Ekim'deki büyük çekişme, Menşevizm ve Bolşevizm arasında, burjuva demokrasisi ve sovyet iktidarı arasında değil, bir yanda burjuva gericiliği ve askeri diktatörlük, öte yanda sovyet iktidarının olduğu bir çekişmeydi. Menşevikler bunu devrim sırasında, Kurucu Meclis dağıldığı zaman ve iç savaş sırasında anlamamışlardı. Bolşeviklerin galip gelebilmesi bunu anlamış olmaları gerçeğinde yatıyordu.

Bugün, 1917 Ekim'indeki 'prematüre' devrimi engelleyecek bir 'üçüncü yol' olmuş olsaydı diye düşleyenler için düşünülmesi gereken iki konu vardır. Birincisi, böyle bir yol 1917'de Rusya'da işçilere sunulduğu halde reddedilmişti ve ikincisi, bunu reddetmelerinin nedeni kısmen Kerenski'nin kararsızlıklarının ardında Kornilov'un süngüsünü görmüş olmalarıydı. Troçki, devrimle oynayanların ödediği bedelin faşizm olduğunu ısrarla belirtmekte haklıydı.

Bolşevikler: Monolitik Bir Parti mi?

Stalinizmin köklerinin Bolşeviklerin zalim ve demokratik olmayan parti yapısında yattığı sık sık söylenir. Soğuk Savaş kuşağından tarihçilerin durmadan tekrarladığı ve şimdi de Rus medyasında yankı bulan kalıp laflardır bunlar. Bunların merkezindeki argüman liberal tarihçi Stephen Cohen tarafından, biraz da ironiyle, şöyle özetlenmiştir:

Ekim 1917'de, küçük, temsili nitelikten yoksun ve daha o zamandan totaliter, ya da totaliterliğin nüvelerini taşıyan Bolşevikler (Komünistler) iktidarı ele geçirerek Rus Devrimi'ne ihanet ettiler. O andan itibaren, 1917'de olduğu gibi, Sovyet tarihi Komünist Parti'nin totaliter dinamikleri tarafından belirlendi; partinin orjinal lideri Lenin'de kişiliğe bürünen tekelci politikalar, acımasız taktikler, ideolojik ortodoksluk, programda dogmatizm, disiplinli liderlik ve merkezileşmiş bürokratik örgütlenmeyle.[53]

Cohen'in 'kasıtlı ve kaçınılmaz olarak tek bir yöne giden' dediği bu teoriye sol kesin olarak sırt çevirmişti. Ancak artık işler değişti. Sam Farber Lenin'in, Sovyet devletinin erken döneminde, legaliteye yaklaşımını 'en iyi haliyle amaçlarına göre kullanma, en kötü haliyle yok sayma' olarak tanımlayıp, bunu 'Lenin'in legal veya başka türlü olsun, yazılı kurallara karşı kronik antipatisine' bağlar. Farber bu yaklaşımın 'onun parti içi örgütlenmedeki politik pratiğinde zaman zaman önemli rolü olduğunu' ileri sürer.[54] 'Legalite' ve 'kurallar'a karşı bu saygısızlık Stalin'in yolunu açmaya yardımcı olmuştu. Robin Blacburn'e göre, 'Lenin'in Bolşevik akımı bir çeşit politik gönüllülüğü temsil eder hale gelmişti'. Lenin'in 'parti örgütlenmesi ve disipline kültü', hayatının son döneminde kendisinin de kabul ettiği gibi, 'kendisinin onaylamadığı amaçlar için de kullanılabilecek bir politik gücü oluşturmaya yardım etmiş, iki ucu keskin bir buluştu'. Ve her ne kadar Lenin 'tüm sorumluluğu taşımıyor' olsa da o ve Troçki 'Stalin'e zemin

hazırlama suçlamasından kendilerini kurtaramazlardı'.[55]

Bütün bunlar sosyalistlerden duyulması dikkate değer görüşlerdir, özellikle de son 30 yılda liberal tarihçiler tarafından yapılan pek çok araştırma, Bolşeviklerin 1928'de Stalin'in iktidara gelmesinden kısa bir süre öncesine kadar yalnız bir konuda, kendi içlerinde tartışmalar ve argümanlarında kararlılıkları konusunda fanatik bir örgüt olduklarını şüphe götürmez bir şekilde ispatlamışken. Lenin'in başlangıçta. *Ne Yapmalı?*da (1902) disiplin ve örgütlenme konusundaki ısrarlı tutumu, dönemin devrimci hareketine hükmeden kaos ve anarşinin ürünüydü. Birbirinden habersiz yerel gruplar mantar gibi çoğalıyorlardı. İlkel ve amatörce yapılarıyla polis ajanlarına kolay yem olan bu gruplar sıklıkla daha ilk bildirilerini çıkarmadan tutuklanıyorlardı. İçinden çıktıkları grev dalgası onlarda mücadeleye katılmak için sağlıklı bir istek yaratmış, ama aynı zamanda bu mücadelenin toplumdaki daha kapsamlı sosyalist değişimlerle birleştirilmesi konusunda isteksiz kılmıştı.

Ne Yapmalı? nın ünlü temaları bu zaafları hedef almıştı. Ortada yalnız bildiriler varken, Lenin bir parti yayın organı talep ediyordu. Amatörce faaliyetlere karşı Lenin profesyonellik talep ediyordu. Sendikalizm ve ekonomizme karşı Lenin'in talebi sosyalist politikaydı. Ortada yeterlilik varken Lenin koordinasyon ve merkezileşme istiyordu. Bütün bunlar da pasif değil aktif üyeliği gerektiriyordu. İllegal koşullar 'profesyonel' devrimcilerin ödünsüz teslimiyetini zorunlu kılıyordu. *Ne Yapmalı*'daki bütün bu formüller o zamanlar Troçki ve Martov tarafından desteklenmişti.

Bazı durumlarda Lenin'in argümanları abartılıydı; ancak içinden çıkmaya çalıştığı kaos düşünülürse bu gerekliydi. Sosyalizmin işçilere 'dışardan' geleceği ve işçilerin kendiliğinden ancak sendikal bilince varabilecekleri

doğru değildi: Bu hatalar bizzat Lenin tarafından, üç yıl sonra, işçilerin 1905 devrimi sırasında 'kendiliğinden' sosyalist olduklarının ve partinin onlara mümkün olduğunca fazlasını almak için kapılarını açması gerektiğinin söylenmesiyle kabul edilmişti.[55] İllegalite ve baskının Bolşevikleri daha sıkı bir örgütlenmeye zorladığı dönemde bile, onlar bu totaliter örgütlenme efsanesinden çok uzaktılar. Liberal bir tarihçinin de belirttiği gibi:

*Düşmanları tarafından sebatla beslenen, birbirine sıkıca kenetlenmiş komplocular demeti imajı... onların gerçek durumunu acımasızca alaya almaktı. Aslında halkın gözündeki imajın çok dışındaydılar. Yeraltı komiteleriyle kurduğu başarılı bağlantılardan sonra bile Lenin'i plan ve politikalarının tek geçerli kaynağı olarak görmediler. **Ne Yapmalı**'yı bir örgütlenme şablonu olarak algılamadılar... aslında pratikte mümkün olduğu anda kitlesel bir sosyalist parti kurmak istiyorlardı.*[57]

Bolşevikler monolitik bir parti olmaktan öyle uzaktı ki, Lenin pek çok komiteyi Menşeviklerden ayırmakta büyük güçlük çekmişti. 1917'de bile Rusya'nın bazı bölümlerinde hala birleşik komiteler bulunuyordu. Nereden bakarsanız bakın, 1905'ten 1917'ye kadar Bolşevikler, ateşli tartışmanın norm olduğu bir partiydi. Önce Duma'yı boykot etme ve sonra katılma konusunda, polisin kurduğu sendikalara girme konusunda, Lenin ve Bogdanov arasındaki politik tartışma konusunda ve daha önemsiz pekçok konuda bölündüler.

Zaten 1917'de 'tartışma Merkez Komitesi faaliyetlerinin can damarıydı'.[58] Bilindiği gibi komitedekiler devrimin doğası, ikinci bir devrim yapılıp yapılmaması, yapılırsa ne zamaz olacağı konularında bölünmüşlerdi. Devrimden sonra, diğer sosyalistlerle koalisyon yapılmalı mı, Kurucu Meclis seçimleri yenilenmeli mi ve Alman emperyalizmiyle barış yapılmalı mı konularında

bölündüler. Bu son konu 'partiyi bir süre için... tamamen dağılmanın eşiğine getirmişti'.[59] Yine de bu durum, iç savaş sırasında askeri politika, sosyalist düzende sendikaların rolü ve tekrar tekrar ekonomik konulardaki sonraki argümanları engellemedi. Bolşeviklerin iç örgütlenmesine ilişkin çalışmasında, Robert Service, iç savaş gibi yıkıcı bir deneyimin parti içi hayatı felç etmesi gerçeğine rağmen şunu belirtir:

Bu, 1920 ortalarındaki Bolşevik partinin 1930'larda beliren sistemli baskılara o zamandan ulaştığı anlamına gelmez...1920'ler boyunca süren bütün o hareketler tartışmalar düşünülürse çeşitliliğin Bolşevik yaşamından iç savaştan kısa bir süre sonra dışlandığında ısrar etmek gülünç olur.[60]

Devrimci bir partideki her ciddi tartışmadan beklenebileceği gibi, bu tartışmalar Bolşevikleri en tepeden en alta kadar bölüyordu. Her zaman ama özelikle de 1917'de 'ne zaman partinin alt organları önemli konuların kritik durumda olduğunu düşünse, itaatsizlik günün kuralı oluyordu.'[61] 1917'de partinin Vyborg komitesi, geçici hükümete karşı hoşgörülü tutumlarından dolayı Petrograd komitesine karşı, Baltık'ı dolaşıp propaganda yapmaları için kendi ajitatörlerini yollamıştır.

Tepe noktasındaki Merkez Komitesi'nden, tabandaki temel 'hücrelere' uzanan hiyerarşik zincir içerisinde de iyi yapılanmış bir itaat ve disiplin sistemi yoktu. Gerilim ve çatışma istisna değil, kuraldı. Herhangi bir durumda komiteler yukarıdan değil, daha çok aşağıdan sorguya çekilirlerdi. Tabanda yer alan üyeler ve alt düzeydeki eylemciler genel açık mitiglerde görüş bildirmekle kalmayıp, aynı zamanda kendi temsilcilerini sık aralıklarla yapılan secimlerle seçebiliyorlarıdı... Uzun süreli olarak komitesindekilerin görüşlerine karşıt tavırlar almayı başarabilen çok az lider vardır.[62]

Ne yapılması gerektiği konusunda daha ayrıntılı bir tüzük talepleriyle Merkez Komitesi sekreterliğini basan genellikle yerel parti komiteleri oluyordu. Genelde, sekreterlikte görevli Sverdlov, onlara yol göstermesi için Pravda'ya bakmalarını söylerdi. Ekim yaklaştığında soranlardan birine ancak şunu söyleyebiliyordu: 'Yoldaş, şunu anlamalısın ki sana "Bütün iktidar Sovyetler"den daha somut bir talimat vermek güç... bir de şunu eklemek gerekir, postane ve telgraf büroları ile demiryollarını ele geçirmek son derece önemli.'[63] Bu sınırlı talimata, Petrograd'da bile, her zaman uyulmuyordu; genel telgraf bürosunu ele geçirmekle görevli gruba önderlik eden iki yoldaş da tabancalarını getirmeyi unutmuşlardı.

Eğer bu Bolşeviklerin gerçekte nasıl çalıştıklarını gösteriyorsa, o halde örgütlenmenin ve demokratik merkezciliğin işletilmesinin öneminden geri kalan nedir? Aslında çok şey. Devrimci bir parti, tam olarak, hem işçi sınıfı kitlesi hem de bu kitlenin baskısına tabi olan sıradan parti üyeleriyle bir 'gerilim ve çatışma' ilişkisi içinde işlerlik kazanır.

Böyle bir baskının, devrimci bir örgütün olağan işleyişi olan gürültülü bir demokrasi ve tartışmanın yokluğunda, partinin sınıf içinde neler olup bittiğini öğrenmesi, kendi deneyimlerini tartışıp görüşmesi ve politika oluşturması mümkün değildir. Ancak, çalışması ve argümanlarını sürekli olarak rasyonalize ve sistematize etmeye çalışmayan bir parti sınıfa öncülük etmeye çalışan bir organ işlevini yerine getiremez. Bu nedenle, parti tartışma ve görüşmelere açık olsa bile, bunları belli bir şekilde disipline etmeye çalışmalıdır. Bunu başarmak için parti liderliğinin sahip olduğu tek yol ise argümanların gücü ve önceki kararların kaydıdır. Bu kayıtlar ne kadar sağlamsa parti ve liderliği de mücadelede o kadar haklı çıkar, sınıf içinde ve kendi üyeleri arasında ağırlığı da o kadar. Son

çare olarak da, liderlik argümanının gücü, onun mücadele içindeki işçilerden, teorinin tek gerçek kaynağından, ne hızda ne kadar çok şey öğrendiğine bağlıdır.

Bolşevikler, geçen yıllar boyunca genel politikada ileri derecede bir fikir birliği ve Marksist geleneğe ilişkin büyük bilgi birikimi oluşturmuş olduklarından, iç tartışmaların ileri düzeylerine tahammül gösterebilmişlerdi. Aynı ölçüde önemlidir ki, onlar her fırsatta işçi sınıfı içinde kök salmaya, üyelerini mücadeleden kopuk kalmayacak ve partinin düşüncelerini mücadelenin içinde olanların deneyimlerine uygun biçimde ifade edebilecek şekilde eğitmeye çalışmışlardı. Bunun tersine, Rosa Luxemburg'un Spartaküs Birliği, ne ortak bir teorik çerçeveye ne de işçi sınıfının en azından gelişmiş bir azınlığıyla iyi kurulmuş bağlara sahipti. Bu nedenle, mücadelenin anahtar dönüm noktalarında diğerleriyle uyum içinde davranamadıkları gibi, örgütü dağılma tehlikesine sokmadan sert tartışmaları göğüslemeyi de başaramamışlardı.[54]

İşçi sınıfının kendisinin iç savaşla birlikte belkemiği kırıldığından, Bolşeviklerle işçi sınıfı arasındaki bu diyaletik ilişki bir kez kırılıp parçalanınca tartışma özgürlüğü gitgide kaçınılmaz olarak önce partinin kendi kendisiyle bir monolog, daha sonra da basitçe parti liderleri arasındaki bir çekişme haline geldi.

Kurucu Meclis

Kurucu Meclis'in Ocak 1918'de dağıtılması Bolşeviklerin en kavgalı eylemlerinden biriydi. Bu Kautski'yi çok öfkelendirdi ve Ekim Devrimi'ne karşı yazdığı polemiği *Ploretarya Diktatörlüğü*'ndeki anahtar suçlamalardan biri oldu. Robin Blackburn, Martov'un 'burjuva demokratik devrimine Marksistler öncülük etmelidir' görüşüne açıkça sempati duyar. Blackburn'e göre 'bu durumla tutarlı olarak Martov, halen sovyetlerin ve sendikaların

bağımsız olmaları gerektiğine inandığı halde, 1918'de Kurucu Meclis'in dağıtılmasına karşı çıkmıştı.' 'Martov, ...' der Blackburn, 'Bolşeviklere, otoriter bir devlet üzerinde yükselen, hukuka dayalı ve demokratik bir politika oluşturmanın önemini anlamayan bir çeşit lümpen anarşizm suçlamasıyla saldırdı.'[65] Yine de Robin Blackburn 'ta en başından parti diktatörlüğü pratiğini reddetmiş' olan Kautski ve Luxemburg'u 'günün önde gelen Marksistleri' olarak niteliyip, onlarla bir tutmaz.[66]

New Left Reviev'in önceki sayılarından birine Tim Wohlforh aynı argümanı daha genel terimlerle ortaya koyar. Wohlforth'a göre 'Genç Sovyet devletinin, yapısal olarak, Leninist doktirinde şiddetle suçlanan parlementer 'burjuva' demokrasisinden daha üstün olduğunu söylemek zordur.' Sovyetler, ona göre, 'hükümetin en yüksek karar organının, partiler arası özgür rekabet, evrensel oy hakkı ve gizli oylama ilkeleriyle doğrudan seçilmesi' yoluyla desteklenmelidir.[67]

Sam Farber Bolşevikleri savunmaya meyillidir, ancak 'onların sovyet sistemini savunan argümanlarının... bir alternatif demokratik hükümet modeline uzun süreli ve gerçek bir bağlılığı temsil ettiği var sayılabilirse'.[68] Ama, kitabın tamamında Bolşeviklerin böyle bir bağlılığı göstermekte başarısız olduklarını ispatlamaya çalışan Farber'ın var saymak istediği şey tam da budur. Sam Farber da, Bolşeviklerin Kurucu Meclis'i dağıtması üzerine eleştirisi, yazdığı başka hiç bir şeyi onaylayacakları düşünülmeyen sağ kanat tarafından alıntılanan Rosa Luxemburg'dan alıntı yapar. Sağcılar özellikle, Luxemburg'un Lenin ve Troçki'yi 'enternasyonal sosyalizmin onurunu kurtaranlar' diye övmesini unutmuş görünürler.[69]

Bu eleştirilerin esas problemi şu soruyu sormalarıdır: İşçi anayasasını yazanlar biz olsaydık hangi kurumlar demokratik şablonu önerecektik? Sordukları soru ise: İktidar

mücadelesi'nde hangi kurumlar işçi çıkarını, hangileri egemen sınıfın çıkarlarını temsil eder? Muhalif sınıflar hangi kurumlar etrafında toplanıyorlar? Bu sorular dikkatle analiz edilmelidir, çünkü farklı kurumların rolleri, sınıfların güç dengesine bağlı olarak, dramatik değişmelere uğrar.

Ekim Devrimi'nden önce Bolşevikler de dahil tüm sosyalist partiler, Kurucu Meclisi toplamaktan yanaydı. Ancak Geçici Hükümet, sosyalistler katılmadan önce ve katıldıktan sonra, Meclisi toplamayı erteledi. Bu ertelemenin toplumsal bir temeli vardı. Eğer seçimler yapılmış olsaydı, Menşevikler ve SD'ler çoğunluğu sağlayacaklardı. Bu da onları, toprak meselesini, savaşın sona erdirilmesini ve fabrikaların işgalini gündeme getirmeye zorluyacaktı. Bu demekti ki ya Bolşeviklerin programı –Toprak, Ekmek ve Barış– onaylıyacaklardı ya da devrimin şimdiden en az kurumsallaşmış kazanımlarını geri çekmeye çalışacaklardı. Bu, işçi ve köylü kitlelerine karşı karşı-devrimlerden yana tavır almak demekti.

Sonuçta Geçici hükümet en iyi yaptığı işi yaptı: Savsaklayıp bahaneler buldu. Bir yandan günün önemli sorunlarında karar kılamadığını çünkü yalnızca geçici bir hükümet olduğunu söyleyip, öte yandan öyle bir güce sahip olduğunu belirttiği bir organı, Kurucu Meclis'i toplamayı sürekli erteledi. Bütün bu olanlar sonucunda, Bolşevikler, burjuva demokratların burjuva devriminin gereklerini yerine getirmeye bile niyetleri olmadığını gösterecek şekilde, Kurucu Meclis'in toplanması için daha gürültülü bir cabaya giriştiler. Bu arada da, devrimin gereklerinin tüm iktidarın sovyetlere geçmesiyle yerine geleceğinde ısrarlı tutumlarını sürdürdüler.

İşçi kitlesi, Ekim Devrimi'nden de önce, örgütlerin ve onların ihtiyaçlarına duyarlı olanın sovyetler olduğunu, Meclis'in ise hakkında çok az şey bildikleri ve daha az şey umdukları bir kuruntu olduğunu açıkça anlamışlar-

dı. SD'lerin liderlerinden Boris Sokolov bunu canlı bir biçimde şöyle açıklıyor:

Bütün siyasi partiler içinde Sosyalist Devrimci Parti, Kurucu meclis düşüncesine olağanüstü sıkı, hatta organik bir bağla bağlıydı...Onlara göre, yalnız onlara göre değil, can alıcı olan şey 'ülkenin Kurucu Meclis'e verilmesiydi'. Teorik olarak belki ve olasılıkla da gerçekten bunda büyük doğruluk payı vardı. Ama pratikte bu garip idealizm en can sıkıcı sonuçlar ve sıkıntılarla yüklüydü. Bunun nedeni özellikle, halkın Kurucu Meclis'in kurtarıcı gücüne inançla dolu olmaktan uzak oluşuydu... Başlangıçta, devrimden sonraki ilk bir kaç ay, ön saflardaki asker kitleleri için Kurucu Meclis tamamen mechul, anlaşılmamış bir şeydi... tamamen açıkça ve içtenlikle sovyetlere sempati besliyorlardı. Bunlar onların kendilerine yakın hisetikleri ve sevdikleri, onlara köy meclislerini hatırlatan kurumlardı... Daha ilk günlerde sovyetlerin mitingleri onların kararlarıda etkili oluyordu. Hem askerlerin 'bizim sovyetemiz' dedikleri askeri komiteyi, hem de büyük kentlerdeki sovyetleri kendine yakın buluyorlar ve faaliyetleri onlara anlaşılır geliyordu. İlk bir kaç ay boyunca bir defadan fazla askerlerin kurucu meclise muhalefet ettiklerini bizzat duydum ve bunlar içlerinde en az zeki olanlar da değillerdi Çoğuna Meclis'in çağrıştırdığı, onlara uzak bir kurum olan Duma'ydı. 'Temsilcilerimizin toplanıp her konuda karar aldığı ve her şeyin nasıl yapılması gerektiğini bilen sovyetimiz varken bir Kurucu Meclis'e neden ihtiyacımız olsun'.[70]

Ekim Devrimi'yle iktidar sovyetlere geçtikten sonra, SD'ler ve Menşevikler Kurucu Meclis'in toplanmasını geciktirmeyi artık istemiyorlardı. Çünkü bu artık onlara sıkıntı yaratan bir düşünce olmaktan çıkıp henüz kaybettikleri ve tümünü yeniden alabilecekleri potansiyel bir üs haline gelmişti. Parti üyeleri yine çok farklı bir ruh halindeydi. Sokolov, Bolşevik etkisinin kuzey batı cepe-

sindekinden çok daha az olduğu güney batı cephesinde toplanan bir askeri kongreyi şöyle anlatıyor:

Kongrede çoğunluk, delegelerin yaklaşık üçte ikisini oluşturan SD partinin Kalan üçte birlik kısım Bolşevikti ve az sayıda Ukraynalı vardı. Ancak SD'lerin bazıları, öncelikle artçı birlikler tarafından ön cepheye yollananlar, en iyi şöyle özetleyebilecek ikili bir tavır takındılar: Geçici hükümet artık varolmadığına göre ve Kurucu Meclis de henüz toplanmadığından tüm iktidar sovyetlere verilmektedir...

Bu sorun üzerinde gelişen tartışmalar genel havanın delegeler arasında bile ne kadar çelişkili olduğunu gösteriyordu... Sovyet sisteminin parlementer sistem karşısındaki avantajlarını tartışıyorlar ve çoğu için tartışmasız bir gerçek olarak sovyetlerin Geçici Hükümet'ten daha iyi olduğunu vurguluyorlardı çünkü 'bilindiği gibi, sovyetler bizimdir'. Eski Geçici Hükümet bakanlarından Avksentiyev'in kongreye gelmesi ve 'Tüm iktidar Kurucu Meclis'e' sloganını savunan konuşmalar yapması bile çoğunluğu ikna edemedi... Cephe kongresi, büyük bir çoğunluğu temsil etmese de, Bolşeviklerin sunduğu formüllerden yana tavır koyuyordu. İktidar sovyetlere talebini, özellikle de Bolşevik iktidarı talebini açıkça dile getirmişlerdi.[7]

Böylelikle askerler, Marks'ın Paris Komünü üzerine yazdıklarından beri devrimci teorinin köşe taşlarından biri haline gelen düşünceyi tecrübe ile kavramışlardı: Sovyet, demokrasinin üstün bir biçimidir, çünkü burjuvazinin en önemli iktidar aracı olan ekonomik güce dokunmayan parlementodan farklı olarak politik ve ekonomik gücü birleştirir, çünkü devlet memurunu, orduyu ve polisi seçilmemiş olanların ellerine teslim eden parlementodan farklı olarak, hükümetin yönetim ve yargı işlevlerini demokratik kontrol altına alır. Her şeyden önemlisi, sovyet, işçilerin iradesine duyarlı ve grevleri, protestoları ve benzeri eylemleri doğrudan örgütleyebilen bir mücadele organıdır.

Parlemento burjuva devrimi sırasında, burjuvazi için bir toplanma noktası olabilirdi çünkü onlar yalnızca politik iktidarı hedefliyorlardı. Genelde ekonomiye hakim olmuşlar ya da buna yakın bir konuma gelmişlerdi. İngiltere'de 1640'ın Uzun Parlemento'su ve Fransa'da 1789'un Kurucu Meclis'i böylelikle, ekonomik olarak zaten güçlü bir sınıfın devlet gücünü ele geçirmesi mücadelesine kendilerini odaklamışlardı. Bu iki durumda bile, parlementer kurumların sırasıyla Yeni Model Ordu'nun silahları ve Jakoben hizbin öncülüğündeki büyük halk hareketlerinin gücüyle ileri itilmesi gerekiyordu. İngiliz ve Fransız devrimlerinin her ikisinde de burjuvazinin en radikal kesimleri kendi parlementer kurumlarını devrimin başarıya ulaşması için tasviye etmek durumuna dahi düşmüşlerdi.

Ancak sosyalist devrim, burjuvazinin saray karşısına parlementoyu koyması gibi, parlemento'ya karşı sovyeti koymalıdır, çünkü ekonomik gücü -grev yapma ve işyerlerinin kontrolünü ele geçirme gücü- ve eski devleti yıkarak yerine daha demokratik bir işçi devleti kurmak için gereken politik iktidarı ele geçirmeye yönelik bir ayaklanmayı birleştirecek bir organa ihtiyaç duyar.

Burjuvazi ve SD'ler bunu açıkca açıklamışlardı ve bir karşı-devrim için ilk adım olarak burjuva devletinde içkin olan tüm eski ayrımları yeniden kurmaya hazırdılar. Kurucu Meclis sağ için bir toplanma noktasıydı. SD'ler Kurucu Meclis'in açılışına rastlayan, fiilen karşı devrim olan bir plan yapmışlardı:

Herşey olayı bir ayaklanmaya dönüştürmek için hazırdı. Otuz zırhlı araç Smolny'e (Bolşevik karargahı) ilerleyecekti. SD alayları darbeyi destekleyeceklerdi.[72]

'Haftalarca bu amaca yönelik bütün hazırlıklar yapılmıştı. Ancak yeni yıla girildiğinde, tümüyle askeri nitelikte bir darbenin başarılı olamayacağı belli olmuştu.' diyor, SD'lerin tarihçisi Radkey.[73] SD yönetimi ayaklanma-

dan vazgeçti. Buna rağmen SD terörist fraksiyonu Lenin ve Troçki'yi kaçırma planları kurmaya devam etti ve 2 Ocak 1918'de, Meclis'in açılışı tarihinden üç gün önce, Lenin'in arabasına iki el ateş edildi. Öte yandan güney Rusya'da General Kaledin yönetiminde ilk Beyaz 'gönüllü ordu' Kurucu Meclis bayrağı altında sovyet güçleriyle çarpışmaktaydı. Bu koşullar altında Bolşeviklerin, karşı devrime açık davet çıkaran bu kurumu açık tutmaları, üyeler parlementer demokrasi ölçütlerine göre titizlikle ve adilen seçilmiş olsalar bile, saçma olurdu.

Aslında, seçimler bu sınırlı kriterlere göre bile adil değillerdi. Öncelikle, yanlızca %50 katılım sağlanabilmiş ve Rusya'nın bazı bölgelerinde hiç seçim yapılmamıştı. Cephede bazı yerlerde, subaylar Geçici Hükümet'in düştüğü gerçeğini gizlediler. İkinci olarak, SD'ler seçim listeleri oluşturduktan sonra ikiye ayrılmışlardı. Böylece, 'sol' Kadetlerden çok farklı olmayan Sağ SD'ler (SSD) çoğunluk sağladı. Bolşeviklere yakın olan Sol SD'ler yalnız merkez Rusya'nın bazı bölgelerinde liste çıkarabilmişlerdi.

Böylelikle Sağ SD'lerin kitlesel çoğunluğu sağladığı, Bolşeviklerin ise oyların %24'ünü aldığı üç haftalık oylama gerçek durumu temsil etmekten son derece uzaktı. Sol SD'lerin aday çıkarmayı başardığı kesimlerden üçüne kısa bir bakış, her yerde aday çıkarmalarına izin verilseydi sonuçların ne kadar değişik olacağını açığa çıkarır. Petrograd'da Sol SD'ler oyların %16.2'sini alırken, Sağ SD'lerin oyu %0.5'ti; Kazan'da Sol SD'ler %18.9 oy alırken, Sağ SD'ler %2.1 alabilmişlerdi. Baltık Filo'sunda seçime katılanların %29'u Sol SD'lere oy verirken yalnız %11.9'u Sağ SD'lere oy vermişti.[74] Bu kesimlerde Sol SD'lerin güçlü olduğu gerçeği gözönüne alınsa bile seçim sonuçlarının Rusya'nın 1917'deki gerçek durumunu yansıtmadığı açıktır.[75] Sovyetlerin bütün Rusya kongreleri için yapılan seçimler Bolşevik desteğini daha açık gösterebilirler.[76]

KONGRELER	DELEGE SAYISI	BOLŞEVİK SAYISI	%
1 Haziran 1917	790	103	13
2 Ekim 1917	675	34	51
3 Ocak 1918	710	434	61
4 Mart 1918	1232	795	64
5 Temmuz 1918	1164	773	66

Burjuvazinin gerçek zayıflığı kurucu Meclis'in dağıtılması sahnesinde sembolik temsilini bulmuştu. Victor Serge 'bu beceriksizce girişilmiş ayaklanma atmosferinde biraraya gelen Kurucu Meclis kendini yok olmaya mahkum hissediyordu' diye yazar.[77] Elbette ki, Kızıl Muhafızların anarşist komutanı, salondan gelen 'Yeter artık!' bağırışları üzerine oturumun başkanına yaklaşıp, 'Meclisin dağılması gerektiğini çünkü 'muhafızın yorgun olduğunu' söylediğinde delegeler yeterince uysal bir biçimde dağılmışlardı.

Tek karşı tepki, denizciler tarafından bir iki kayıpla dağıtılan küçük bir gösteriydi ve Sokolov tarafından bile 'saçma, gülünç' olarak tanımlanmıştı. Victor Serge 'Kurucu Meclis'in dağıtılması ülke dışında büyük yankı yaptı. Rusya'da ise fark edilmedi bile' der.[78] Soğuk Savaşçıların duayeni Leonard Shapiro da şöyle yorumluyor: 'Kurucu Meclis'in sonuydu bu. Dağılması ülkede pek bir harekete neden olmazken ordu tarafından da kayıtsızlıkla karşılandığı haber veriliyordu.'[79] *Chistian Science Monitor*'ın 1920'lerdeki Moskova muhabiri W. H. Chamberlain, anti-Bolşevik ama değerli kitabı *Rus Devrimi*'nde Kurucu Meclis'in dağıtılmasının 'kitlelerde kaçak bir ilgi ya da tepki dalgası bile yaratmadığını' kaydeder. Pipes bile 'Meclis'in feshinin şaşırtıcı bir kayıtsızlıkla karşılandığını' kabul eder.[80]

Şüphesiz durum bunun tam tersi olsaydı, yani sağ ka-

nat yeterli silahlı güce sahipken Bolşeviklerin çoğunlukta olduğu bir Kurucu Meclis seçilmiş olsaydı, bu kez Meclisi onlar dağıtırlardı.

Bir kez daha, Alman devrimi Bolşeviklerin Kurucu Meclis karşısındaki tutumlarının doğruluğu konusunda negatif kanıt sağlar. 9 Kasım 1918 devrimi işçi konseylerinin grev ve ayaklanmaları sayesinde kazanılmıştı. Ancak Alman sovyetlerinde, Rusya'daki benzerlerinin Şubat Devrimi'nden sonraki halleri gibi, reformistler baskın konumdaydı. Reformist SPD ve merkezci USPD'den kurulu Halkın Komiserleri hükümeti, birden sovyetlerin Kayzer'den kurtulmakla harika bir iş başardıklarını, ama artık iktidarı Kurucu veya Ulusal bir Meclise devretmeye hazırlanmaları gerektiğini söylemeye başlamışlardı. Bu aylarda Kautski'nin tekrarlayıp durduğu düşünce de buydu.[81]

Pratik 'Ulusal Meclis mi sovyetler mi?' sorusuyla karşılaştığında, Bolşeviklerin Kurucu Meclis'e karşı tutumlarıyla ilgili ilk eleştirilerinin üzerinden bir yıl bile geçmemiş olan Rosa luxemburg, birden onların hepsinden vazgeçiverdi. Sam Farber bu değişimden kaçak bir cümleyle söz eder, sonra hemen bir dilenciden kaçan zengin bir adam gibi uzaklaşır konudan. Bu suçlu vicdanı kendi haline bırakıp Luxsemburg'un ne söylediğine bakalım. Luxsemburg 'Ulusal Meclisi, hem devrimi, hem de asker ve işçi konseylerini yok etmeye yönelik bir deneme' olarak göstermişti.[82] *Rote Fahne* adlı denemesinde ise şöyle diyordu:

Ulusal Meclis, proletaryanın gücünü hileyle elinden alma, sırf enerjisine ket vurma, varmak istedikleri hedefi buharlaştırıp yok etmeye yarayacak bir araçtır. Bunun alternatifi tüm iktidarı proletaryaya teslim etmek, başlangıç aşamasındaki bu devrimi sosyalist bir düzen yolunda güçlü bir sınıf mücadelesi haline getirmek ve bu

amaca yönelik olarak işçi kitlelerinin politik hakimiyetini, işçi ve asker konseylerinin diktatörlüğünü kurmaktır. Ya sosyalizm yanlısı, ya da karşıtı, ya Ulusal Meclis yanlısı ya da karşıtı. Üçüncü bir seçenek yok![83]

Bunlar kahince cümlelerdi. Sonunda, reformistlerin öncülük ettiği karşı devrim Ulusal Meclisin toplanmasını beklemeden patlak verecek kadar güçlü hissetti kendini. Ancak Meclis için yapılan propaganda işçi konseylerinin moralini bozup, hareket yeteneğini yok ederek üzerine düşeni yapmıştı.

Almanya'da iki başlı iktidarın çekişmesi, Ulusal Meclis propagandasının da yardımıyla, burjuvazi lehine sonuçlanmıştı.

Sağın ödettiği bedel korkunçtu. Sağ kanadın silahlı birlikleri, yeni Freikroplar, kollarında gamalı haç ve ağızlarında Kurucu Meclis sloganlarıyla[84], terör havası estirmeye başladılar. Rosa Luxsemburg, Kral Liebknecht, Leo Jogiches ve Eugene levine gibi Alman devriminin başı çeken liderleri öldürüldüler. Yalnız Berlin'de, Freikroplarla girişilen sokak çatışmalarında, 3000 işçi katledildi. Bu reformist SPD tarafından planlanıp yönetilen bir karşı devrimdi. Başlarındaki kişi SPD milletvekili Gustav Noske idi. Noske'un kendi sözleriyle:

Düzenin silah gücüyle sağlanması gerekeceği yönündeki görüşümü dile getirdiğimde kimse karşı çıkmadı. Savaş Bakanı Albay Reinhardt, bir emirle General Hoffmann'ı başkomutan atadı... Bu generalin işçiler tarafından hiç sevilmediği söylenerek karşı çıkıldı... Ben bir karar alınması gerektiği fikrinde ısrar ettim. Biri şöyle dedi: "Belki bu işi sen yaparsın değil mi?" Bunu kısaca ve kararlı bir tonda şöyle cevapladım: "Benim için farketmez, birinin tazı olması gerekiyor. Ben sorumluluktan korkmam!" Hemen orada, Berlin'de düzenin yeniden sağlanması için bana hükümet tarafından ekstra yetkiler veril-

mesi kararlaştırıldı. Reinhardt, atama emri belgesindeki Hoffmann ismini silerek benimkini yazdı. Benim başkomutanlık görevine getirilmem işte böyle olmuştu.[85]

Luxsemburg ve Liebknecht'in öldürülmesinden dört gün sonra Ulusal Meclis seçimleri yapıldı. Meclis toplandığında, SPD iki burjuva partiyle koalisyon kurdu. Rusya'da Bolşeviklerin iktidarı ele geçirmek için sovyetlerde çoğunluk sağlama yetisi, en azından Rusya'nın göbeğinde karşı devrimin merkezi olarak Kurucu Meclis'in yok edilmesi demekti. Bundan sonra, karşı devrimci meclisler güneye ve Urallar'ın doğusuna sürülmüştü. Almanya'da ise Spartaküs Birliği'nin zayıflığı ve tecrübesizliği işçi konseylerinin reformist liderliğinin devrimi ezerek iktidarı burjuva meclisine vermelerine izin verdi.

Bu trajedinin boyutları Berlin'de Petrograd'a ve Moskova'ya yayılarak büyüdü. Başarısız bir Alman devrimi, Bolşevikleri çok sınırlı kaynaklarla kanlı bir iç savaşa sürükledi. Devrim kuşatma altındaydı.

İç Savaş ve Beyaz Terör

İç savaş dönemi kanlı ve vahşet dolu bir dönemdi. Birçok durumda sovyet rejiminin yaşamı pamuk ipliğine bağlıydı. Rejim hayatta kalabilmek için Sovyet iktidarının ilk döneminde herkez gibi Bolşeviklerin de olmazsa olmaz kabul ettikleri temel özgürlüklerde dramatik değişiklikler yaratan ciddi bir değişim geçirdi.

Çoğu yazara göre, Stalinizmin ilk tohumları Savaş Komünizmi denilen bu dönemde atıldı. Joe Slovo'ya göre, 'hem partide hem de toplumda sosyalizm ve demokrasinin kurumsal ayrışmasının temelleri, ekonomik olarak ayrıcalıklı bir tabakanın ortaya çıkmasından önceki ideolojik uygulamalarla atılmıştı'. Slovo, Troçki'nin Savaş Komünizmi dönemi yazılarını 'oldukça az sayıda ve üstelik komünizm düşüncesini küçümseyen ideolojik konumlar'

içerdiği yorumuyla alıntılar.[86] Robin Blackburn'e göre:

'Savaş Komünizmi, amacına fazlasıyla ulaşan karşılıklı görüş alışverişi yerine tek taraflı emin mekanizmasını koyma deneyiyle, bu geri kalmış ülkenin küçük ölçekli üretim mekanizmasının felaketi oldu. Bu aynı zamanda her türlü muhalefete tahammülsüz, yoğunlaşmış ve kemikleşmiş Bolşevik kadercilik duygusuyla bağlantılıydı.[87]

Sam Farber, Robert C Tucker'ın bu döneme ilişkin 'Stalinist Leninizm' tanımını memnuniyetle tekrar ederek, şöyle devam eder:

'Savaş Komünizmi'nin yönetimdeki zindeliği, aynı zamanda tipik Bolşevizmin politik ve ideolojik önceliklerini üstü kapalı bir biçimde ortaya koyuyordu. Öyle ki, bu politikalar bir taraftan merkezi devletin gücünü olağanüstü artırıp, canla başla pazarın rölünü azaltmayı denerken, öte yandan yalnız Kızıl Terör'ü pekiştirmekle kalmayıp, hangi niyetle ve amaçla olursa olsun işçilerin sovyetlerdeki endüstri ve demokrasi denetimini devre dışı bıraktı. Yine, Lenin veya herhangi bir Bolşevik liderin, sovyetlerde işçilerin denetimi yada demokrasinin yok olmasına dair üzüntülerini gösteren hiç bir kanıt yoktur.[88]

Slovo, Sam Farber ve onlar kadar olmasa da Robin Blackburn'ün, bu yaklaşımı desteklemek üzere kullandıkları, benzer metodolojik nakaratları vardır. Şöyle söyler: Evet, iç savaş döneminde nesnel koşullar kötüydü, ama bu her şeyi açıklamaya yetmez, 'Bu basitleştirilmiş ekonomik determinizmin sınırları vardır.' der Slovo.[89] O halde, Bolşevik teorisinde zayıf kalan bir şey olmalıydı. Sam Farber'a göre Bolşevikler arasında egemen olan 'ideolojik sarhoşluk Savaş Komünizminin... yalnızca nesnel koşullar tarafından hükümete dayatılmış olduğu iddiasını çürütür.'[90]

Bu görüş, 'politik etkenleri' gözönüne almak adına kaba bir ekonomik determinizmi reddedişiyle sofistike

Marksizme benziyor. Ancak doğru olarak kullanılırsa Marksizm politik irade veya ideolojinin her durumda anahtar rol oynadığını söylemez. İşçilerin 'kendi tarihini yapabilmelerinin' derecesini nesnel koşulların onlar üzerindeki ağırlığı belirler. Devrim dalgasının yükseldiği anlarda böyle bir özgürlük hayli fazlayken, toplama kampında fiilen yoktu.

Kuşkusuz devrimci cephede bilinç, teori ve örgütlenmenin o zaman Bolşevik devrimi için belirleyici olduğu bir nokta vardı: bu nokta Avrupa, özellikle de Almanya devrimiydi. Ancak Rusya'da eylemin sınırları, gittikçe daraltan kısıtlamalar altında, kuşatmaya dayanma işine indirgenmişti. İrade gücü ve politik bilincin her zerresi işçi devletini ayakta tutmak için gerekliydi. 'Özel etken' Beyazlara teslim olmak ya da hangi koşullarda olursa olsun devrimi korumak arasında yapılacak bir seçime indirgenmişti. Bu sınırlar içinde Bolşevik politikası belirleyiciydi. Ama sınırları ortadan kaldırıp temiz bir sayfa açamıyordu. Gerekli tedbirleri alarak o kadar uzun süre kuşatmaya dayanabilmeleri Bolşevik politikasına ve örgütlenmesinin gücüne olan saygının göstergesidir.

Her hangi bir verili durumda, öznel ve nesnel etkenlerin ağırlığına karar vermek için, güç dengelerinin somut analizi gereklidir. Değerlendirmelerin çoğunda eksik olan şey tam da budur. Sam Farber politik boyut üzerinde yoğunlaşma isteğini keyifle ortaya atarak, 'demokrasi meselesini bir şekilde ekonomiden türemiş gibi' görenleri eleştirir. Bu şemaya göre bakarsak, demokrasi açlık ve vebanın hüküm sürdüğü feodalizmde de 20. yy. kapitalizminde de eşit derecede mümkündür. Sam Farber'ın İç Savaş analizinde, bize anlamsız bir biçimde 'Beyaz Terör'ün gerçekleştirdiği zulüm verili sayılıyordu' deniyor.[91] Yine de bu verili sayılmayacak şeydir. Eğer, ekonomik krizin, uluslararası durumun ve Be-

yaz Terör'ün derinliğinin tam bir açıklamasını yapamazsak, Bolşeviklerin hareketinin ne derece zorunluluktan kaynaklandığını değerlendirmemiz nasıl beklenebilir? Tek tek şartların etkilerini nasıl tayin edebiliriz?

Peki Bolşeviklerin yüzyüze olduğu koşullar nelerdir? Birinci Dünya Savaşı'yla nüfusunun onda birini zaten kaybetmiş olan ülkede İç Savaş patlak vermişti. 1918'e gelindiğinde Rusya 1913'te ürettiği çeliğin yalnız %12'sini üretiyordu. Az çok her endüstri kolunda aynı durum ortaya çıktı: Demir cevheri 1913'teki rakamın %12.3'üne, tütün %19'una, şeker %24'üne, kömür %42'sine, kete %72'sine düşmüştü. Ülkede 1913'te üretilen demiryolu raylarının ancak kırkta biri üretilebiliyordu.[92] Ayrıca Ocak 1918'de ülkedeki lokomotiflerin yaklaşık %48'i çalışmaz haldeydi.[93] Fabrikalar kapanıyordu; öyle ki 1918 Sonbaharında, Petrograd önceki işgücünün yalnız üçte birine sahipti. Hiper-enflasyon sonraları ancak Weimar Cumhuriyetinde görülen oranlarda seyrediyordu. İşçilerin gelirinin ücret dışı kaynaklardan gelen miktarı 1913'teki %3.5'tan 1918'de %38'e çıkmıştı; çoğu kez çaresizlik işçileri hırsızlığa yöneltmişti. İşçi devleti de işçiler kadar yoksuldu. 1918 devlet bütçesinin geliri, giderlerin yarısından daha azdı.[94]

Ekonomik yoksulluğun ardından açlık acımasızca geldi. 1918 baharında Moskova ve Petrograd'da karneyle verilen yiyecek miktarı bir kol işçisinin ihtiyacının %10'una düşmüştü.[95] İlk kez milyoner Riyabuşinski'nin savurduğu tehdidi, şimdi dışişleri Halk Komiseri Çiçerin ironik bir biçimde tekrarlıyordu: 'Açlığın kemikli eli Rus Devrimi'ni boğabilir.'[96] Hastalık kaçınılmaz olarak açlıkla el ele yürüdü ve iç savaş boyunca belki 7 milyon can aldı; bu sayı Rusların Birinci Dünya Savaşı'ndaki ölü sayısına eşitti. Lenin'in şu çığlığındaki tonlama 1918'deki krizin ciddiyetini kanıtlamaktadır:

Tanrı aşkına, en enerjik ve devrimci yöntemleri kullanarak tahıl, tahıl ve daha fazla tahıl gönderin!!! Aksi taktirde, Piter (Petrograd) yok olabilir.[37]

İç Savaş, işte böyle bir ekonomik felaket zemininde gerçekleşti. Ekim, devrimde belirleyici bir dönüm noktasıydı, ama asla mücadelenin sonu demek değildi. Chamberlain'in söylediği gibi, 'Bolşevizm, İç Savaş güçlüklerine dayanamayıp yok olsaydı, alternatif... Kurucu Meclis'i açan Çernov değil, bir Kolçak ya da Denikin, Moskova'ya beyaz atıyla giren bir askeri diktatör olacaktı.'[38]

Tarihçilerin çoğu, devrim ve iç savaşı ayrı süreçler olarak değerlendirdiler. Gerçekte bunlar bir bütündü. Temmuz 1917'de Bolşevikleri bastırma denemesi ve bir sonraki ay Kornilov ayaklanması devrim öncesinde iç savaşın habercileri olmuşlardı. Devrimden yalnız üç gün sonra, devrim Moskova'da sallantıda dururken, Petrograd işçileri şehrin önünde, şehri General Krasnov'un Kazaklarından korumak için siper kazıyorlardı. Kazaklar ise Kerenski'yle birlikte, şehrin bir kaç mil uzağındaki Çarskoye Selo'yu ele geçirmişlerdi bile.

Ertesi gün, Albay Polkovnikov Petrograd'daki askeri okulun öğrencileriyle bir ayaklanma başlattı. Geri püskürtülmeden önce merkezi telgraf bürosunu ve Komiser Antonov'u ele geçirdiler. Antonov onların güvenliğini sağlama konusunda verdiği söze uydu. Ama onlar sovyetlere karşı silahlanmama sözlerini tutmayıp, serbest kalır kalmaz Kızılların arazisini aşıp Don ve Kuban topraklarındaki Beyaz direnişin merkezlerine ve Beyaz ordularının kurulmakta olduğu Ukrayna'ya doğru ilerlediler.

Öğrenci ayaklanmasından sonraki gün Krasnov'un kuvvetleri, Sosyalist Devrimcilerin liderlerinin de katılımıyla, Petrograd dışındaki Pulkova Tepeleri'nde Kızıllarla çatıştılar. Krasnov yenildi ve Beyazlar güneye ve doğuya doğru gittiler. Sovyet iktidarı ülkenin çoğu yerin-

de halen mevcut değildi ve iç savaş tamamen sona ermemişti. Çatışmalar sonraki aylarda, özellikle Ukrayna'da devam etti. 1918 Mart'ında Troçki Dışişleri Komiserliği görevini bırakarak Savaş Komiseri oldu. Devrime karşı bu bir dizi silahlı direniş Pipes'ın 'Bolşevik terörün Bolşeviklere karşı örgütlü bir muhalefetin ortaya çıkması fırsatı doğmadan çok önce' başladığı iddiasının anlamsızlığını gösterir.[99]

Aslında, çoğu tarihçinin kabul ettiği gibi, Kızıl Terör 1918 yazı sonuna dek gerçekten başlamadı. Ama üç ay önce Bolşevikler Finlandiya'da Beyazlardan korkunç bir terör dersi almışlardı. Ekim Devrimi'ne kadar Finlandiya, 1905 Devrimi sonucu kendi demokratik anayasasına sahip olmuş olsa da Rus İmparatorluğu'nun bir parçasıydı. Kerenski, 1917'de Sosyal Demokrat çoğunluğun bağımsızlık için oy kullanması üzerine parlamentoyu dağıttı. Yeni seçimler Sosyal Demokratlara 200 koltuktan 92'sini kazandırdı, ancak o sırada devrimci bir ortam gelişmekteydi. Rusya'daki Ekim Devrimi Finlandiya'da bir genel grevle selamlandı. Ocak 1918'de bir Halk Delegeleri Konseyi oluşturulmuştu ve başlıca şehirlerin üzerinde kızılbayraklar dalgalanıyordu. Ancak Beyaz Muhafızlar bu tehditle karşılaşmaya hazırlıklıydılar ve Alman birlikleri tarafından da destekleniyorlardı. Bunu izleyen kısa süreli iç savaşta Kızıllar yenildiler, ama kitlesel katliamlar savaş sonrasında intikam amacıyla yapılmıştı.

Helsinki'de Beyazlar şehri sokak sokak ele geçirdiklerinde, işçilerin karıları ve çocuklarını birliklerin önüne katarak yürüttüler. Kadın ve çocuk yüz kişi öldü. Sokaklarda toplam yaklaşık 300 ceset bulunmuştu. Daha sonra 40 kadın buzun üzerine yatırılarak vuruldu. Tavastehus'ta 10.000 kişi esir alındı ve çoğu sonraki 'yaralıları öldürmenin kural olduğu' katliamda öldüler. Kuumen'de savaş sonrası 500 kişi vurulurken, Rauma'da bir başka

500 kişi vurularak öldürüldü.[100] Sveaborg'da halka açık idamlar varken, Lahti'de 'bir gün içinde yaklaşık 200 kadın patlayıcı mermilerle vuruldu: et parçaları her yöne sıçrıyordu.' Viipuri'de 600 Kızıl muhafız üç sıra halinde dizilerek makineli tüfeklerle öldürüldü.[101]

... 28 Nisan'dan 1 Haziran'a dek yasadışı infaz sayısı 4745'ti, bu infazların tümünün yarısından fazla. Doruk noktası olan 5-11 Mayıs dönemi idam sayısı ise günde ortalama 200 kişiydi. Esir düşen ya da başka yollarla ele geçirilen Kızılların yasadışı infazı sayısı, toplam olarak, 8380 idi ve kurbanların 58'i 16 yaşından küçük, 364'ü ise kadındı.102

Buna ilaveten, bir başka 265 'yasal infaz' vardı, ama 'yasal sorgulamalar baştan savma yapılıyordu' ve 'suçlamaların gerekçeleri yasadışıydı.'[103] Bu bile Beyaz Terörün sonu değildi. Yaklaşık 80.000 kişi Mayıs ayında esir alınmıştı:

Oracıkta inşa edilen hapishanelere tıkıldılar, genellikle tıkış tıkış, sağlık koşullarına uymayan ve temel imkanlardan yoksundu bu hücreler... kazanan taraftan hiç kimse tutukluların yiyecek kıtlığı sorununa ilgi göstermek gerektiğini düşünmüyordu.[104]

Bu kasıtlı ilgisizliğin sonucunda, dört ay içinde 11.783 tutuklu hayatını kaybetti.[105] Fin Beyaz Terörü toplam 23.000 Kızıl öldürüldüğünü iddia ediyordu.[106] Bu kader, Bolşeviklerin beyinlerine kazınmış ve iç savaş sırasında kalpleri katılaşmış olmalıydı. Buna rağmen ne Pipes ne de Sam Faber, Finlandiya'daki Beyaz Terör'ü anlatan tek bir cümle sarfetmezler. Beyaz Terör Finlandiyalı İşçilerinden intikam alırkan, emperyalist müdahele de Rusya'da ilerlemeye başlamıştı. Rusya'daki politik ve ekonomik krizin, Bolşevik rejimi paramparça edecek noktaya gelinceye dek şiddetlendirilmesi planlanmıştı. Almanya'nın Ukrayna'yı işgali rusya'nın savaş öncesi tahıl stoğunun

%80'inin Bolşevik denetimi dışında kalması demekti. Bolşeviklerin Mart 1918'de Alman işgalini onaylayan bir antlaşma olan Brest- Litovsk'u imzalamalarından sonra, İmparatorluk Rusya'sının şeker kamışı tarlalarının yalnız yedide biri ve kömür madenleri, demir dökümhaneleri ve demir-döküm işletmelerinin yalnız dörtte birini denetleyebiliyorlardı.[107] 1918'de ise İttifak Devletleri'nin Rusya'ya uyguladıkları abluka başladı. Bir sonraki yılın başında 'ne bir mektup, ne bir yiyecek pakedi, ne bir eşya pakedi, ne de bir yabancı gazete Kızıl Rusya'ya girebiliyordu."[108]

Nisan 1918'de İngilizler ve Japonlar doğuda Vladivostok'u kuşattılar. Aynı yılın sonunda, *sadece Sibirya'da* 73.000 Japon, 60.000 Çek, 8.000 Amerikan, 2.500 İngiliz, 1.500 İtalyan ve 1.000 Fransız askeri Kızıllarla savaşıyordu.[109] İç savaş boyunca Bolşevikler, tüm emperyalist güçlerin dahil olduğu birbirinden farklı 14 ülkenin ordularıyla karşı karşıya gelecekti. Bunlar Moskova üzerinden Urallar'a akın ederek, doğudan Kolçak'ın Beyaz Kuvvetlerine destek veriyorlardı. kuzeyden ise İngiliz ve Amerikan güçleri, güneyde Petrograd'a doğru girmeyi denerken, Beyazlara destek oluyorlardı. Kuzeye, Moskova'ya doğru hareket eden Fransızlar ve diğerleri ise güneyde General Deninkin ile Don ve Kuban Kazaklarına destek vereceklerdi. Sonraları Polonyalılar da doğrudan akın edecek ve General Iudenich Petrograd'a bir kurşun atımı kadar yaklaşacaktı. 1919'da Beyazları destekleyen İttifak devletlerine bağlı asker sayısı 200.000'den fazlaydı.[110] Troçki Ağustos 1918'deki cepheyi şöyle anlatıyor:

Moskova'nın çevresinde gittikçe daralır gibi olan bir ilmik .... Toprağa bile panik bulaşmıştı sanki... her şey un ufak oluyordu. Geride tutunacak hiçbir şey kalmamıştı. Durum umutsuz gibiydi.

Son kez olmamakla birlikte, Bolşevikler'in denetiminde olan bölge 'artık yalnızca eski Moskova prensliğinin

boyutları kadar bir alana inmişti. Doğru dürüst bir ordusu yoktu; her yönden düşmanla çevriliydi."[111]

Savaşın karşı taraflar arasında korkunç bir simetri yarattığı sıkça söylenir. Bu özellikle iç savaş için geçerlidir. Troçki Beyaz kazaklardan süvari taktiklerini öğrenmişti. Tıpkı Cromwell'in bunları Prince Rupert'ten öğrendiği gibi. Üstelik Troçki de, Cromwell gibi, ustasını geçti. Umutsuz ekonomik koşullarda gerçekleşen Rus iç savaşı her iki tarafa da benzersiz bir vahşeti kabullendirmişti. Zulüme karşı zulüm, Beyaz Terör'e karşı Kızıl Terör vardı. Yine de savaşın simetrisi içinde aynı zamanda savaş sayesinde iyice vurgulanan çok önemli bir fark vardı: karşıt orduların sınıf kökenindeki farkları. Beyaz Generel Krasnov kendi ordusunun bileşimini şöyle anlatıyordu:

Savaşmaya uygun olanlar toplam sayının yarıdan fazlası bile değildi. Geri kalanı ise rahipler, hemşireler, çeşitli mesleklerden kadınlar, karşı-istihbarat servislerinin subayları, polisler, var olmayan alayların komutanı olarak kaydolmuş yaşlı albaylar ve son olarak da, hepsi az çok renkli bir geçmişe sahip, valilik vali yardımcılığı veya belediye başkanlığı gibi görevlerin peşinde olan çeşitli 'kişilikler' di.[112]

General Ludeniç'in askerleri kuzeyden Petrograd üzerine ilerlerken 'eski memurlar, eski toprak sahipleri, eski polisler bu canlanmada onları takip etme eğilimindeydiler' bir gözlemciye göre.[113] Ve savaşın ilk evrelerinde General Denikin Ekaterinador'u ele geçirdiğinde bir Kadet şöyle bağırmıştı, 'Orada bizim jandarmalarımız var, evet, aslında bizim eski, devrim öncesi jandarmalarımız."[114] Ekaterinador'dan çekildikten sonra, Generel Denikin kendi sayıları 4.000'i bulan bir gücün başında buldu; bunlardan 2.368'i eskiden subay olmuş, 36 general ve 200 albayı da kapsıyordu. Diğer 1.036 kişi önceden çavuş yada onbaşı olmuştu."[115]

Japonya'daki Amerikan büyükelçisi şöyle bildiriyordu: 'Kolçak hükümeti Sibirya'da, gericiler monarşistler ve eski ordu görevlilerinin oluşturduğu küçük ve önemsiz bir grup dışında kimsenin güvenini kazanamadı.' Sibirya hükümetini görüşüne bakıldığında bu durum hiç te şaşırtıcı gelmiyor: 'Endüstrinin kapitalist biçimlerini ortadan kaldırmak mümkün değildir... Kapitalist endüstiri biçimleri var olmalı ve bir sınıf olarak kapitalistlerin onları yönetmelerine izin verilmemelidir.'[116] Tabii ki her yerde ve daima Beyazların gelişi, eski toprak sahiplerini toprakların yeniden elde etmeye ve en eski kamçı yöntemine dönmeye çalışmaları demekti.

Beyazların öncülük ettiği çevrelerin sosyal birleşmeleri ve hareketlerine temel aldıkları açıkça karşı devrimci programları ortadayken, terörü iki taraf da kullanılmış olmasına rağmen, onun en eksiksiz biçimde, çok daha acımasız, kan dökücü ve öldürücü biçimde Beyazlar tarafından kullanıldığını öğrenmek şaşırtıcı olmaz. Bu Beyazlar için son derece gerekliydi, çünkü asla Bolşeviklerin başardıkları şekilde kalabalığın desteğini kazanamıyorlardı. Beyazların denetiminde olan bölgelerde ilk zamanlarda var olan demokratik yönetim görüntüsü de zamanla sona erdirildi. Hem Ukrayna hem de Sibirya'da kısa ömürlü olan Kurucu Meclisler iktidarı çabucak askeri diktatörlüklere teslim ettiler. Serge durumu şöyle gözlemliyordu:

Orta sınıfın demokratik partilerinin kara geriliciğin yolunu açmaktan başka bir şey yapamadığı Ukrayna deneyimi, Sibirya'da da aynen tekrar edildi. Aslında, bu tür partilerin iç savaş sırasındaki kaçınılmaz işlevleridir bu, çünkü burjuvazinin özelliği kendine özgü bir politikasının olmayışıdır. Daima iki diktatörlük arasında bir yerdedir, proleterya veya gericilerin diktatörlüğü; yazgısı, bir noktaya kadar ikincisine koşul hazırlamak ve sonra da ona boyun eğmektir.[117]

Kısa sürede, Beyazların yönetimindeki her yerde, sonraları ancak Nazilerin rakip olabileceği diktatörlükler hakim olmuştu. Kornilov 'Terör ne kadar büyürse, zaferimiz de o kadar büyür' demeçleri veriyordu. Rusya'yı korumalıyız, diyordu, 'eğer yarısını ateşe vermemiz ve tüm Rusların dörte üçünün kanını dökmemiz gerekse bile!'[118] Beyazların üç adet yük vagonunu cesetlerle doldurup üzerine 'Taze et, istikamet Petrograd' yazdığı, iç savaşın daha ilk dönemlerinden itibaren Bolşevikler bu tür demeçlerin ne anlama geldiğini gayet iyi biliyorlardı.[119]

Beyazlar, Ağustos 1919'da Kiev'i tekrar ele geçirdiklerinde 'Denikin'in generallerinin halk önünde yaptıkları konuşmaların bazıları adeta anti-semitik zehir sızıyor.' Bunlardan bazıları 'Yahudi-Komünistlerin yüreklerindeki şeytani gücün yok edileceği' yeminleri ediyorlardı.[120] Bolşevik yanlısı olmayan bir tarihçi W. Bruce Lincoln'ın yazdığına göre, Denikin:

Tüm Yahudilere karşı hırçınca bir nefretin... karakterize ettiği bir rejim getirdi. Bolşevizmin düşmanları, Ukrayna Yahudilerine yönelik 1919 kıyımlarını inanılmaz bir vahşetle uygulayarak, Batı dünyasının modern tarihindeki en insanlık dışı zulümlerden birini gerçekleştirdi.[121]

Bu kıyımlarda 'Yahudilerin Bolşeviklerle özdeşleştirilmesi önemli rol oynadı'.

Artık ırkçı ve dinsel nefretin anlık boşalımları olmaktan çıkan kıyımlar, bundan böyle serin kanlılıkla hesaplanmış toplu ırza geçmeler, uç noktada vahşet ve benzeri görülmemiş yıkım olaylarına dönüştü. Ağustos sonunda, Kremenchug'un Yahudi yerleşim birimlerinde Beyazlar, bir gün içinde hamile kadınlar, henüz doğum yapmış ve hatta ölmek üzere olanlar da dahil 350 kadına tecavüz etti.[122]

Anti-semitik Kadetlerden Shulgin, Kiev'de 'devasa beş, altı katlı binalar yukardan aşağıya çığlıklarla sarsılmaya başladı.' diye hatırlıyor.[123] Felshim kentinde Yahu-

di nüfusun üçte biri yok edildi. Yalnız 1919'da, sadece Ukrayna'da Beyazlar 150.000 Yahudiyi öldürdüler, bu sayı ancak Nazi soykırımında aşıldı. Böylece Ukrayna'daki Yahudi nüfusunun 1/13'ü katledilmişti.[124]

Kolçak'ın Sibirya'sında da aynı metodlar uygulandı. Kadet Nikolay Ustriyalov bile bunu 'en karanlık, en akılsızca askeri mukabele... sonsuzluğa kayan bir geçmişin takipçisi' diye tanımlamıştı.[125] Ataman Semyelov, Kolçak'ın emrindeydi: 'masum kadınlar ve erkekler gruplar halinde başkent yakınlarındaki telgraf direklerinde asılı duruyorlardı, onun adamları ise demiryolu boyunca uzanan infaz alanlarında, kurbanlarla dolu yük vagonlarını makineli tüfeklerle tarıyorlardı.'[126] Kolçak'la birlikte savaşanlardan biri olan İvan Kalmikov ise, yine Kolçak'ın kendi memurlarından Baron Budberg tarafından 'sadist bir haydut' ve 'tam ehliyetli savaş suçlusu' olarak tanımlanmıştı.

Bir başka Beyaz liderin, Baron Urgan-Sternberg'in emirleriyle, 'erkek ve kadınlar dövülerek, asılarak, kafaları kesilerek, organları çıkarılarak ve onları bir insandan, tanıklardan birinin deyişiyle "şekilsiz kanlı bir kitleye" dönüştüren sayısız başka işkencelerle öldürülüyorlardı.' Kendi personelinden bir fizikçi bile Baron'un yazılı emirlerinden birini 'insan kanına susamış, sapkın ve megalomanyak birinin hastalıklı beyninin ürünü' olarak tanımlamıştı.[127] Amiral Kolçak'ın kendisi, hükümetinin yürütme organı üyelerinden bazıları, bazı reformlar yapılmasını önerdiklerinde, 'yumruklarıyla masaya vurup, her şeyi yere fırlatıp, bir çakı kaptı ve öfkeyle sandalye'nin kolarını yarıp' şöyle cevap verdi:

*Beni rahat bırakın. Böyle sorular sormanızı yasaklıyorum. Bügün Bakanlar Konseyine gideceğim ve şu emri vereceğim...**ke-sin-lik-le** hiç bir reform yapılmayacak.*[128]

Kuban Kazağı General Şkuro'nun askerleri, hakkında muhavazakar bir tarihçi şöyle yazmıştı, 'onlara su-

nulan başlıca prim yağma idi, çünkü Şkuro nerede ve nasıl yağma yapacağı konusunda titiz değildi... insanlar öldürülmesi gerekiyorsa Bolşevik olmalarını tercih ediyordu.'[129] Bu sırada kuban'da da:

Kadetler... gerici General Dragomirov tam bir kıyıma dönüşecek olan Yahudilere karşı zulme başladığında, seyirci kaldılar... ve sadist General Pokrovski, avluda penceresinin baktığı yere 'iştahını açsın diye' kitleler halinde sosyalistleri astırmıştı.[130]

Denikin'in ordusundaki kıdemli askerlerden General Mai-Maevski, 'en büyük zalimliklere yatkın ve aşırı sefahat düşkünü birisiydi'.[131] Denikin'in ardılı Wrangel, kendi üstlerinden bir subay olan General Slaşev'i 'ciddi şekilde uyuşturucu ve alkol bağımlısı' olarak tanımlıyor. Slaşev'in karargahına yaptığı bir ziyarette Wrangel, onu üzerinde altın yıldızlar ve kürkle süslü, uzun beyaz bir Türk kaftanından yapılmış fantazi bir kıyafetle, oraya buraya dağılmış likör şişeleri arasında sere serpe yatarken bulmuştu. Wrahgel şöyle anlatır:

Orada bir turna ve bir kuzgun, bir kırlangıç ve bir de sığırcık kuşu... oradan oraya kanat cırpıp sahiplerinin başı ve omuzları üzerine tünüyorlardı... Akıl sağlığını tamamen yitirmiş bir adamla uğraşıyordum.[132]

Beyazlar cephesinde tüm varlığı-toplumsal birleşimi, politikaları, yöntemlerini ve liderlerinin kişilikleri, açıkça Kızılların toplumsal profiliyle uyuşmazlık içindedir.Bu önemli farklılıklar anlaşılmaksızın, Bolşeviklerin iç savaşta nasıl galip geldiğini açıklamak imkansızdır. Tekrar tekrar görüyoruz ki, Beyazların kendilerine bile, kendi rejimleri ile Kızıllar arasındaki önemli farkı kabul ediyorlar. Kolçak'ın Savaş Bakanlığına verilen resmi bir raporda, ordularından birinin 1919'daki durumu detaylarıyla anlatılarak şöyle deniyor:

Ataman Krasilnikov tümüyle etkisiz, kendini tamamen içkiye ve disiplinsiz davranışlara adamış; askeride

aynı şekilde davranıyor: hırsızlık ve kadınlara sarkmak amacıyla rastgele aramalar yapıyorlar. Nüfusun tamamı Bolşeviklerden yana. Durum kritik.[133]

Sibirya'da, diyordu Amerikan Generali Graves, 'Bolşevik denince, Rusya'da otokratik yöntemin... yeniden iktidara gelmesini desteklemeyen insanlar anlaşılıyordu.' 'Devlet memuru ve askerler dışında Omsk(Kolçak) hükümetinin taraftarları %1'den azdı.'[134] Kadet Ustriyalov'un belirttiğine göre Omsk'da 'yoksullar,açıkça, Bolşeviklerin gelmesini sevinçle bekliyorlardı.'[135]

Beyazların hakim olduğu diğer bölgelerde de aşağı yukarı aynı durum yaşanıyordu. SD Boris Sokolov, Kuzey topraklarda, 'Archangel ve köylerin halklarının hissetikleri, beni, nüfusun coğunluğunun Bolşeviklere sempati duyduğuna ikna etti' diye kaydeder.[136] Kuzeydeki Beyaz hükümet bir başka destekçisi, 'halk kitleleri Bolşevizme geri dönüyor' diye itiraf etmişti.[137] Yine güneydeki Denikin rejimi hakında Chamberlain şöyle der:

Bütün eksikliklerine rağmen Sovyet rejimi ***inogorodni*** *(yabancılar, Kazak olmayan ve hakları kısıtlı köylüler) kitleleri arasında popülerdi. Bunlar, Kazak 'Rada'sının (parlemento) tekrar iktidara gelmesinin, yanlızca Kazakların daha verimli bazı mülklerinin kamulaştırılması düşlerini sona erdirmekle kalmayıp, aynı zamanda çok kanlı bir intikam ve baskı dönemi getireceğimden, haklı olarak korkuyorlardı.*[138]

Denikin kendi valilerini bizzat şöyle tanımlar:

Ruh halleri, dünya görüşleri ve alışkanlıklarıyla gerçekleşen ayaklanmaya o kadar yabancıydılar ki, ne bunu anlayabilir ne de bununla başa çıkabilirlerdi. Onlar için her şey geçmişteydi ve bu geçmişi biçim ve ruhuyla yeniden diriltmeye çabalıyorlardı. Onların ardından, kimisi Devrimden ötürü korku içinde, kimisi kırgın ve intikam peşinde olan eski rejimin daha alt düzeyde temsilcileri vardı.[139]

Chamberlain, son aşamada 'Beyazların yenilgisinin temel nedeninin', Denikin'in halkın popüler desteğine sahip olmayışı olduğunu, kabul eder.[140]

Bolşeviklerin işçi ve köylülere karşı farklı yaklaşımları yanında, Beyazların toplum politikalarındaki bir başka önemli farklılık, Kızılların zaferi garantilemesine yardım etmişti: ulusların kendi geleceğini tayin etme hakkına yaklaşımları. Elbette Beyazlarınki, böyle bir hak karşısında anlayışsız, düşmanca bir tavırdı. Sürekli tekrarladıkları sloganları, 'Rusya, Büyük, Birleşik ve Bölünmez olacaktır'dı. Davalarına zarar vermiş olsa da, Beyazların büyük Rusya şovenizmi böyle bir konum almalarını kaçınılmaz hale getirmişti.

Kuzey batıda ' "büyük bölünmez Rusya" düşüncesini saplantılı Beyazların, işbirliği yapmaları halinde Petrograd'a karşı hareketlerinde son derece yararlı olabilecek Finlandiya ve Estonya'nın bağımsızlığını tanımayı inatla reddedişleri yenilgilerinde hiç yabana atılamayacak bir etkendi."[141]

General Kont Rudiger von der Goltz tarafından yönetilen batı Rusya'nın Beyaz ordusu:

Litvanyalı, Estonyalı ve Bolşeviklere karşı zalim davranışları nedeniyle kötü bir üne sahiptirler. Kimilerinin 'Nazizmin öncü kolu' dediği Freikorps birlikleri... bir ingiliz diplomatının deyimiyle 'terörün gerçek saltanatını' kurarak yanlız Riga'da 3000 Litvanyalı'nın hayatına mal olmuştur.[142]

Güneyde:

Yönetimindeki topraklarda yaşayanların Rus olmayışı ve askeri zafer beklentilerini büyük ölçüde Ukraynalı ve Polonyalı, Gürcü ve Kafkas kabilelerini uzlaştırma yetisine bağlı olması Denikin'in şanssızlığıydı; bu iş hiç te ona göre değildi...[143]

Üstelik Denikin Ukrayna dilinin öğretimini yasaklamıştı.

Beyazların bölgelerindeki kalabalıklar arsında böyle bir antipati kazandıkları bilinirken, benzer bir tutumun Beyaz ordularındaki, Rus veya yabancı mücadeleci, kendi üyeleri arasında da yaygınlaştığını görmek çok şaşırtıcı gelmiyor. Elbette ki, Kızıl Ordu içinde ayrılışlar ve Beyazlara katılmalar oluyordu. Ancak bu oran Beyaz askerler arasında çok daha fazlaydı. Kuzey Rusya'da 1919'da, komutanları tarafından seçim yapma hakkı verilince, iki hafta içinde Beyaz askerlerin yaklaşık yarısı, 6.000 kişi, Kızılların tarafına geçti. Alaylar kitle halinde taraf değiştirdi. O sıralarda bölgedeki İngiliz ve Fransız birlikleri ayaklandı; bir Amerikan çavuş günlüğüne şöyle yazıyordu:

Buradaki insanların çoğunluğu Bololara (Bolşeviklere) sempati duyuyor. Onları suçlamıyorum, doğrusu ben de onda dokuz Boloyum.'[144]

Bir Kızıl subay, hayatını tehlikeye atarak Kolçak'ın ordusuna katılmıştı. Ancak herkesi etkisi altına almış disiplinsizlik ve sefahatten öyle iğrenmişti ki, keskin bir karşılaştırma yaparak, Kızıl Ordu'da sarhoş bir subayın karşılaştığı ilk komiser tarafından vurulacağını söylemişti. Chemberlain şu sonuca varır:

Tabii ki tüm komünistler aziz ya da püriten değillerdi. Ancak genel davranışları ve ahlakları rakiplerininkinden daha iyi görünmektedir.'[145]

Kolçak rejimi sona ermeye yakınken, diktatörün kendi korumaları bile aynı sonuca varmıştı: Kolçak onlara kendisiyle devam etmeleri veya Bolşeviklere katılmaları konusunda özgür seçim hakkı tanıyınca, 'sadakatlerine son derece güvendiği adamları bunun karşılığını Bolşeviklere katılarak verdiler.'[146] İç savaşın sonunda Beyaz tarafın dağılması böylece gerçekleşmişti. Ama bu başarıya ulaşmak için Bolşevikler fedakarlığın en büyüğünü gerçekleştirmek ve köylü ve işçi kitlelerden de en büyük fedakarlıkları istemek zorunda kalmışlardı

Savaş Komünizm ve Kızıl Terör

1918'de, ülkedeki ekonomik çöküntü, yabancı müdahalenin ve ablukanın yarattığı sürekli baskı ve Beyaz Terör'ün korkunç zülmü, sadece normal politik tartışma metodlarıyla iç savaşın kazanılması için gerekli fedakarlıkların zamanında yapılmış olmayacağını veya olamayacağını gösteriyordu.

SD'ler öncü Bolşevikleri suikastle öldürdüğünde, onları hata yaptıklarına ikna etmek için sadece politik yeniden eğitime güvenmek bir intihar eylemi demekti. Beyazlar köylünün başına bir silah doğrultmuş ve çocuğunun boynuna bir süngü dayamışken, tek başına hiç bir politik propaganda o köylüyü Beyazlara meydan okumaya ikna edemezdi. Emperyalist ordular Moskova'ya dayandıklarında mecburi askerlik gerekli olmuştu; çünkü disiplinli, yaygın, politik olarak tam bilinçli bir silahlı nüfusun onlara karşı gelmek üzere örgütlenmesi için yeterince zaman yoktu. On yıllık bir soluklanma böyle bir donanımlı kalabalık yaratabilirdi belki, ama Bolşeviklerin zamanı haftalarla sınırlıydı. Şehirlerde açlık çekilirken köylüleri çok daha büyük bir ödül olarak makineler karşılığında tahıl vermeye razı etmek daha iyi olurdu belki- ancak bunun için Almanya'da bir devrim, ya da en azından endüstirinin canlandırılması gerekliydi. Her iki koşulun da olmadığı durumda, işçi devleti ve onun Kolçak ile Denikin'in ellerindeki yıkımı arasında bir tek seçenek duruyordu, tahıla el konulması.

Bu uzlaşma ve zorunluluk diyalektiği, elbette her işçi devriminde var olan bir özeliktir. 30 yıldan daha uzun bir süre önce Tony Cliff bunu şöyle ifade etmişti:

Kapitalizmde disiplin işçinin karşısına sermayenin doğrudan dayattığı bir güç olarak çıkar. Sosyalizmde disiplin bilincin bir sonucu olacak, özgür insanlar için bir alışkanlık haline gelecektir. Geçiş döneminde ise iki unsurdan oluşur-bilinç ve zorunluluk. Üretim araçlarının

işçiler tarafından ortak mülkiyet edinilmesi, yani üretim araçlarının işçi devletinin mülkiyetinde olması, emeğin disiplinindeki bilinç unsurunun temeli olacaktır. Aynı zamanda işçi sınıfında kollektif olarak, kurumlarıyla-sovyetler, sendikalar vb.-üretim faliyetlerindeki tek tek işçilerin disiplininde zorlayıcı bir güç olarak belirecektir.

Birey ve kollektif arasındaki bu çatışma, iknayı çirkin karşıtı zorlamayla birleştirme gerekliliği, işçi sınıfının kapitalist barbarlıkla savaşmak için kapitalizmden kalan barbarca yöntemleri kullanmak zorunda bırakılması, bütün bunlar kapitalizmde işçilerin manevi özgürlüğü olmadığının, ve tam anlamıyla insan niteliğine ulaşmalarının uzun bir tarihsel dönem gerektiğinin kanıtıdır.[147]

İşçi sınıfının nüfusunun azınlıkta kaldığı, endüstrinin yıllar süren savaşlar ile Beyaz ve emperyalist kuşatması koşullarında tahrip edildiği bir ülkede denge gittikçe artan oranda zorlamaya doğru kayarak bozuldu. Bolşeviklerin yolundaki her adımı korkunç ve kendini dayatan gereklilikler belirliyordu. Her bir zorlama unsuru, diğer tek alternatifin karşı devrimin zaferi olduğu mantığıyla benimseyen acil bir önlemdi. Pek çok işçi ve köylünün, Savaş komünizmi rejiminde yaşadıkları engellemelere rağmen, rejimi Beyazlardan korumak için ölümüne savaşmaları, bu gerçeğin farkına varmalarıyla olmuştu. Savaş Komünizmi rejiminin her durumunda görülen en zalimce zorlama biçimleriyle en göze çarpan kahramanlık eylemlerinin iç içeliğinin nedeni de budur.

Bolşeviklerin Ekim Devrimi'nden hemen sonra ekonomik alanda attıkları adımlar ılımlıydı. Topyekün devletleştirme istemiyorlardı ve fabrikalardaki işçi denetiminin fabrika sahiplerini zorlayıp kandırabileceği bir durumu düzene koymaya çalışmaktan memnundular. S.A. Smith, fabrikadaki işçi denetimi üzerine detaylı çalışması *Red Petrograd* 'da şöyle yazar:

Bu tuhaf gerçek, Batı tarihçilerin yazılarındaki, tavizsiz bir merkeziyetçi olan Lenin'in gücü ele geçirdiğinde 'sendikalist' fabrika komitelerini kapatmaya giriştiği iddiasını anlamsız kılar. [148]

Tabii ki, işçilerin bundan böyle devlet aygıtının denetimini ele geçirmiş olmaları, karma şirketleri gelişmelerini engellemek için dar bir çembere almalarını sağlayacak, güçlü bir araca sahip olmaları demekti. Yerel fabrika komiteleri, işçi devleti gücünün endüstriyi yapılandırmada kullanılmasını ilk isteyenlerdi. Her şeyden önce şunu farketmişlerdi ki, fabrikadaki işçi denetimi, tüm ekonomideki işçi denetimiyle tamamlanmalıydı. Gerçekten de, devrimin hemen ertesinde, Tüm Rus Fabrika Komiteleri Konseyi ekonomiyi düzenleyecek merkezi bir aygıt istemiyle bir kararname çıkardı-Lenin'in işçi denetimiyle ilgili kararnamesi, ilk talebi yumuşattı.[149]

Fabrika işçi örgütleri arasındaki rekabet sonucu hakim olan anarşiye bir son vermeye yönelik benzer bir dürtü, sendikaların rolü üzerine tartışmalarda görülebilir. Fabrika komitelerinin sendikalar tarafından yutulması, sıklıkla komiteleri zayıflatmak amacıyla Bolşeviklerin hazırladığı bir tuzak olarak gösterilmiştir. Gerçekte bu, tabandaki militanların, devrim sırasında mantar gibi biten örgüt kitlelerini akılcı bir zemine oturtma ve komitelerin yapısındaki yerelliğin üstesinden gelme isteklerinin bir parçasıydı. Birinci Tüm Rus Sendikaları Kongresi'nde, komitelerin sendikalarla birleşirilmesine sadece yedi muhalif oy kullanıldı. Hem Bolşevikler, hem de Menşevikler birleşme yönünde oy kullandılar.[150] Ayrıca Petrograd Fabrika Komiteleri, Ocak 1918'deki altıncı ve son konferanslarında, birleşmeyi kabul ettiler. Komitelerin sendikalara katılmaları, sendikalara her bir fabrikadaki komitenin bir parçası olarak üretimi denetleme rolü vererek, işlevlerini artırdı.[151]

Bütün bunlar, bir işçi devletinin ekonomiyi nasıl düzenlemesi gerektiği üzerine son derece sağlıklı tartışmalardır. Bu noktada ekonomik yapı, çabucak rejime dayatılacak olan topyekün devlet denetiminden halen çok uzaktadır. Lenin'in devrimden hemen sonra savunduğu bu devlet güdümlü kapitalizm stratejisinin özünde yatan, devrimin soluklanıp tekrar güç toplama gereksinimiydi. İki çok etkili güç Bolşevikleri bu 'reformist' yoldan vazgeçmeye zorladı.

Bunlardan biri, kapitalistlerin kalan güçlerini sistemi işlersiz kılmak için kullanmalarıydı. 1917'nin sonunda Tüm Rus İşverenleri Kongresi 'denetimin yönetime aktif müdahele yoluyla uyguladığı fabrikanın' kapatılacağını ilan etti.[152] Bunu izleyen kapatılma dalgasına işçilerin doğal tepkisi, devletlerinden, fabrikaların devletleştirilmesini istemek oldu. Öyle ki, Haziran 1918'e kadar tüm şirketlerdeki devleteştirmeden yalnızca beşte biri devletin insiyatifiyle olurken, beşte dördü yerel komitelerin insiyatifiyle gerçekleşti.[153] Ancak Rus kapitalistlerin gücü, ikinci bir etken olmasaydı, tek başına rejimi yoldan çıkarmaya yetmeyecekti. Bu etken iç savaşın başlaması ve ittifak müdahelesiydi. Bir ekonomi tarihçisi silahlı tehdidin vurucu etkisini şöyle anlatıyor:

Alevlenen iç savaş atmosferinde sermayenin ve proletarya diktatörlüğün her türlü ortak çabasının (işçi denetimi, karma anonim şirketler vb.) çabucak buharlaşıp uçuveren bir Ütopya olduğu görülüyor. Rusya'daki soluğu tükenmek üzere olan karşı devrimci direnişe yeni bir soluk getiren dünya sermayesinin müdahelesi, sonuçlarını proletaryaya dayattı: Büyük ölçekli sermayenin ve genelde sermayenin amansızca kamulaştırılması, yönetici sınıfların mülkiyetine el konması, pazar'ın baskı altına alınması ve pazarı alt etmeye ve kullanmaya dayalı, bütün proletaryayı kapsayan bir politik ekonomi örgütünün kurulması.[154]

O halde, Savaş Komünizmi rejiminin devletleştirme faaliyetleri, Sam Farber ve diğerlerinin hala söylediği gibi özünde anti-demokratik Bolşevik politikalarının bir örneği olmaktan uzak, döneme özgü bir önlemdi. Aslında Haziran 1918'de tüm ağır sanayi ve anonim şirketlerin devletleştirilmesi, Brest-Litovsk antlaşmasındaki, 1 Temmuz itibarıyle şirketleri devletleştirilmemiş olan Alman yatırımcılara tazminat ödenmesi şartından kurtulmak içindi.[155] Bruce Lincoln, Bolşeviklerin Ulusal Ekonomi Yüksek Konseyi'nin çalışmasını 'tutarlı planlamaları çok az' diye özetler. Çok az durumda, kararlar içerde veriliyordu:

Yüksek Konsey daha çok, fabrikaların anti-Bolşevik yöneticiler tarafından kapatılmasını engellemek ya da kaba bir şekilde tasarlanmış yerel hacizleri dengelemekle uğraşıyordu... Yüksek Konsey'in Rusya endüstrisini ilk devletleştirme çabaları, en fazla Bolşeviklerin kendilerini koruma ve var olma konusundaki ciddi kaygılarını yansıtıyordu.[156]

Bolşevik lider Milyutin 'devletleştirme süreci aşağıdan devam ediyordu ve sovyet liderler, yerel örgütlerin kendi kendilerine devletleştirme yapmalarını yasaklayan pek çok emre rağmen, buna yetişemediler, dizginleri ele alamadılar' diye yazıyordu.[157] Lenin devletleştirme politikasının işçi devletine getirdiği kokunç gerginliğin farkındaydı. Nisan 1918'de 'eğer sermayeyi bu düzeyde kamulaştırmaya devam edersek, yenilgimiz kaçınılmaz olacaktır' demişti.[158]

Yine de, Beyazlar ve emperyalistler rejime baskıyı ne kadar çok artırırsa, kuşatma ekonomisi de o kadar kaçınılmaz oluyordu. İç savaşla birlikte daha sıkı iş disiplini ve fabrikaları yöneten komitelerin yerine 'tek adam yönetimi' getirilmesi gerekir. Her iki süreç te savaşla başabaş gidiyordu. 1919'da Rusya'daki şirketlerin yalnız %10.8'i tek adam yönetimiydi. Bu sayı sonraki yıl

hızla arttı. Ancak öyleyken bile, 1920'de, 200 kişiden fazla çalışanı olan fabrikaların yalnız %31'i tek adam yönetimindeydi.[159] İş disiplini de iç savaş sırasında sıkıştırıldı, ama S A Smith'in kaydettiği gibi:

1918 yılı boyunca işletme içinde otorite ilişkilerini dönüştürme arzusu yerini verimliliğin artırılması itkisine bıraktı... Yine de bu Bolşevik partinin fabrika komiteleri üzerindeki zaferi olarak görülmez. İlk zamanlardan beri komiteler hem üretimi sürdürme, hem de fabrika hayatını demokratikleştirmeye kendilerini adamışlardı, ama endüstrinin koşulları nedeniyle bu iki amaç artık birbiriyle çelişiyordu. Fabrika komiteleri, genel olarak, üretime öncelik verilmesinde uzlaştılar: daha sıkı iş disiplinine yönelik teşvikleri kabul ettiler, hatta bu konuda önayak oldular.[160]

Kasaba ve şehirlerde işçiler, Savaş Komünizmi'nin sertliklerini, devrimi korumak için gerekli görüp, memnuniyetle olmasa da kabullendiler. Ancak kasabaların ötesinde köylüler farklı bir sorundu. Ülkede yiyeceğe el koyma-köylünün tahılının, çoğunlukla zorla, alınması-açlık hayaletinden korunmak için gerekli hale gelmişti. Yiyeceğe el koyma, Sam Farber'ın iddia ettiği gibi dogmatik bir 'pazara baskı kurma' denemesi değil, çaresizlik nedeniyle yapılan bir işlemdi. Sırf devlet yapısının temelini oluşturan işçi-köylü ittifakını tehdit ettiği için bile, Bolşevikler bunu yapmamış olmayı tercih ederdi. İaşe Halk Komiseri Tsiurupa'nın da dediği gibi:

Yalnızca iki olasılık var, ya açlıktan öleceğiz ya da köylü ekonomisini bir miktar zayıflatarak geçici zorluklardan kurtulacağız.[161]

Bolşevikler, köylü sorunu karşısında sürekli devrim perspektifinin sunduğu çözümü tercih edeceklerdi: şehrin endüstriyel gücünü köylülerin verimliliğini artırmak ve onları işçi sınıfının yönetimine bağlamak için kullanılması. Bu aynı zamanda köylülerin de istediğiydi ve

1920'deki Sekizinci Sovyetler Kongresi'nde köylü temsilcileri tarafından dile getirilmişti:

'Eğer toprağın tümünü ekmemizi istiyorsanız... bize tuz ve demir verin. Başka bir şey söylemeyeceğim.' At, tekerlek, tapan diyen başka sesler katıldı salondan. Aletlerimizi ve barakalarımızı onarmak için metal verin bize...[162]

Bu makul, ancak iç savaş koşullarında ve Avrupa'da bir devrim olmadan Bolşeviklerin yerine getiremiyeceği bir istekti. Diğer tek alternatif kasabalardan el koyma ve yolkesme birlikleri gönderilerek tahılın köylüden alınmasıydı. Kasaba ve köylerden tahıl isteğiyle feryatlar geliyordu. 1918'de İaşe Halk Komiserliğine yağan çaresiz telgraflar bunu kanıtlıyor:

EKMEĞİMİZ KALMADI. DURUM VAHİM. AÇLIK HÜKÜM SÜRÜYOR.- 19 Mayıs Pokrov köyünden

YAROSLAV EYALETİ YİYECEK TECHİZATI KONUSUNDA KESİNLİKLE BENZERSİZ BİR YOKSULLUK VE FELAKET KONUMUNDA. İKİ HAFTADIR KESİNLİKLE HİÇ TAHIL GELMEDİ- 24 Mayıs-Yaroslav eyalet başkentinden.

İŞÇİLER AÇLIKTAN MAKİNELERİN ÜZERİNE YIĞILIYORLAR... BİZE EKMEK GÖNDERMENİZ İÇİN YALVARIYORUZ SİZE... BU BİR TEHDİT DEĞİL, SON BİR ÇARESİZLİK ÇIĞLIĞIDIR- 25 Mayıs, Viska kasabasından.[163]

Bu politikanın ardında yatan çaresizliği, Lenin'in 1918 Temmuz'unda Petrograd işçilerine boş fabrikalarda oturup açlık çekmelerinin 'hatalı' ve 'akılsızca' olduğunu ısrarla söyleyerek, 'on binlercesinin Urallar'a, Volga'ya ve güneye' gitmeleri için yaptığı çağrıdan daha iyi bir kanıt olamaz. Devrimin en temel sınıfını, açlıktan ölmelerini engellemek için bilinçli olarak dağıtmak yıpratıcı bir gereksinimdi. Eylül 1918'e gelindiğinde Petrograd'da iş gücü 1917'deki sayının %30 altına düşmüştü.[164] Bu çok riskli bir politikaydı. Kırsal kesim köylü

ayaklanmalarıyla kanıyordu ve yiyecek müfrezeleri pusuya düşürülüp öldürülme tehlikesi altındaydı. Ancak, İaşe Komiserliği'nden bir görevlinin söylediği gibi:

Ne düşünüyorsunuz, İaşe Halk Komiserliğinin bunu kendi çıkarı için yaptığını mı? Hayır, bunu yapıyoruz çünkü yeterince yiyecek yok.[165]

Tabii ki yiyecek oradaydı: (1918) yaz ortasında, bolşeviklerin küçülen topraklarındaki Kulak (zengin köylü) depolarında halen 1917 hasadından bir milyon ton tahılın dörtte üçü artı önceki yıllardan kalan çok daha büyük miktarlar saklıydı.[166]

El koyma politikasını işler hale getirmek için aynı zamanda köylülerin yoksul ve daha zengin köylüleri arasındaki farka dikkat çekilmesi gerekiyordu. İlki işçilerin yanında yer almaya daha eğilimliydi. Kısa vadede, Bolşeviklerin örgütlediği Yoksul Köylü Komiteleri birleşik köy cephesini iki düşman kampa ayırdı ve böylelikle yiyecek toplamakla görevli müfrezelere yardımcı oldu. Ancak bunlar sonunda Bolşeviklerin yeniden toprak dağıtımının başarısına kurban edildiler. Bu çok varlıklı ve çok yoksul köylülerin sayısını azaltarak birleşik köylü cephesinin yeniden oluşmasını sağladı. İç savaşın sonunda tahıla el koyma politikası çok yıpranmıştı: Yeni Ekonomi Politikası, köylülerle işçi devleti arasındaki ilişkilerin yeni bir dayanak bulması gereğinin kabul edilmesiydi.

Hem topyekün devletleştirme, hem de tahıla el koyma koşulların Bolşeviklere dayattığı geri adımlardı. Gereksinimi kabullenip onunla yüzleşmekten çekinmemeleri Bolşeviklerin başarılarının bir parçasıdır. Ancak zaman zaman da, bu gereksinimi bir erdem haline getirme, iç savaş döneminde alınan sert önlemlerin sosyalizmin doruğu olduğunu iddia etme eğilimindeydiler. Bu kısmen anlaşılabilir bir şey; her politika, eğer milyonlar tarafından anlaşılma ihtiyacı duyuyorsa, bir retorik edin-

mek zorundadır. Ancak tarihçilerden, özellikle Marksist tarihçilerden beklenen, sözü özden ayrı tutmalarıdır. İşte Sam Farber ve Robin Blackburn'ün başaramadığı şey budur. Onlar, bunun yerine, Lenin ve Troçki'nin savaşın ortasında verdikleri emirleri alıp, bunları olayların ince analizleriymiş gibi gösteriyorlar.

Kızıl Ordu, iç savaş yıllarındaki başka her kurumdan çok daha fazla, politik bilinç ve koşulların dayattığı zorlama arasındaki çelişkiyi bünyesinde barındırdı. Bir taraftan Kızıl Ordunun oluşturulması bir geri adımdı: Gönüllü değil zorunlu asker alan bir orduydu; subaylar seçimle değil, atamayla iş başına geliyordu; binlerce eski Çarlık subayı atanmıştı; idam cezası da dahil sert askeri disiplin hakimdi; bazen bütün bir birliğin katıldığı firarlar ve gaddarlıklar vardı. Ancak Kızıl Ordu aynı zamanda muhteşem bir sosyalist bilinçle doluydu. Zorunlu askerlik, bir köylü ülkesinde kalabalık bir ordu kurmak için gerekliydi belki, ama en tehlikeli görevler için tekrar tekrar gönüllü olanlar yine en aktif ve en fazla sınıf bilincine sahip işçilerdi (en çok da Bolşevikler). 1919'da binlercesi Denikin'le savaşmaktansa partiden ayrılmayı seçerken, buna rağmen binlercesi 'parti haftaları' sırasında partiye katıldı, ki Merkez Komitesi bülteninde dendiği gibi 'Bu koşullarda parti kartı çıkarttırmak bir ölçüde Denikin'in darağaçlarına aday olmak anlamına geliyordu. 1920'deki Varşova saldırısında Kızıl Ordu gücünün %33'ünü kayıplarla yitirdi-ancak ordunun 'kemikleşmiş Bolşeviklerinden' yaklaşık %90'ı hayatını kaybetti.[167]

Kızıl Ordu'da disiplin sertti, ama en sert disiplin subaylar ve komiserlere uygulanıyordu. Firar ettikten sonra Kızıl Ordu'ya geri gelen rütbesiz bir asker genellikle yemin ettirilip tekrar alınırken, aynı durumdaki bir birlik komiseri sıklıkla vurularak cezalandırıldı. Beyaz Kavak süvarisi için yağmalama, tecavüz ve cinayet bir yaşam

tarzıydı. Kızıl Ordu yağmalamayı yasaklıyordu. Beyaz ordularda anti-semitizm ve kıyımlar oldukça yaygındı; Kızıl Ordu'da ise anti-semitik yayınlar yasaktı. Kıyım yapanlar vuruluyordu. Ukrayna'da Yahudi cemaatlerinin tümü Kızıl Ordu saflarının gerisinde yaşıyor, onlar ilerlediğinde ilerleyip, onlarla geri çekiliyorlardı.

Kim Beyaz Orduyu, Kızıl Ordudaki gibi okuma yazma ve eğitim grupları kurarken hayal edebilir? Kim Beyaz Kazakları, ön saflardaki süvarilerin sırtlarına, arkadakiler yürürken okuma öğrensin diye harf levhaları koyarken düşünebilir? Dahası kim Beyaz Ordunun şu Kızıl Ordu yürüyüş marşına benzer bir şey ürettiğini görebilir:

İki günlük ders, sonra savaşta bir hafta
Kalemlerle iki gün, süngülerle bir hafta.'[68]

İki ordu arasındaki farklılıklar köylülerin gözünden kaçmamıştı. Güneyde Beyaz Orduya yağmalayan ordu anlamına gelen 'Grabarmiya' adı takılmıştı. Hem güneyde hem de doğuda Kızılların rutin el koymaları, Beyazların saldırgan çapulculuğuna tercih edilir olmuştu. Beyazlar ve Kızılların sınıf programı arasındaki farklar, hem nüfusun her bir tarafa verdiği desteği hem de Kızıl ve Beyaz orduların moralini belirgin biçimde etkiliyordu. Pek çok köylü Bolşeviklerin tahıla el koyma politikalarına açıkça kızıp, sık sık onlara karşı ayaklandılar-buna rağmen el koyma politikasına duydukları nefret kadar derin olmadı. Kızıl askerlerin bazı gaddarlıklar gerçekleştirdiği doğruydu, ancak bunlar, Beyazlarda olduğu gibi, Kızıl komutanların *politikası* değildi. Bolşeviklerin sosyal politikaları, işçi ve köylülerin güvenini kazanmaları için başka zeminler sağlarken, Beyazlar sadece kaba güce yaslanmak zorundaydı. Kızıl Terör kesinlikle vahşiceydi, ancak Beyaz Terör gibi cılız ve itibardan düşmüş eski bir düzen adına işçi ve köylü kitlelerine yöneltilmiş değildi. Kızıllar şehirlerde kalabalıkların hareketli ve neredeyse kitlesel sadakatleriyle karşılaştılar.

Kızıl Ordu iç savaşın çelişkilerinin tipik bir örneğiyse, bu çelişkileri uç noktalara götüren de Kızıl Terör oldu. Elbette her işçi devrimi, eski kapitalist sınıf ve devletinin kalıntıları tarafından yürütülen karşı devrimci ayaklanmalar ve sabotajı alt etmek için güç kullanmaya ihtiyaç duyardı. Kızıl Terör de ilk zamanlarda bu insanlara yönelikti. Chamberlain'in gözlemlediği gibi:

Beyaz Rusya'nın da kendi terörü, her yana yayılmış ihbarları uç noktalara götüren idamları, kalabalık hapishaneleri vardı. En önemli fark bir yanda Moskova ve Petrograd hapishaneleriyle, öte yanda Omsk ve Rostov hapishanelerindeki insanların farkıydı. Çeka saldırılarını esas olarak varlıklı ve orta sınıflara yöneltmişti. Beyaz polisi ise daha çok işçileri ve yoksul sınıftan insanları topluyordu.[169]

Kızıl terörün kısa vadedeki nedenlerinden biri Rus beyazlar tarafından geliştirilen ve emperyalist güçlerin desteklediği çeşitli karşı devrimci tezgahlardı. Örneğin Moskova'daki İngiliz diplomatik temsilcisi R H Bruce Lockhart, Kerenski'nin, Bolşevikleri devirmek için yaptığı başarısız bir askeri girişimden sonra Moskova'dan kaçmasında aracı olmuştu. Lockhart ayrıca, kendisininde kabul ettiği gibi, anti-Bolşeviklere para sağlıyordu. Bir İngiliz istihbarat ajanı olan Sidney Reilly, Lockhart'ı 'Moskova'da bir karşı devrimi sahneye koyabileceğine' ikna etmek için boşuna uğraşıyordu.[170] Ancak Reilly'e göre planın bir kısmı Ağustos 1918'de vakitsizce uygulamaya konmuştu: Sosyalist Devrimci Fanny Kaplan Lenin'e yakın mesafeden iki el ateş edip, onu ölümün eşiğine getirmişti. Daha önce de Reilly kendisini, Troçki'nin Dışişleri Bakanlığındaki belgelere ulaşabilen bir Sovyet memuru olarak tanıtmayı başarmıştı. Bir başka İngiliz ajan George Hill, Troçki'nin Askeri Danışmanı olmuştu.[171] İngiliz gizli servisi, baştan sona:

bütçesinin en büyük kısmını Rusya'ya ayırmıştı... En iyi ajanlarını-akıcı Rusça konuşabilen ve ülke ve halk hakkında uzun süreli deneyim sahibi olanları-haberleşme ağları kurmak, karşı devrimcilere finans desteği sağlamak ve Bolşevik tehdidini büyümeden yok etmek için ne gerekiyorsa yapmaları doğrultusunda özgür insiyatifle donatarak ülkeye yolluyordu.[172]

Ancak Kızıl Terör bu grupların ötesine de uzandı. Kızıl Terör'ün esas *yayılma* nedeni, yine Rus işçi sınıfının yalnız bırakılmasında aranmalıdır. Karşı devrimin içinde yüzdüğü yer köylü deniziydi. Köylüleri temsil ettikleri iddiasındaki SD'ler, Kızıl safların ardındaki karşı devrimin öncü kışkırtıcılarıydı. Ayrıca kırsal kesimde tahıl stoklayan köylülere karşı para yerine güç kullanılması da devrimin yoksulluğunun dayattığı bir zorunluluktu.

Bolşevikler, (SD destekli) asker kadetlerin Kışlık Saraya tıkılıp afla salıverilmelerinden iki gün sonra yaptıkları, yada SD'lerin Kurucu Meclisi dağıtmaları sırasanda yaptıkları türden suikast ve karşı devrim denemeleriyle karşı karşıya kalıyorlardı. Lenin, devrimin halka ateş etmeye kadar varan bir terörü kullanmak zorunda kalabileceği gerçeğini asla saklamaya ya da maskelemeye çalışmamıştır. Devrim ve karşı devrim arasındaki mücadelede her iki taraftaki insanlar da amaçları için ölümü göze alıyordu: Bırakın affı, hapis bile çoğu karşı devrimciyi caydıramazdı.

Müfrezeler ateş etmeden nasıl devrim yapılabilir? Silahlarınızı bırakarak düşmanlarınızla başa çıkabileceğinizi mi sanıyorsunuz? Başka ne tür baskı araçlarına sahipsiniz? Hapsetmek mi? Her iki tarafın da kazanmayı umduğu bir iç savaş sırasında bunu kimse ciddiye almaz.[173]

Burada Lenin, aynı şekilde yabancı istilası ve köylülerin karşı devrimci baskısının etkisiyle, en karanlık döneminde varlığını garantiye almak için teröre başvuran

Fransız Devrimi örneğini izliyordu. Ayrıca 1848'de Marx, 'karşı devrimin yarıyamlığına' karşı 'eski toplumun kanlı can çekişmesini ve yenisinin doğum sancılarını kısa kesmenin, kolaylaştırmanın ve sınırlandırmanın yalnızca bir yolu var-devrimci terör.' diyordu.[174]

Aralık 1917'de Sovyetler, Rusça kısaltması Çeka veya Veçeka olarak anılan, Tüm Rusya Karşı Devrim ve Sabotojla Mücadele Olağanüstü Komisyon'u kurdu. Çeka Kızıl Terör'ün yalnızca bir unsuruydu ve mutlaka en önemli kısmı da değildi. Sovyetlerin bir dizi soruşturma komisyonu ve ayaklanmayı gerçekleştiren Sovyetlerin Askeri Devrimci Komitesinden doğmuştu. Çeka'nın aşırı sağcı tarihçisi George Legett şöyle yazar:

Bolşevik partinin... Veçeka'nın oluşturulmasında herhangi bir rolü olduğuna dair... doğrudan hiç bir kanıt yoktur; belki şde bu durum bir başka soruşturma komisyonunun aceleci uygulamasına o dönemdeki görece ilgisizliğin göstergesidir.[175]

Özel bazı önlemlerle ilgili tartışabilseler de, devrimci terörün gerekliliği devrimci saftaki herkes tarafından benimsenmiş ortak bir anlayıştı. Çeka'nın oluşturuluşu oldukça açıktı: haber Sovyetlerin gazetesi *İzvestiya*'da, büro adresleri, açılış saatleri ve karşı devrimle mücadelede yardım için halka yönelik bir çağrıyla birlikte duyurulmuştu. Bir dönem basılan *Veçeka Haftalık Bülteni*'nde komisyonun faaliyetleri, vurduğu kişilerin isimleri de dahil halkla açık biçimde tartışılıyordu. Bruce Lockhart Çeka'nın ilk basımında şahit olarak alınmıştı.[176] İlk günlerde Çeka'nın sınırlı sayıda personeli vardı ve başkanı Bolşevik Feliks Dzerjinski tüm dosyaları çantasında dolaştırabiliyordu.[177]

Solcu sosyalist Devrimciler, hem hükümetin bir parçası oldukları sırada hem de sonraki dönemde Çeka'da öncü bir rol oynadılar-Mart1918'de Brest-Litovsk anlaş-

masını protesto etmek için hükümetten ayrıldılar. Ancak kötüleşen iç savaş ve tırmanan emperyalist müdehaleye birlikte Kızıl Terörün Keskinleşmesini hızlandıran etkenlerden biri de Sol SD'lerin faaliyetleriydi.

1918 İlkbaharı ve Yazı işçi devleti için bir krizler dönemiydi. Bilindiği gibi, Finlandiya'da, Nisan ayında Beyaz Terör baş gösterdi. Almanlar Brest-Litovsk anlaşmasına göre Ukrayna'yı işgal ettiler. Kırsal kesimde yaklaşık 200 Kulak (zengin köylü ç.n) ayaklanması çıktı. Haziran'da Halk Komiseri Volodarski öldürüldü. Ağustos'ta, Petrograd Çeka'sı başkanı Uritski bir Sosyalist Devrimci tarafından öldürüldü. Bu krizin ortasında, Temmuz 1918'de Beşinci Tüm Rus Sovyetleri Kongresi toplandı. Sol SD'ler, Brest-Litovsk antlaşmasına muhalefetlerin bundan böyle Bolşeviklerle silahlı mücadele şeklini aldığını ilan etmek için bu anı seçtiler. Liderleri Maria Spiridonova Kongrede ortaya çıkarak, 'tabancanızı ve el bombanızı alın' talimatıyla, partinin terörist geleneğine geri dönüşünü ilan ediyordu. Ertesi gün, kendi tavsiyesine uyarak Kongre'ye elinde bir Browning'i sallayarak ve bağırarak geldi: 'Yaşasın isyan!'[178]

Sol SD isyanı Yaroslav ve diğer kentlerde aynı anda meydana geldi. Simbirsk'deki doğu cephesi komutanının isyanıyla da çakıştı. Moskova'da Sol SD'ler planlarını gerçekleştirmek için Çeka'daki üslerini kullandılar. Çeka karşı-istihbaratın Sol SD başkanı Yakov Blumkin, bir pasaportta Dzerjiniski'nin imzasını atarak Moskova'daki Alman diplomatik temsilcisine ulaşmayı başardı ve onu vurdu; böylece Brest-Litovsk antlaşmasını çiğnemek ve Almanya'yla yeni bir savaşı tahrik etmek durumundaydı. Blumkin daha sonra Sol SD'lere sempati duyan Çeka Savaş Bölüğü'nün kışlasına sığındı. Dzerjinski, büyük kahramanlıkla ama taktik duygusundan yoksun bir biçimde, gidip Blumkin'in kendisine

teslim edilmesini istediğinde, komutan Dzerjinski'yi tutukladı. Bir başka Bolşevik Çeka lideri Latsis, Sol SD'ler tarafından Çeka merkez bürosu içindeyken tutuklandı.

Uritski öldürüldükten sonraki gün Lenin Sosyalist Devrimci Fanny Kapılan tarafından vurulmuştu. Ağır yaralı olduğu halde cerrahın Sol SD sempatizanı olabileceği korkusuyla hastaneye götürülememişti. Lenin iyileşti ve Sol SD isyanı bastırıldı, ancak devrimci saflardaki kuşatma atmosferi iyice yükselmişti. İsyanın tüm sorumluluğunu üstlenen Spiridonova, bir yıl hapis cazasına çarptırılmış, ve hemen ardından 'devrime önceki hizmetleri' nedeniyle affedilmişti. Başka yerlerde Kızıl Terör vahşetin doruğuna ulaştı. Kronştad'da Çeka ve gemiciler bir gecede 400 kişiyi öldürdüler. Ayaklanmanın merkezlerinden Yaroslav'da 200 kişi öldürüldü. 3 Ekim'de, bir gün içinde ülkenin çeşitli yerlerinde 200 kişinin öldürüldüğü haber verildi. Lenin teröre tamamen taraf olmuş olsa da, Sol SD isyanının ve kendisine suikast denemesinin yarattığı öfke sonucu ortaya çıkan bu vahşeti sınırlandırmaya çalıştı. Bruce Lockhart'ın kendisi şöyle diyor:

Lenin işe el koyabilecek hale gelinceye kadar, durum tümüyle umutsuz görünüyordu. Bilinci yerine geldiğinde söylediği ilk söz 'Terörü Durdurun' olmuş.[179]

Şüphesiz terör Lenin suikastinden sonraki dönemde eriştiği popülerliğe ve ülke çapında yoğunluğa başka hiç bir dönemde erişmedi. Zaten, sağ kanat tarihçilerinin çoğunun Çeka kötülükleriyle ilgili en parlak hikayeleri de yine bu dönemle ilgilidir. Bunlardan en sık tekrarlanan üç tanesini inceleyelim. Biricisi işkenceyle ilgilidir. Çeka'nın eyalet bürolarından birinden gönderilen, Ekim 1918'de Çeka'nın gazetesinde yayınlanmış bir mektup şöyle sorar. "Neden bu kadar yufka yüreklisiniz?" Bruce Lockhart'ın tutuklanmasına değinilen mektupta onun 'en incelikli işkencelere' maruz kalması ve sonra da

'öbür dünyaya' gönderilmesi istenir.[180] Bolşevik Merkez Komitesi'nin derhal yayın kurulunu azarlayıp, bülteni kapattığı ve Sovyetlerin, terörü savunmasına rağmen, işkenceyi yeniden kınadığından ise pek söz edilmez.[181]

Her ne kadar en uç örneklerin (kurbanların kafa derilerinin yüzülmesi, midelerine dayanmış sıcak bir hortumdan aşağı fareler yollayıp, farelerin eti kemirip geçmesini beklemek), Legget'in de kabul ettiği gibi, neredeyse tamamen Beyaz literatürde rastlansa da-Denikin'in Çeka Komisyonu ve Sağ SD lideri Çernov'un belgeleri, esas sorun Çeka birliklerinin işkenceyi hiç kullanmadığı değildi.[182] Sorun Bolşevik parti yönetiminin, Sovyet ve Çeka'nın kendisinin ne zaman ortaya çıksa, onu yok etmeye çalışmalarıydı. Sovyet kanunları işkenceyi yasaklıyordu. Lenin terörü ve Çeka'yı desteklemişti, ancak onun gücünün istismarı karşısında acımasızdı:

Dikkatini çeken her konuda, tutuklamanın tamamen pragmatik güvenlik gerekleri üzerine yapılıp yapılmadığını anlamak isterdi. Kotelniçi Çekası öğretmen Lubnin'i neden tutuklamıştı? İki parti üyesi tarafından verilen güvenceye rağmen Veçeka, Kiril Semenoviç Ginsburg'u neden serbest bırakmamıştı? Samara İli Çekası, Türkistan'a giden sulama uzmanları keşif heyeti üyelerini neden tutuklamıştı? Yiyeceğe el koyma birlikleri ve Gavrilovo-Posadnaya Çekası'nın tahıla el koymaları doğru bir hareket miydi? Petrograd'da tutuklu bulunan Viktor İvanoviç Dobrovolvsky'i serbest bırakılamaz mıydı? Hasta, apolitik ve ailede ekmek parası kazanan tek kişi olduğu söyleniyordu... 20 Mayıs 1919'da Lenin Novgorod Sovyetine bir telgraf çekerek, bir kopyasınıda yerel Çeka'ya yolladı: 'Bulatov'un bana bir şikayette bulunduğu için tutuklandığı anlaşılıyor. Sizi uyarıyorum ki, bu yüzden Çeka başkanı ile yürütme komitesi başkanı ve üyelerini tutuklarım ve idamlarını isterim. Soruma neden zamanında yanıt vermediniz?[183]

İkinci sorun Kızıl Terör dönemindeki hapishane rejimidir. Savaş Komünizmi'nin hapisaneleri ve toplama kampları doğrudan Stalin dönemi gulag'ın öncü olduğu iddiası, belki en ünlü örneği Soljenitzin'in The Gulag Archipelago'su olan, standart bir sağ kanat iddiasıdır. Buna ilk ve en bariz itiraz sayı sorunudur. Stalin yönetimi döneminde milyonlarca insan kamplarda kaybolmuştur, ancak iç savaşın dorukta olduğu dönemde bile hapisanede, adi suçlular da dahil, bu sayı 100.000'den azdır. Bizzat Çeka'nın 1922'de toplam kapasitesi sadece 24.750 olan 56 kampı vardı. Ertesi yıl ise kamp sayısı yarıya indirilmişti.[184] Soljenitzin'e göre düşük sayılar kitlesel idamların sonucudur. Şüphesiz mahkumların topluca idamları, her ne kadar bunlar Çeka politikası değilse de ve en ciddileri Çeka emirleri ihlal edilerek yapılmış olsa da, söz konusuydu.[185] Beyaz bölgesinde çok az sayıda kamp olmasının nedeni ise sadece kitle idamları politikası izlemesiydi, yoksa Pipes'ın gülünç iddiasındaki gibi 'Beyaz ordular...terörü asla politika haline getirmediler' diye değil.[186] Örneğin, Beyaz denetiminde ve Krasnov ve Kaledin yönetimindeki Don'da 2428 numaralı emir şöyle diyordu:

İşçileri tutuklamak yasaktır. Asılmaları veya vurulmaları emrediliyor.

2431 numaralı emir ise şöyle ayrıntılandırıyordu:

Tüm tutuklu işçiler, emirlere göre, sokakta asılacak. Cesetleri üç gün boyunca teşhir edilecek.[187]

Savaş Komünizmindeki hapishaneler yalnız yaygınlık açısından değil, esas olarak ta açıkça Stalin dönemindekilerden farklıydılar. Soljenitzin tarafından çok güçlü bir dille anlatılan mahkumların sistematik aşağılanması ve işkence edilmesi, onun iddia ettiği gibi Stalin-öncesi dönemin bir özeliği değildi. 1924'teki Çalışma Islah Yasası'nda şöyle deniyordu:

Rejim, her türlü zalim ve aşağılayıcı uygulamanın iz-

lerinden kurtulmalı, şunlara asla izin vermemelidir: kelepçeler, ceza hücreleri, tecrit cezası, yemek vermeme, ziyaretçilerle görüşme sırasında mahkumun parmaklıklar arkasında tutulması.[188]

Medvedev 'o dönemde, pek çok durum için bu yasa uygulanıyordu' ve her ne kadar '1920'lerde mahkumları aşağılayıcı ugulamalardan sayılabilecek bir kaç olay olmuş olsa da...bunlar kural değil istisnalardı' diye açıklıyor.[189] Aslında Bolşevikler mahkumlara, kıt da olsa, dışardakilerle aynı yiyeceğin verilmesinde ısrar etmişti. Mahkumlar konuşma ve yayın özgürlüğüne sahipti. Sık sık hükümete düşmanca görüşler içeren kendi gazetelerini yayınlıyorlardı. İrkutsk'da mahkumlar Thought Behind Bars'ı yayınlarken, Vitebsk, Omsk ve başka yerlerde Prisoner's Thought ortaya çıkmıştı, Harkov, Penza ve diğer yerlerde ise The Prisoner's Voice yayımlanmakta idi.[190] Stalin yıllarında bu rejimden hiç bir iz kalmadığını söylemeye gerek yoktur. Ocak 1921'deki bir Çeka karanamesinde şöyle deniyordu:

Hapishaneler, burjuvalara değil, daha çok işçi ve köylülerle (hırsızlık ve spekülasyon suçları) ağzına kadar dolu. (iç savaşın) bu mirasından kurtulmalı; hapisaneler boşaltılmalı ve yalnızca Sovyet rejimi için gerçekten tehlikeli olanların oraya konulmasına dikkat edilmelidir.[191]

Sağ kanat tarihçiler tarafıdan sıkça kullanılan üçüncü örnek ise Çeka lideri Latsis'in 1918'de, bir şüphelinin kapitalist mi işçi mi olduğunun, onun suçlu mu yoksa masum mu olduğunu belirtmek için yeterli olduğu iddiası temel alır. Latsis şöyle devam ediyordu: 'Birinin Sovyetlere karşı isyanı silahlı mı yoksa sözlü müydü diye kayıtlara bakmayın.'[192] Sam Farber Latsis'ten alıntı yapar ama Lenin'in 'insanın Yoldaş Latsis gibi işi saçmalığa vardırmaması gerekmez' diyen kızgın cevabından söz etmeye gerek duymaz. Lenin'in ısrarla belirttiğine göre Latsis 'Kızıl Te-

rör kendi düzenlerini yeniden kurmaya çalışan sömürgecilerin güç kullanılarak bastırılması anlamına geliyordu demek istemişti, ama onun yerine şöyle söylemişti... Birinin Sovyetlere karşı isyanı silahlı mı yoksa yalnızca sözlü mü diye kayıtlara bakmayın.(!!?)"[193]

Bu yaklaşım yalnız Lenin'e özgü de değildi. Dzerjinski'nin kendisi Çeka'nın amaçladığı ideallerin kişiliğinde birleştiriyordu. Yaşamının üçte birini politik inançları uğruna hapiste harcamıştı ve görevini istismar eden Çekistleri acımasızca cezalandırdı. Çekistlerin 'serin bir kafa, sıcak bir yürek ve temiz ellere' sahip olmaları gerektiğini ısrarla söyledi.[194] Dzerjinski tutarlılığında kusursuzdu: Rusya'nın korkunç açlık günlerinde kendisine jambon ve patates getiren bir işçi yoldaşını öfkeyle geri çevirmişti. İşinin getirdiği sorumluluk omuzlarına ağır bir yüktü. 1919'un arifesinde, terörün en kötü yaşandığı günlerde, yoldaşı Bolşeviklere dönüp şöyle demişti:

Öyle çok kan akıttım ki daha fazla yaşamaya hakkım kalmadı artık. Beni hemen vurmalısınız.[195]

Aynı ruh hali başka pek çok Çekisti de etkisi altına almıştı. Bir keresinde Bukarin şöyle demişti:

Geride kalanlardan kaçının sinirlerinin harap olduğunu ve bazılarının umutsuz hastalar olduklarını unutmayalım. Çünkü işleri öyle büyük bir konsantrasyon gerektiren tam bir işkenceydi, öyle bir cehennemdi ki gerçekten demir gibi bir karakter gerektiriyordu.[196]

Elbette tüm Çekistler bu 'demir gibi karaktere' sahip değildi. Kimisi gücünü kötüye kullandı, kimisi işkence etti, hapse attı ve haksız yere idam etti. Yukarıdaki patlamayı saymazsak Latsis de Dzerjinski gibi Çeka'nın görevinin zorluğu karşısında anlayış gösterebilmişti. Çeka gücünün üyelerde yarattığı çürümeyi durdurmak için, üyelerin üç kritere uymaları gerektiğini ısrarla söylüyordu: parti üyesi olmaları, yüksek düzeyde tutarlı bir kişilik sergile-

meleri ve Çeka'nın hizmetinde uzun süre kalmamaları.[197] Personele kısmi rotasyon uygulanıyordu ve pek çok Bolşevik en azından bir süre Çeka'da görev yapıyordu.

Bunlar basit anekdotlar yada biyografik detaylar mıydı? Hayır, tam aksine rejimin gerçek doğasını dile getirirler. Beyazlar arasında yozlaşma ve açıkça ayrıcalıksız terör rejiminin tepesinden tabanına doğru yöneltmişti; zaten görüldüğü gibi pek çok durumda en korkunç zülümlerden üst rütbeli subaylar kişisel olarak sorumluydular. Bolşeviklerde kötülükler rejimin doğasına karşı uygulanıyordu ve bir kez vazgeçme imkanı doğduğunda Bolşevikler hızla bu yöntemleri sona erdirmek üzere harekete geçmişlerdi. İç savaş şiddetle sürdüğü sırada bile, anlık tehlike dönemi altında Çeka'nın rolü sınırlandırılmıştı. Legget şöyle yazar:

Çeka'nın rastgele şiddetiyle Adalet Halk Komiserliği'nce geliştirilen Sovyet yasal sistemi arasındaki kaçınılmaz çatışmada, rejim ne zaman tehlikeye girse, Çeka galip geliyordu; krizler dindiğinde Halk Komiserliği avantajlı hale geliyordu.[198]

Latsis'in kendisi Çeka hakkında şöyle diyordu:

Bizim anayasal sistemimizde yeri yok. İç savaş dönemi, Sovyet iktidarının varlığının olağanüstü koşulları geride kalınca Çeka da lüzumsuz hale gelecek.[199]

Ancak iç savaş ne kadar uzadıysa, proletarya da sınıf özelliğini o kadar kaybetti, köylülerle ilişkiler o derece bozuldu, Çeka o ölçüde büyüdü ve üyelerinin kalitesi de o derece düştü. Latsis şöyle diyordu: 'değersiz unsurlar, hatta bazen karşı devrimciler, kişisel kazanç güdüsüyle Veçeka'ya katılıyorlardı'.[200] Serge, Çekistlerdeki 'mesleki dejenerasyonun hızlı etkilerini' gözlemliyor ve şöyle kaydediyordu: "Dzerjinski'nin kendisi bile onlar için 'yarı çürümüş' yargısına varmıştı ve bu kötülüğe, en kötü Çekistlerin vurularak ölüm cezasının bir an önce kaldırılmasından başka çözüm getiremiyordu.[201]

Bolşevikler, iç savaş biter bitmez Çeka'yı ortadan kaldırmak üzere harekete geçtiler. 1921'de Dzerjiniski Çeka'nın reformu için bir teklif sundu. Kamanev bununla yeterince ileri gidilmediğine inanarak Lenin'e kendi teklifini yazılı olarak yolladı:

1. Çeka'yı, politik suçlar, casusluk, haydutluk, demiryolları ve depoların güvenliği dışındaki konulardan bağımsız hale getirin. Bu kadarı dışında başka hiç bir alana el atmasın. Kalan konular NKLU'ya (Adalet Halk Komiserliği'ne) bırakılmalı.

2. Çeka'nın soruşturma aygıtının NKLU'ya bağlanması...[202]

Lenin şöyle yanıtlıyordu:

Yoldaş Kamanev! Benim tavrım Dzerjinski'ninkinden çok sizinkine yakın. Size vazgeçmemenizi ve (sorunu) Politbüro'ya götürmenizi salık veririm. Ondan sonra maksimum sonuç için gerekeni yaparız. Ayrıca, Veçeka'nın suçları ve hatalarının... Politbüro'ya iletilmesiyle ilgili başarısızlıklardan NKLU'yu sorumlu tutarız.[203]

Şubat 1922'de Sovyet hükümeti Çeka'yı dağıtıp yerine başka bir güç oluşturdu, GPU. Çeka'nın olağanüstü yetenekleri GPU'ya devredilmemişti. Yanız politik konularla ilgilenebilirdi, hüküm verme ve idam yetkilerine sahip değildi. Soruşturma ve tutuklama yetkileri bile modern İngiltere'deki Özel Daire'ninkilerden daha sıkı bir şekilde sınırlanmıştı. Her tutukluya, kendisine yönelik suçlama 14 gün içinde belirtilmeli ve sekiz hafta içinde de mahkemeye çıkarılmalı ya da salıverilmeliydi.[204] Elbette bu reformlar eksiksiz uygulandığında bile, iç savaş deneyimi sırasında iyice vahşileşmiş bazı kurumlar dokunulmadan kalmıştı. Yine de GPU'nun yeni bir bürokratik yönetici sınıfın terör organı haline gelişi, ancak 1920'lerin sonununda, Stalin'in eli devrimin boğazına sarıldığı zaman gerçekleşti.

Çeka-GPU'nun yeniden yapılandırılması 1920'lerin ilk yarısında bir kaç yıl daha devam etti. Ancak Lenin ve Dzerjinski'nin ölümünden sonra yavaşladı; zaten her şey tamamen farklı bir yönde gelişmeye başlamıştı. GPU, ancak iç savaşın belli bir dönemi için uygun olabilen işlevleri gitgide yeniden elde etmeye başlıyordu. Stalin'in baskısı altında cezalandırıcı bir örgüt yeniden ortaya çıktı; bu örgüt insanları hapse atma, uzak yerlere sürgün etme, hatta sonraları hiç bir yasal işlem uygulamadan, basit bir idari eylem olarak insanları vurma hakkına sahip oluyordu.[205]

1930'da Stalin'in kurbanlarından biri, kendisini sorgulayan görevliye, onun yöntemlerinin Dzerjinski döneminde kullanılmasının mümkün olamayacağını söylediğinde, sorgucu gülerek şöyle yanıtlamıştı: 'Hatırlanacak adamı buldun! Dzerjinski-onun dönemi devrimimizde kapanmış bir sayfadır.'[206] Buharin'de, 1938'deki idamından kısa süre önce, şu yorumu yapmıştı:

Dzerjinski geride kaldı; Çeka'nın kayda değer gelenekleri, devrimci düşüncenin tüm eylemlerine rehberlik ettiği zaman, geçmişe karışarak gitgide kayboldu.[207]

Köylü İsyanı, Kronştad ve savaş Komünizmi Krizi

Bolşevikler iç savaştan galip çıktılar, ama bu onlara çok pahalıya patladı. Birinci dünya savaşı sonrası ülke yıkılıp yakılmış, kana bulanmış, endüstrinin pek çok kolu harab olmuş ve tarım ciddi şekilde dağılmıştı. İç savaş sonrasında ise durum çok daha kötüydü. 1920'de Rusya'yı gezen H.G. Wells sadece 'tamiri imkansız koca bir harabe' görmüştü.[208] İşçileri Askere Alma Komitesi şöyle kaydediyordu:

Kentlerde ve köylerin bazılarında işçiler açlık derdiyle boğuşuyorlar. Demir yolları güç bela çalışıyor. Evler çöküyor. Kentler çöple dolu. Salgın hastalıklar ve ölüm

sağcı solcu ayırt etmiyor. Endüstri harap durumda.[209]

Bunların hiçbiri abartılı sözler değillerdi. Pravda'nın haberine göre, Petrograd'daki her evden 17 araba dolusu çöp toplanmıştı, çünkü tüm iç savaş boyunca biriken çöplerdi bunlar. Devrimin ilk şehrinin nüfusu azalmış caddelerinde kaldırım taşlarının arasından otlar ve çiçekler fışkırmıştı. 1921'de, Pravda'nın haberine göre, 25 milyon kişi açlıkla yüz yüzeydi. Kırsal bölgelerde insanlar, gömülü atları mezardan çıkarıp etlerini yiyorlardı. Bazı bölgelerde, ölüme karşı tek seçenek yamyamlıktı. 'Günlük yaşam tarih-öncesi gibiydi' diyordu İlya Ehrenburg, 'mağara devrinin günlük hayatı gibi.'[210] 1920'lerin Rus ekonomistlerinden biri de şöyle yazmıştı: '100 milyon nüfusluk devasa bir toplumun ... üretim güçlerinde böylesi bir çöküşün benzerine insanlık tarihinde rastlanmamıştı.'[211] Rusya'nın yoksulluğunu belki hiç bir şey şu gerçekten daha canlı bir biçimde gösteremez: ülkede dönemin ortalama gelir düzeyi 1688 İngiltere'sindeki değerin yaklaşık %20 altındaydı. Üstelik bu 1913'teki durumdu; iç savaş ertesinde bu oran çok daha düşmüş olmalıdır.[212]

Beyaz ve emperyalist ordular elbette ki zararın büyük bölümüne doğrudan sebep olmuşlardı. İşçi devleti 1920'ye kadar pamuktan, 1919'un sonuna dek Baltık keteni ve Bakü petrolünden, ve 1920'ye kadar da Ukrayna'dan gelen demir ve kömürden mahrum bırakılmıştı. Üstelik endüstrinin kalan kısmının çoğunu da savaş zorlukları yiyip bitirmişti. Eleştirmen Victor Şklovski, Bolşevikler '(makinelerin) pervane kayışlarından bot yapmak için bütün fabrikaları mahvettiler' demişti.[213] Bütün Rusya'da işçi sınıfı yarı yarıya küçülmüştü. Başlıca şehirlerde işçilerin oranı çok daha ciddi oranda düştü. Şubat 1921'de Pravda 'ekmek cephesinde ciddi bir yenilgi' den söz ediyordu. Petrograd'daki en büyük fabri-

kalardan altmış dördü, benzin yokluğu nedeniyle kapanmak zorunda kalmıştı. Devrimin beşiği olan Putilov işletmeleri de bunlardandı.'[214]

1920'nin ortasında Polonya ordusu Rusya'yı doğudan işgal etti ve General Wrangel tarafından yönetilen Rusya'nın Avrupa kısmındaki tek Beyaz ordusu da Kırım'dan kuzeye doğru ilerledi. Krizin ortasında kırsal alan bir kez daha isyanlarla sarsıldı. Tahıla el koyma, 1920'nin cılız hasadına rağmen, halen güçlü bir biçimde uygulanıyordu. 1920'den 1921'e dek gerçekleşen köylü ayaklanmalarından ikisi politik önem kazandı: Tambov taşrasındaki Antonov'un 'Yeşil' isyanı ve Ukrayna'daki Mahno'nun isyanı. Sam Farber'a göre, 'toplumsal ve politik anlamda Beyaz isyanlarından oldukça farklı olan bu isyanlara' Kızılların tepkisi, kısmen 'Marksist sınıf analizinin şekilsiz ve şematik bir taklidine' dayanıyordu; bu ise devrimin 'Stalinist politikaların mantığına direnebilmesi için iç gücünü' etkiliyordu.[215]

Aslında, Tambov ve Ukrayna ayaklanmaları Beyaz ayaklanmalarla tam da aynı nedenlerle popüler destek kazanmışlardı: köylünün tahıla el koyma uygulamasına muhalefeti. Elbette Beyaz isyanları Çarcı eski düzenin görevlileri tarafından başlatılırken, Tambov ve Urayna isyanları için böyle söylenemezdi. Yine de, köylü ayaklanmalarının Kızıllara karşı kazanmış olduğu her hangi bir başarıdan tek kazançlı çıkanlar da Beyazlar olacaktı: şüphesiz ne Antanov'un ne de Mahno'nun, sınırlı coğrafi bölgeler dışında destekleri ya da açıklanmış politik bir programları yoktu. Zaten, yoldaşları SD'lerin (Antonov'un isyanından uzak dursalar da) iç savaş boyunca Beyazları desteklemeleri gibi, Antonov'da Wrangel'i desteklemişti. Sık ormanlı, tamamen kırsal Tambov bölgesinde, SD'lerin etkisindeki Emekçi Köylüler Birliği 'sonuna kadar Bolşeviklerle savaşmaya' yemin etmişlerdi.[216]

Mahno ve Antonov'un Kızıl Orduyla savaşında kullandıkları yöntemler genellikle Beyazlarınkine tıpatıp benziyordu. Tambov Yeşillerinin yakaladığı Bolşevikler ağaçlara çivileniyor, tek bir demiryolu çivisi sol el ve ayaklarından geçirilerek yerden bir metre kadar yukarıda tutuluyorlardı. Bruce Lincoln şöyle yazar:

Yeşiller kurbanlarını sakat ya da kötürüm bırakıyorlardı; kimisinin derisini yüzüyor, kimini dörde bölüyor, kiminin ise organlarını deşiyorlardı... kurbanların gözlerini oyuyorlar, uzuvları satırla doğruyorlar, cinsel organları sakatlıyorlar, sinirlere balta vuruyorlar... bağırsakları deşiyorlardı... tutsak düşmanlarını genellikle diri diri gömüyorlardı, ancak kurbanın başının dışarıda kalmasına dikkat ediliyordu, böylelikle köylü kadınlar, köyün köpekleri yüzlerindeki ve kafalarındaki hala canlı eti kemirmek üzere yaklaşmadan önce, üzerlerine işiyebiliyorlardı.[217]

Buna karşılık, Kızıl Ordu 'önceleri bütün köyleri yaktıkları topyekün zulümlerle,...mahkumların tümüne af çıkardıkları aşırı yumuşaklıklar arasında gidip geliyordu'[218] Sonraları, Kızıl Ordu kendilerini koruyan köylü kitlesinden çok farklı olmayan bir düşmanla giriştiği gerilla savaşında batağa saplanınca toplu kurşuna dizmeler daha da yaygınlaştı. Sam Farber, tipik bir biçimde, aflardan değil yalnız kurşuna dizmelerden, Yeşil Terörden değil yalnız Kızıl Terörden söz eder.

Mahno'nun Ukrayna'daki daha küçük çaplı ayaklanmasını Tambov'unkinden ayıran tek şey, liderinin belirsiz anarşizmiydi. Mahno'nun Bolşeviklerle ilişkileri, iç savaş boyunca Ukrayna'da hızla değişen askeri durumu yansıtacak şekilde, değişikliklerle doludur. Devrim Mahno'nun hapisten çıkmasını sağlamış ve Lenin ile Sverdlov'un yardımıyla 1918'de halen Alman kukla lider Hetman Skorpadski yönetimindeki Ukrayna'ya dönmüştür. Mahno Skorpadski'yle savaşmak üzere partizan bir Ayaklan-

ma Ordusu örgütledi ve Aralık 1918'de Beyazların üzerine yürüyen Kızıl Ordu'nun yanında yer aldı. İşbirliği, Ayaklanma Ordusu Haziran 1919'da Kızıl Ordudan ayrılana dek sürdü: 'Mahno safları terk eder etmez o ve yandaşları Bolşevik'lerin ardında yeni bir partizan birlikleri örgütlemeye başladılar; bunlar sonraları kalelere, birliklere, polise, trenlere ve yiyecek toplayıcılara saldırdı.'[219]

1919 Sonbaharında Denikin'in Mahno'nun bölgesine doğru ilerlemesi acilen Bolşeviklerle yapılan anlaşmanın yenilenmesini gerektirdi. Mahno Denikin'in birliklerini arkadan takip ederek, ilerlemelerini zorlaştırdı. Ancak 1919'un sonuna gelindiğinde o zamanki Beyaz tehdidi de ortadan kalkmıştı. Mahno, beklenen bir istilayı karşılamak üzere birliklerini Polonya sınırına hareket ettirmeyi reddetti ve Kızıl Orduyla düşmanlıklar yeniden, bu kez çok daha büyük bir ölçekte başlamış oldu. Mahno'nun karısının günlüğüne yazdıkları bu dönemdeki hareketin doğasını ele verir:

23 Şubat 1920-Adamlarımız Bolşevik ajanlarını yakalayıp vurdular.

25 Şubat 1920-Mayorovo'ya hareket edildi. Tahıl toplayıcılardan üçünü yakalayıp kurşuna dizdik.

14 Mart 1920-Bugün Velikaya Mihaylovka'ya hareket ettik, burada bir komünist öldürdük.[220]

Sovyet Ukrayna Cephesi'nden gelen haberler de aynı manzarayı yansıtır.

18 Haziran-Mahno Grişno istasyonuna bir baskın gerçekleştirdi, üç saat direndi, Sovyetler ve işçi örgütleri görevlilerinden 14 tutsağı vurdu, telgraf sistemini yıktı ve demiryolu işçilerinin yiyecek deposunu soydu.

26 Temmuz-Konstantinograd İlçesine saldıran Mahno, iki gün içinde 84 kızıl Ordu askerini kesti.

16 Ağustos-Mirgorad'ı bir buçuk gün süreyle ele geçiren Mahno'nun yandaşları ilçe yiyecek komilesinin

tüm depolarını yağmaladılar, sovyetler ve işçi örgütlerinin binalarını yıktılar, 15 telgraf makinesini parçaladılar, 21 işçiyi ve Kızıl Ordu askerlerini öldürdüler.[221]

Bu olaylar, Ayaklanma Ordusunun 'işçi-köylü devrimi için gerçek tehlikeyi yaratan Bolşevik rejimin eylemleridir' şeklindeki önceki bir kararıyla uyum içindeydi. Aslında 'Beyazların kısa süreli dönüşüne olanak tanıyan', Mahno'nun Kızıl Orduya karşı eylemleriydi.[222] General Wrangel ilerledikçe... Mahno kuzeye çekildi... ardında köy ve kasabalarda Bolşevik idari aygıtı ve techizat üslerini gizlice yıkmak üzere küçük partizan birlikleri bırakarak'.[223] Bu eylemler öyle etkiliydi ki, Beyaz Albay Noga karargaha, Wrangel'in ilerleyişinde Mahno'nun belirleyici olduğu haberini verdi.[224] Zaten Wrangel Mahno'yla resmi bir ittifak yapma girişiminde bulunmuştu. Her ne kadar Mahno bunu geri çevirmiş olsa da Ocak 1920'de Wrangel onun üslerine ilerleyinceye dek Kızılların yanında savaşmamıştı. Elbette bu her iki tarafın da çıkarına uygun bir anlaşmaydı ve yıl sonunda, Wrangel yenilir yenilmez, Kızıl Ordu Mahnoyla savaştı; ta ki Ağustos 1921'de Mahno mücadeleyi bırakıp Dinyester ırmağını geçerek Romanya'ya gidene kadar.

Mahno Bolşeviklere özgürlükçü bir alternatif olabilir miydi? Bunun yanıtı Mahno haretetinin doğasında saklıdır. Birincisi, hareket, işçi sınıfından hiç bir zaman gerçek bir destek görmedi. Üstelik işçilere yönelik bir program oluşturmakla da özel olarak ilgili değildi. Anarşist sempatizanı tarihçi Paul Avrich'in yazdığına göre Mahno:

İşçilerin küçük bir azınlığından fazlasının gönlünü kazanmayı başaramadı. Çünkü kendi işlerini kendileri yönetmeye alışkın bağımsız üreticiler olan köyün çiftçi ve zanaatkarlarından farklı olarak fabrika işçileri ve madenciler, karmaşık bir endüstri makinesinin birbirine bağımlı kısımları işlevini görüyorlardı... O kent ekonomisinin karmaşıklıklarını asla anlamamıştı, anlamaya da çalışmıyordu.[225]

Mahno'nun işçilere verdiği tavsiyeler kırsal kesimde küçük burjuva modellerini yeniden üretmeyi amaçlıyordu. Aleksandrovsk'da haftalardır ücretleri ödenmeyen demiryolu işçilerine, yolculardan makul bir ücret alarak kendi ücretlerini böylelikle oluşturmalarını söylemişti.[226] Kırsal kesimde böyle politikaların daha fazla taraftarı olabilirdi tabii. Ancak burada bile geleneksel köylü ekonomisinin ötesine geçen her türlü deneme başarısızlığa mahkumdu. Mahno anılarında 'yalnız birkaç yüz aileyi barındıran' kendi kurduğu komünlere 'halk kitleleri gitmiyordu' diye itirafta bulunur.[227] Mahno'nun aldığı desteğin esas dayanağı onun anarşizmi değil, tahıla el konulmasına muhalefeti ve köylü ekonomisine dokunmama kararlılığıydı:

Mahno tarımdaki eşitsizlikleri sona erdirmemişti. Amacı köylerle uzlaşmazlıklardan kaçınmak ve tüm köylülerin yer aldığı bir çeşit birleşik cepheyi muhafaza etmekti.[228]

1919'da yerel Bolşevik otoriteler sonunda Mahno'ya kozlar verecek olan hatalar yaptılar: Lenin'in tavsiyesine rağmen Ukrayna milliyetçiliğine tepki duyuyorlardı ve toprağı köylülere vermek yerine onu kamulaştırma yoluna gittiler. Ancak 1921 Baharı'na gelindiğinde köylülere karşı politikaları tersine çevrilmişti ve Yoksul Köylü Komiteleri'ni kurmuşlardı; bunlar 'Mahno'yu incitti... kalbi sertleşti ve bazen idam emirleri verdi.'[229] Bu politika Bolşeviklerin yükselmesine yardım etti.Toplumsal dayanağı göz önüne alınca, Mahno'nun özgürlükçülüğünün kağıt üzerindeki kararnamelerden öteye geçmediğini görmek şaşırtıcı değildir. Kağıt üzerinde, Ayaklanma Ordusu subaylarının seçildiği yazılıydı-pratikte ise üst rütbeli komutaların çoğunu Mahno görevlendirdi.[230] Partizanların bir toplantısında benimsenen kararlardan biri hareketin niteliğini yansıtır: 'eğer komutanlar onları verebilecek kadar ayıksa, komutanların verdiği emirlere

uymak.'[231] Teoride Mahno'nun ordusu gönüllü bir orduydu, gerçekte ise 'güçlerini yenilemek için bir çeşit zorunlu askere alma uygulaması başlatmak zorunda kalmıştı.'[232] Mahno seçimler düzenlerdi, ancak hiç bir partinin bunlara hakları yoktu. Gazeteler yayınlayabilirdi, ancak Bolşevikler ve Sol Sosyalist Devrimci basının devrim çağrısı yapmasına izin yoktu.[233] Mahno Sovyetlerin 'şiddet kurumları' diyerek 'Komiserlik ve Çekaları' aşağılamakta acelediydi, ancak 'Mahno'nun özel Çekası... onun hayatına karşı komplo düzenlediğinden şüphe duyulan herkesi hemen ortadan kaldırıyordu'.[234] Mahno'nun ordusu aslında iki güvenlik gücüne sahipti, Çeka benzeri Razvedka ve 'karısı tarafından yönetildiği anlaşılan ' Ceza Komisyonu.[235] Bunların faaliyetleri yabana atılır cinsten değildi:

*Mahno'nun sonraki harekatları tarihteki en kanlı ve kindar eylemler arasındadır ve olay*lardaki sık rastlanan adaletsizlikler ve zulümden bu (güvenlik) servislerinin sorumlu *olduğunu kolaylıkla söyleyebiliriz. Volin (Mahno'nun yakın arkadaşı) hiç bir fiili denetime tabi olmadıkları gerçeğinin tanığıdır.*[236]

Ayaklanma Ordusu içinde bir tümen komutanının da bulunduğu bir Bolşevik hücresi ortaya çıkınca, Bolşeviklerin açık mahkemede yargılanma talebi reddedildi ve Mahno'nun Razvedka'sı tarafından toptan kurşuna dizildiler.[237]

Ne Mahno'nun sosyal programı ne de politik rejimi Bolşeviklere bir alternatif olarak çıkmadı. Mahro'nun askeri taktikleri bile ancak sınırlı durumlarda ve kırsal kesimin yüzlerce yıllık sınıf yapısına dokunmadığı sürece etkili olabilmişti. Son olarak, onun anarşizmi de köylü isyanı üzerindeki ince bir cilaydı.

Mart 1921'de Kronştad'da gerçekleşen ayaklanma da esasında köylü isyanlarıyla aynı kökenden geliyor-

du. Her ne kadar ciddi fakat çabucak sonuca ulaşan bir grev dalgasının ardından gelmiş olsa da, Kronştad ayaklanmalarının ardındaki itki kentli işçi sınıfının kalan kısmı arasındaki hoşnutsuzluktan çok köylüler arasındaki hoşnutsuzluktu. 1917'de Kronştad elbette ki devrimin kalelerinden biri olmuştu; ancak 1921'de köylülerin ruh halinin güçlü etkisi altındaydı. Kronştad'ın kırsal kesime egemen olan bu ruh halinin tuzağına düşüşünün birbiriyle ilişkili çeşitli nedenleri vardır.

Birincisi, garnizonun birleşiminin değişmiş olmasıydı. 1920 Eylül ve Ekim aylarında yazar ve Bolşevik parti öğretmenlerinden İyeronimus Yasinski 400 acemi denizcinin ders vermek üzere Kronştad'a gitti. Bunlar 'sabanı bırakıp gelmişlerdi.' Ayrıca 'bir kaç parti üyesi de dahil, çoğunda rastladığı politik cehalet, onu derinden etkilemiş olan son derece politize gazi Kronştad denizcilerinden dünyalar kadar farklı' olduklarını görmek şok etmişti Yasinski'yi. O 'devrim ateşiyle çelik gibi sertleşmiş' olanların yerini 'tecrübesiz ve yeni seferber olmuş denizcilerin' alacak olmasından dolayı kaygılıydı.[238]

Aralık 1920'de Baltık Filosuna Yasinski'nin görüştüğü tipte sadece 1.313 acemi asker gelmişti (Planlanan sayı ise toplam 10.384 idi.) Kronştad'ın Mart 1921'de infilakından önceki üç ay içinde daha kaç yeni askerin geldiğini bilmiyoruz. Ama Kronştad'da üstlenen diğer bazı birliklerin bileşimleri hakkında bilgimiz var, Mahno gerillalarına özellikle sempati duyan bölgelerden toplanmış olan ve aralarındaki Bolşevik oranının %2'den az olduğu 2500 Ukraynalı'dan oluşan 160 Piyade Alayı gibi.[239]

Garnizonun değişen sınıf bileşimine ilişkin başka kanıtlar üsteki Bolşeviklerin toplumsal zeminindeki çöküşe bakarak çıkarılabilir. Ekim 1920'de, ayaklanmadan altı ay önce, Bolşeviklerin Kronştad'daki üye sayısı 4.435'ti. Bunların yaklaşık %50'si köylü, %40'ı işçi ve %10'u da

aydındı.[243] Bolşevik partinin tümünde ise 1921'deki oranlar şöyleydi: %28.7 köylü, %41 işçi ve %30.8 i kafa emekçileri ve diğerleri.[241] Görüldüğü gibi Kronştad'daki partide köylülerin oranı ülke çapındaki orandan oldukça yüksekti. Bu oran aynı zamanda partiye 1921'de katılan üyeler arasındaki alışılmadık yükseklikteki köylü oranını da aşmıştı.[242] Bolşevik partinin bileşiminde üstte bulunanlardan daha çok işçinin bulunduğunu var sayarak, Troçki'nin söylediği gibi köylülerin Kronştad'daki ağırlıklarını artırdıkları görülür.

Sam Farber'a göre yeni köylü askerler, diğer denizcilerin ruh halini değiştirmek için yeterli olmayacaktı. Farber genel olarak Troçkist geleneği ve özelde de '1920'nin Kroştad'ıyla 1917'ninki bir değildi. Denizcilerin sınıf bileşimi değişmişti.' diyen Chris Harman'ın How the Revolution Was Lost'unu eleştirir.[243] Ancak Sam Farber'ın kanıtlara ilişkin yorumu bir an için doğru varsaysak bile (üstelik Bolşeviklerin bileşimindeki oranları göz önüne almaz), görüşü yalnızca istatistikleri bir kenara koyduğumuzda geçerlilik kazanır. Ancak gerçekte birleşimdeki bu değişim, son dönemlerde köylülerle olan bağları başka şekillerde güçlenmiş bir filoda gerçekleşmişti. Özelikle de, Kronştad gemicilerine son dönemde iç savaştan beri ilk kez izin verilmişti. Çoğu köylerine geri dönerek kırsal kesimlerdeki koşullarla ve tahılına el konan köylülerin sorunlarıyla yüz yüze geldi. Kronştad ayaklanmasının lideri Stepan Petriçenko Nisan 1920'de doğduğu yer olan Ukrayna'ya giderek sonbahara kadar orada kaldı. Ve şunu gördü:

Eve döndüğümüzde ana babalarımız bize neden zalimlerin yanında savaştığımızı sordular. Bu bizi düşünmeye sevketti.[244]

Gerçekten Petriçenko öyle güçlenmişti ki, Beyazlara katılma girişiminde bulundu ve ancak bir zamanlar Komü-

nist Parti'ye kısa süreli üyeliği gerekçe gösterilerek reddedildi.[245] Baltık Filosunun Şikayet Bürosu'na gelen yüzlerce mektubun gösterdiği gibi, diğer denizcilerin çoğu da evine döndüğünde Petriçenko'nunkine benzer deneyimler yaşamıştı. İşte, ayaklanmanın merkezindeki savaş gemisi *Petropavlosk*'tan bir denizciden gelen mektuptan alıntı:

Bizimkisi sıradan bir köylü çiftliğidir, ne Kulak ne de asalak; yine de ben ve erkek kardeşim Sovyet cumhuriyeti için askerlik hizmetimizi bitirip eve döndüğümüzde insanlar harap çiftliğimize dudak büküp şöyle diyecekler: 'Neye hizmet ettiniz? Sovyet cumhuriyeti size ne verdi?'[246]

Firarlar artmaya başladı ve izinler iptal edildi. '1921'e gelindiğinde filo örgütlü bir askeri güç olmaktan uzaklaşıyordu.[247] Ayaklanmanın temelini filo ile köylüler arasındaki bağlantılar oluşturmuştu, ancak durumu kızıştıran başka faktörler vardı. Bunlardan biri Kronştad garnizonunun ideolojisiydi. Kahramanlık günlerinde bile garnizonda aşırı sol bir hava egemen olmuştu. Çoğu Kronştadçı Brest-Litovsk zamanında sol komünistlerin yanında yer almış, bir kısım 1918 yazında sol SD'lerin isyanına katılmış, 1918'de tahıla el konulmasına karşı çıkmışlar ve Kızıl Ordu tipi disiplinin ateşli düşmanları olmuşlardı.[248]

Ayaklanmanın çıkışındaki bir başka etken Kronştad'daki Bolşevik etkisinin azalmasıdır. 1917'nin en iyi Bolşevik militanlarının çoğu iç savaş sırasında ölmüş ve ayaklanmadan altı ay önce parti, garnizondaki üyelerinin yarısının kaybetmişti.

Ayaklanma patlak verince denizciler savaş gemilerini ve garnizonu ele geçirdiler. Biriken baskıların kolay bir çözüme izin vermeyeceği en başından beliydi. Zaten Zinovyev Petograd'da grevlere karşı olarak savaş Komünizminin en çok tepki alan uygulamalarının bazılarını geri çekmişti. Kronştad denizcilerinin buna yanıtı *What We Are Fighting For* da yer alır:

Komünistlere karşı mücadelede orta yol yoktur... Taviz verir gibi görünmeye çalışıyorlar: Petrograd ilinde yol kesme müfrezeleri kaldırıldı ve yiyecek maddeleri alımı için 10 milyon altın ruble tahsis edildi... Ama kimse buna aldanmamalı... Hayır bunun orta yolu olamaz. Zafer yada ölüm![49]

Kronştadçıların 'üçüncü bir devrim', ifade özgürlüğü ve 'partisiz sovyetler' için savaştıklarını ısrarla belirtmeleri çoğu tarihçiyi, bu isyanın temelde Beyaz ayaklanmalarından farklı olduğuna inandırmıştır. Ancak isyanların bilinçli hedefleriyle eylemlerin olası sonuçları arasındaki farkın tam analizi dikkatli yapılmalıdır. Bolşevik rejimi hala işçi sınıfının darmadağın olmuş kalıntıları üzerinde duruyordu. Kronştad denizcilerinin Petrograd işçilerine yaptıkları çağrılar ya çok az sonuç vermiş ya da yanıtsız kalmıştı. Denizciler köylülerin Savaş Komünizmi'ne dargınlıklarını temsil ediyorlardı, ancak Kronştad ülke çapında bir örgüte sahip değildi ve başka hiçbir köylü ayaklanmasında Kronştad'ın talepleri dile getirilmemişti.

Kronştadçıların 'partisiz sovyetler' isteği gerçekleşmiş olsaydı, köylülerin özelde Bolşeviklere genelde ise kentlere karşı vahşice ve ilkel düşmanlıklarını ifade etmiş olacaklardı. Yine de Bolşeviklerin düşüşünün hemen ardından iktidara gelenler ılımlı sosyalistler olmayacaklardı. Bunlar her durumda Bolşeviklerden daha zayıftılar ve Bolşeviklerin hakimiyeti dışındaki hangi bölgede yönetimi ele alsalar, her seferinde askeri diktatörlüğe yenilmişler (ve çoğunlukla onlara yardımcı olmuşlardı). Beyazlar (Kronştad ayaklanmasına karşı göçmenlerin tepkisinin gösterdiği gibi) orduları cephede yenilmiş de olsa, halen tükenmemişlerdi. Bolşeviklerin düşüşü ardından gelen boşlukta, geriye kalan politik güçler içinde durumdan kârlı çıkabilecek olan yalnızca Beyazlardı. Kronştad isyanıyla amaçlanan bu değilse

bile onun ütopyacı programı ve sınıfsal kökeni kaçınılmaz olarak bu sonucu verecekti.

Beyazlar bunu hemen sezmişler. Kronştad'da bir ayaklanma olacağını tahmin etmişler ve yurt dışındaki Beyaz Ulusal Merkezi Kronştadçılara yiyecek sağlamak için tüm gücünü seferber ederek yalnız iki hafta içinde, toplam yaklaşık 1 milyon Fransız frangı, 2 milyon Fin markı, 5000 sterlin, 25.000 dolar ve 900 ton un toplamıştı. Zaten Ulusal Merkezi eğer ayaklanması başarılı olursa, Fransız deniz kuvvetleri ve halen Türkiye'de emrinde 70.000 kişi bulunduran General Wrangel'i Kronştad'a yerleştirmek üzere planlar yapılıyordu.[250] Ayaklanmanın yalnız bırakıldığı açıkça görülünce, Petriçenko sınıf güçleri arasındaki denge gerçeğini kabul etmeye zorlandı. 13 Mart'ta, Ulusal Merkez baş vekili ve General Wrangel'in Finlandiya'daki resmi temsilcisi David Grim'e bir telgraf çekerek yiyecek tedariki için yardım istedi. Petriçenko 16 Mart'ta 'Bolşeviklerin haklı olarak Beyaz ajanı dedikleri' Grim'in bir tanıdığı olan Baron P. V. Vilkin'in yardım teklifini kabul etti.[251] Yardımların hiçbiri garnizon yenilmeden önce oraya ulaşmadı, ama olayların akışı denizcileri Beyazların kucağına doğru itiyordu, tam da Beyazların umduğu gibi.

Ayaklanmanın yenilgiye uğramasından sonra, isyanın lideri ile Beyazlar arasındaki bağ çok daha gözle görülür hale geldi. Kronştad isyanına sempati duyan tarihçi Paul Avrich, isyanın liderlerini yenilgiden sonra Beyazlarla fikir birliğine vardığını 'kaçınılmaz kanıtları' bulunduğunu ve 'bunun uzun süreli bir ilişkinin bir devamı olduğu olasılığının göz ardı edilmeyeceğini' söyler.[252] Petriçenko Grim'i bir kez daha aracı olarak kullanıp Wrangel'le ilişkiye geçti. Petrograd'daki bir yeraltı karşı devrimci mücadele örgütüne katılması için gemicileri toplayarak, Wrangel'le güç birliği yaptı. Petriçenko, son-

raları Wrangel'e 'partisiz sovyetler' sloganını yalnızca 'duruma uygun bir politik manevra' olarak kullandığını söylemişti. Bolşevikler bir kez yenildikten sonra 'slogan rafa kaldırılacak ve geçici bir askeri diktatörlük kurulacaktı'. Sınıf güçleri arasındaki denge sonunda ideoloji ve gerçeği aynı çizgiye getirmişti.[253]

Bolşeviklerin ayaklanmayı bastırmaktan başka seçenekleri yoktu. Beklemiş olsalardı Finlandiya Körfezi'ndeki buzlar eriyerek savaş gemilerinin Petrograd'a saldırmalarına yol açacaklardı. Garnizonu ele geçirme savaşı, özelikle Bolşevikler için kanlı olmuştu. Buzulun karşı tarafına yol alırlarken savaş gemileri ve ada kalelerinden açılan çapraz top ateşiyle çoğu can verdi. Yüzlerce Kızıl Ordu askeri buzuldaki deliklerde gözden kayboldu. Ölü sayısı üs ele geçirildikten sonra vurulanlarla birlikte 600 Kronştad denizcisi ve en az 10.000 Kızıl askeri; bunları Bolşevik partinin 10. Kongresindeki 320 delegeden savaşa katılan 15 tanesi de dahildi. Troçki'nin dediği gibi bu trajik bir gereklilikti.

Kronştad ayaklanması olsa da olmasa da Savaş Komünizmi'nin sonu gelecekti. Ancak ayaklanma dönemin bittiğini açıkça gösterdi. Lenin 'Kronştad olayları gerçeği her şeyden çok aydınlatan bir şimşek ışığı gibiydi' demişti.[254] 10. Parti Kongresi tahıla el koymaya son veren Yeni Ekonomi Politikası'nı(NEP) kabul etti. Lenin Kongrede 'diğer ülkelerde devrim gerçekleşene kadar, sosyalist devrimi, ancak köylülerle varılan bir[255] uzlaşma koruyabilir'diye konuşmuştu. NEP, kendisi de Ekim devriminden hemen sonra benimsenen politikalardan bir geri adım olan Savaş Komünizminden geriye doğru atılmış bir adımdı. Devrim yalnız kalmayı sürdürdükçe ve Rusya'daki ekonomik durum daha da çözümsüz hale geldikçe, bu geri adım da zorunlu olarak gitgide daha sert ve tehlikeli bir hale gelecekti.

Stalinizmin Yükselişi

İç savaş endüstriyi bir yıkıntıya dönüştürmüştü. İşçi devletinin işçi sınıfının oluşturduğu temeli, Beyazları yenmek için defalarca seferber olan, Bolşevik iktidarının üzerinde durduğu kaya dağılmıştı. Bolşeviklerin üç yıllık iç savaş ve emperyalist savaştan sağ çıkmalarının bedeli, işçi sınıfının atomize, bireyselleştirilmiş bir kitle, önceki ölçüsünün bir parçası boyutuna inişi ve 1917'deki kollektif iktidarı bir daha uygulayamayacak duruma düşmesi olmuştu. Lenin şöyle yazmıştı:

Sanayi proletaryası... savaş ve dayanılmaz yoksulluk ile yıkım yüzünden, sınıf niteliğini kaybetti... dayandığı sınıf temelinden uzaklaştı ve proletarya olarak varlığı sona erdi... İstatistiklerde bazen yer almakla birlikte ekonomik olarak bir arada değildir.[256]

Dayandığı sınıfsal temel aşınmış ve moralman çökmüş olan işçi devletinin bürokrasisi havada asılı kalmıştı. Bu koşullar, Bolşevik Parti örgütlenmesi ve devlet aygıtını etkilemekte gecikmedi.

Politik iktidardaki Bolşevik tekeli, karşılarındaki partilerin birer birer silahlı karşı devrimci saflara geçmeleri gibi basit bir gerçek sonucu oluşmuştu. Kadetler, elbette ki, daha Ekim devriminden önce Kornilov'la tam bir uyum içindeydiler ve iç savaş sırasında su yüzüne çıkan Beyaz diktatörlüklerin her birinin temel dayanağı olmuşlardı. Sağ Sosyalist Devrimciler Kurucu Meclis'in dağıtılması sırasında silahlı karşı devrim planları yapmışlardı ve iç savaş dönemi boyunca da Kadetlerden ayırdedilemez hale gelmişlerdi. Sol Sosyalist Devrimciler ise 1918'de Sovyet hükümetinin bir parçası olmuşlar aynı yılın yazında silahlı bir darbeyle hükümeti devirmeyi deneyene dek yasal muhalifler olarak kalmışlardı.

Menşevikler ise farklıydılar. Kararsızlık içindeydiler. Menşeviklerin ve Sol SD'lerin bazıları ayrılıp Bolşevik-

lere katıldılar. Bazıları Beyazlara katıldı. Kalan ise hükümetin meşruluğunu kabul etmekle onu devirmek için ajitasyon faaliyetlerine girişmek arasında gidip geldi. Bolşeviklerin onlara davranışı da buna göre oldu. Ekim devrimini kabullendikleri dönemlerde Menşeviklere yasal haklar tanınıp özgürlükleri artırılırken, Ekim öncesi rejime geri dönme yeminleri ettikleri dönemlerde baskıya uğradılar. E.H.Carr'ın söylediği gibi:

Eğer Bolşevik rejimin ilk bir kaç ay sonra örgütlü bir muhalefete hoşgörü göstermeye hazır olmadığı doğruysa, aynı derecede doğru olan şey de hiçbir muhaleletin yasal sınırlar içinde kalmaya hazır olmadığıdır. Diktatörlük gerekçesi tartışmanın her iki tarafının iddiası için de geçerliydi.[257]

İç şavaşın mengene etkisi yaratan baskı devleti başka şekillerde de dönüştürüldü. Bürokrasinin, ordunun ve Çeka'nın ağırlığı savaş boyunca korkunç derecede artmıştı. Bu kurumlar olmasaydı Ekim Devrimi kanlı , gerici bir karşı devrimle yok edilecekti. Bu kurumların varlığı ise Ekim Devrimi'ni kemikleşmiş ve baskıcı bir hale getirdi. Sekizinci Parti Kongresi'nde Bir Merkez Komite üyesinin söylediğine göre, sarhoşluk, sefalet düşkünlüğü, yozlaşma, soygun ve parti üyelerinden çoğunun sorumsuz davranışları ile ilgili öyle gerçekler vardı ki insanın tüylerini diken diken ediyordu.[258] Bürokrasinin ve bürokrasi içindeki üst katmanların gücü gitgide büyüyordu.

Bolşevik partinin kendisi dramatik değişmelere uğramıştı. İç savaşın sonuna gelindiğinde her on parti üyesinden yalnızca biri fiilen fabrika işçisiydi,[259] her on üyeden altısı hükümette veya parti aygıtında görevliydi ve parti üyelerinin dörtte biri, çoğunlukla politik ya da askeri yetkili konumlarında olmak üzere Kızıl Orduda hizmet veriyordu. Troçki'nin *The Revolution Betrayed*'de yazdığına göre, 'askeri görevliler sık sık evlerine döndüler ve

yerel sovyetlerde, ekonomide ve eğitimde liderlik görevleri üstlenerek, iç savaşta başarının güvencesi olan rejimi her yerde tanıttılar.[260]

İç savaş sırasındaki disiplin ve merkeziyetçilik ihtiyacı liderlerin partiye hileyle kabul ettirdiği bir şey değildi. Bu, liderler kadar alt kademedeki üyelerce de hissedilen, kendini dayatan bir zorunluluktu:

Aslında 1918 ve 1921 arasında, Lenin ve arkadaşlarının bir şekilde gerisinde kaldığı, yerel bir görüşün etkisindeki gürültülü bir kütlenin, merkezileşme ve disiplin eğilimlerin genişleyip güçlendirilmesini savunduğu dönemler oldu...[261]

... işi bitiren iç savaş olmuştu. 1917'de yerel hakların esas savunucuları onların, neredeyse bir gecede, isteksizce de olsa, bundan böyle askeri krizin katı iç disiplini gerekli hale getirdiğini kabullenmelerine tanık olundu...[262]

10. Parti Kongresi sarsıntı yaratan bir deneyim oldu. Savaş Komünizmi krizi Bolşevikler arasında kitlesel bir tartışma ve muhalefet dalgası oluşturmuştu. Farklı kişiler ve gruplar tarafından ortaya atılan en az sekiz farklı platform bulunuyordu. İşçi Muhalefeti, rejiminin yöneldiği doğrultuyla ilgili kapsamlı bir eleştiri sundu. Bunlar iktidarı sendikalara ve fabrika işçilerine vererek sistemde reform yapılmasını istiyorlardı. Bunu zorlaştıran ise, görüldüğü gibi, işçi sınıfının yarı yarıya küçülmüş olmasıydı. İşçi Muhalefeti'nin planı ancak rejimin dağılmasına yol açardı.

Lenin'in farklı iki aşamalı bir çözümü vardı. Öncelikle, 'hasta, hararetli' diye tanımladığı partinin olayların baskısı altında kendini parçalamasına engel olmak istiyordu. Şöyle söylüyordu:

Geçmişteki görünümleri ne olursa olsun-franksiyonculuğun en ufak bir izi kalmamalı... Hiçbir koşulda buna izin vermemeliyiz... (hele de) ülkede köylüler çoğunluktayken, proletarya diktatörlüğüne karşı hoşnutsuzlukla-

rı gittikçe tırmanırken ve köylü ordusunun terhis edilmesi, yapacak hiçbir şeyi olmayan, alıştığı tek işi savaşmak olan potansiyel eşkiyalar olarak yüz binlerce mahvolmuş erkeği başıboş bırakırken... Bu münakaşa atmosferi son derece tehlikeli bir hale geliyor ve proletarya diktatörlüğü için doğrudan bir tehdit oluşturuyor.[263]

Kongre franksiyonların yasaklanması lehine oy kullandı. Bu da yine liderlerin dikte ettirdiği birşey değildi. Radek'in Kongre'deki konuşması çoğunluk adınaydı:

Bu karar lehine oy verirken, bunun bizim aleyhimize kullanılabileceğini de hissediyorum, yine de destekliyorum... Eğer bunu gerekli görüyorsa, bırakalım Merkez Komitesi tehlike anında partideki en iyi yoldaşlara karşı en sert tedbirleri alsın. Hatta bırakalım hatalı davransın! Bu şu anda açıkça gözlenen dalgalanmadan daha az tehlikeli.[264]

Bu yasak mutlak ya da sürekli olarak görülmüyordu. Üst kademedeki Bolşevikler'den biri Kongre'yi Merkez Komite seçimlerindeki farklı platformları yasaklamasına razı etmeye çalışınca, Lenin şöyle karşılık verdi:

Temel konulardaki uyuşmazlıklarda parti ve Merkez Komite üyelerini partiye baş vurma hakkından mahrum bırakamayız... Farzedelim Brest barışının sona erdirilmesi gibi bir sorunla karşılaştık? Böyle bir sorunun ortaya çıkmayacağını garanti edebilir misiniz? Hayır, edemezsiniz. Böyle durumlarda, seçimler platformları temel almak zorunda kalabilir.[265]

İkincisi, Lenin hayatının son savaşını içindeki bürokrasiyi iyileştirmek için yaptı. Şöyle diyordu:

Çarı devirebilirsiniz, toprak sahiplerini, kapitalistleri devirebilirsiniz ama bir köylü ülkesinde bürokrasiyi 'deviremezsiniz'... Ancak ağır ağır ve sebatkar bir çabayla azaltabilirsiniz onu... ve uzun yıllar sürer bu.[266]

Lenin Stalin'in büyüyen gücünü zayıflatmak için Troç-

ki'den yardım talep etti. Bürokrasinin kötüye kullanılmasına karşı kurulan İşçi ve Köylü Müfettişliğini güçlendirmek için savaştı ve devlet aygıtı içinde büyüyen Rus şovenizmi ile mücadele etmeye çalıştı. Ancak gitgide bozulan sağlığı Lenin'i engelledi. İlk olarak 1921'in ortalarında hastalandı, Mayıs 1922'de felç oldu, tekrar işinin başına döndüyse de Aralık'ta yeniden yatağa düştü. Mart 1923'te bu kez, Ocak 1924'teki ölümüne dek, onu kısmen sakat ve fiilen konuşamayacak hale getiren bir felç geçirdi. Son yazdıklarında, Stalin'in Genel Sekreterlik görevinden alınması gerektiğini ısrarla belirtiyordu.

Ancak Lenin'in son mücadelesi, Troçki'nin Stalin'e karşı 1923'te başlayan muhalefeti gibi, temel bir zaaftan zarar gördü. Savaştan sonra rejim yarı yolda kalmış, yenileme ve köklü reformların kaynağı işçi faaliyetleri kuruyup gitmişti. Bürokratik istismar ve yozlaşma kaçınılmaz sonuçlardı. İşçi Muhalefeti'nin trajedisidir bu. Sorunu biliyorlardı ama ellerindeki araçlar iş için uygun değildi. Böylelikle savundukları yöntem de yetersiz kaldı: bürokrasinin kendi kendini reforme etmesi. Troçki'nin yenilgisinin kökeni de işte buydu. Bürokrasi içinde savaşmak Troçki'den çok Stalin'in lehine olan koşullarda savaşmaktı. Troçki gücünü, Lenin gibi, daima işçilerle arasındaki bağdan almıştı. Esin kaynağı onlardı. Sosyalist bir toplum yaratmak için tüm umutlarını işçiler üzerine kurmuştu. Yönteminin doğruluğunu yargılamada onların tecrübelerini kıstas alırdı. Hepsinden önemlisi de tüm büyük mücadelelerde işçilerin bilinci ve örgütlenmesine güvenirdi.

Bunun tersine Stalin, işleyen mekanizmaya-komiteye, tehdide, düzene ve rüşvete-sırtını dayamıştı. 'Troçkizmi gömmeye' kararlıydı ve Troçkist 'kadroların ancak iç savaşla yok edilebileceğinde' ısrarlıydı. İç savaş sonunda gerçekleşti. Savaş, muhalefet konuşmacılarının engellenmesi ve öldürülmesiyle başladı. Ardından bü-

rokrasinin tüm devasa propaganda mekanizması onların aleyhine çevrildi. Sonra da sürgün edildiler, hapse atıldılar ve kurşuna dizildiler.

Troçkist Muhalifler "cesurca" savaştılar. Bazı argümanlarının parti üyeleri arasında kayda değer destek kazandığını gördüler. Parti üyelerinin çoğu, özellikle de 1917 dönemini yaşamış ve savaşmış olan tecrübeli üyeler, muhaliflerin saflarında yer aldılar.

Fakat muhalefet en sonunda, Rusya'da yeni bir mücadele ya da başka yerde başarılı bir devrim gerçekleşmediği taktirde yenilmeye mahkumdu. Arcak bunu önceden bilmenin olanağı yoktu. Troçki, dayandığı zemin ateşe tutularak çökertildiği halde, yerel ya da uluslarası mücadeledeki bir canlanmanın yardımına koşacağı umuduyla savaşmaya devam etti. Diğer tek seçenek teslim olmaktı.

Troçkistlerin mücadelesi Stalin'in iktidara yükselişini geciktirdi; bu yükseliş Sol Muhalefetin 1928'de çökertilmesine dek tamamlanamadı. Tarihçilerin çoğunluğu tarafından, 1928 sonrasında yukarıdan inme 'devrim' ile 1928 öncesi dönemin farkı bu yüzden vurgulanır. Sol Muhalefetin mücadelesi aynı zamanda açıkça ortaya koymuştur ki Stalin devrime ihanet etmiştir ve onun rejimi Ekim Devrimi'nin karşı devrimci bir anti-tezidir. Stalin rejimi yalnızca Ekim'in halen varlığını sürdüren kazanımlarını tersine çevirmekle kalmamış, aynı zamanda Ekim Devrimi'ni gerçekleştirmiş olan Bolşeviklerin tüm liderlerini ve sıradan pek çok üyesini de yok etmek zorunda kalmıştı. Bütün bunları, iktidara silahlı karşı-devrimci yöntemle el koyma gibi daha alışıldık yöntemler yerine idari terörle yapabilmiş olması, işçi sınıfının atomize edilmesinin bir sonucuydu. Daha geniş çaplı bir güç kullanımı, sıkıyönetim, sokağa çıkma yasağı ve sokak çatışmaları gerekmiyordu. Çünkü işçi sınıfının ko-

şulları devrim ve karşı-devrim arasındaki savaşı, istisnalar dışında, Bolşevik partinin farklı tarafları arasındaki mücadeleye indirgemişti. Bu durum, gerçekleşen karşı devrimin boyutları ve Stalin rejimi ile 1920'lerin ortalarındaki rejim arasında bile var olan farkları görmemize engel olmamalıdır. Stephan Cohen şöyle der:

Stalin'in 'büyük değişim' olarak bilinen 1923-33 dönemi yeni politikaları, Bolşevik programına uygun düşünceden köktenci bir kopuştu. Hiçbir Bolşevik lider ya da fraksiyon, dayatmacı bir kollektifleştirme, varlıklı olduğu iddia edilen köylülerin (kulak) 'tasfiyesi', tehlikeli ağır sanayileşme, pazar sektörünün tümüyle yok edilmesi ve 'plan' denilen ama gerçekte plan olmaktan uzak, yalnızca ekonominin aşırı merkeziyetçi kontrolü artı teşviklerden oluşan bu politikalara benzer birşeyi asla savunmamıştı. Bu 'yukarıdan devrim' yılları, tarihsel olarak ve program açısından, Stalinizmin doğduğu dönemdir.[267]

Michael Remain'in paha biçilmez *The Birth of Stalinizm*'i, bu kırılmanın bütününü etkileyici ayrıntılarla göstererek aynı sonuçlara ulaşır.[268] Yine Cohen şöyle der:

Stalin yönetiminde resmi ideoloji kökten değişime uğradı. Bu değişimlerin bazıları Batılı ve Sovyet araştırmacıların dikkatini çekmiştir: milliyetçiliğin canlanması, devletçilik, anti-semitizm, ve muhafazakarlar ya da gerici kültür ve davranış normları: işçilerin, kadınların, okul çocuklarının, azınlıktaki kültürlerinin ve eşitçiliğin lehine olan düşünce ve kanunların, ayrıca devrimci ve Bolşevik sembollerinin pek çoğunun ortadan kaldırılması; ve tarihin yaratıcıları olarak sıradan insanlar yerine liderlerin ve resmi patronların öne çıkarılması. Bunlar basit değişiklikler değil tersine 'özünde değişmiş' yeni bir ideolojiydi ve '1917'de iktidarı ele geçiren hareketi temsil etmiyordu.[269]

Söylemek istediğimiz 1920'deki hedeflerden çok uzak bir noktaya gelinmişti. Bu incelemenin amacı sa-

dece şu iki noktayı göstermektedir: 1) Bolşeviklerin amaçlarından bu kadar geriye çekilmelerini zorunlu kılan, koşulların karşı konulmaz zorlamasıydı. Onlar bu yolu –o dönemde gösterilen retorik gerekçeler ne olursa olsun– kendi teorilerine rağmen yürüdüler, teorileri yüzünden değil. 2) O dönemdeki alternatifleri Bolşeviklerden çok daha kötüydüler. Kağıt üzerinde daha demokratik bir programa sahip görünen hareketler bile (İşçi Muhalefeti, Kronştad, Manho) ya sahtekardılar (Mahno) ya da ütopyacı. Ütopyacılardı çünkü 1917'nin kurumlarını özlüyorlardı; o kurumların varlığını mümkün kılan sınıf, politik yaşamı yönetecek kollektif yetisini artık yitirmişken. 1920'lerin başlarındaki trajedi budur: Bolşevikler düşmanlarını yenilgiye uğratırken, kendilerinin üzerinde durdukları temeli yok etmişlerdi-cephedeki ölümlerle veya açlık, hastalık ve kırsal bölgelere kaçışlar sonucu şehirlerin insansızlaştırılmasıyla, gerçek anlamda yok etmişlerdi o temeli. Demokrasi yokluğu bunların sonucuydu, başlama nedeni değil. Stalinist bürokrasinin başarısının sırrı, işçi devletinin harap olması ve yalnız kalmasında yatıyordu.

Ekim Devrimi ve Bugünkü Politika

1980'ler belli başlı pek çok şey, sanayileşmiş ülkede, iktidardaki hükümet ister sağ kanat (Reagan, Thatcher, Kohl) ister sağcı sosyal demokrat (Mitterand, Hawke, Gonzales) olsun, genel olarak işçi hareketi ve sol için bir geri adım dönemiydi. Bu koşullar altında sol içindeki dikkate değer kesimler öncelikle sol reformizme doğru bir değişim geçirmeye başladılar. İngiltere'de İşçi Partisi'nin sol kanadıyla, Fransa'da Sosyalist Parti'yle Yunanistan'da PASOK'la balayı, İtalyan devrimci solunun çöküşü ve uluslararası ölçekte Doğu Avrupa'daki olayların ve sonuç olarak Batılı komünist partilerin çöküşünün et-

kisi altında, bu değişim dalgası, en azından aydın çevrelerde, burjuva demokrasisiyle tamamen ve neredeyse ayırımsız bir biçimde özdeşleşmeye doğru evrildi.

Bu süreç, birtakım sosyalistlerin (örneğin İngiltere'de Norman Geras,Fred Hallidey) Amerikan ve İngiliz emperyalizmini destekleme kararı aldıkları İkinci Körfez Savaşı sırasında hız kazandı. Diğer önemli sayıdaki sosyalist de, özellikle *New Review*'nün editörler kurulu, en iyi ihtimalle, kısmi muhaliflikterini burjuva demokrasisinin sınırları içindeki terimlerle (yaptırımların desteklenmesi, BM'nin savunulması gibi) dikkatlice ortaya koydular. Sonuç, bugün sosyalist düşünce diye adlandırılan şeyin çoğunlukla alelade liberalizmden ayırt edilemez hale gelmiş olmasıdır. Vatandaşlık, demokratik ve anayasal reform, sivil toplumun erdemleri vb. üzerine gittikçe kabaran terminoloji bu sürecin değişmez sembolleridir. Böyle bir dünyada pazarın üstünlüğü sorgulanmaksızın kabul edilir.

Ekim devrimi tarihinin bu gelişmelerde önemli bir yeri vardır. Lenin'in Stalin'e zemin hazırladığı argümanı bir kez kabul edildiğinde, pazara ve burjuva demokrasisine karşı her türlü alternatif gerçekleştirilmesi zor bir hale gelir. J S Mill ve Adam Smith'in yürüdüğü düz ve dar yolun dışına çıkmak demek, Gulak'ı yargılamak demektir. Onların argümanı 'mümkün olan tüm sistemlerin en iyisini yaşıyoruz' diyor ve Ekim Devrimi'nin kaderi de bunu değiştirmeye çalışmanın çılgınlık olduğunu gösteriyor. Şimdilerde vatandaşlık hakları grubu Charter 88'in öncü isimlerinden Paul Hirst, son zamanlarda serbest pazar ve hukuk devletinin toplum için uygun olan tek yönetim biçimi olduğuna öylesine ikna olmuş ki her türlü alternatif görüşe-ister Lenin'inki olsun ister Vaclav Havel'in eko-sosyal demokrasisi-tehlikeli ütopyacı düşler olarak yaklaşıyor.[270]

Robin Blackburn'un serbest pazarın baş papazları von Mises ve Von Hayek'i Troçki'yle birleştirdiğini düşün-

düğü var olmayan bir bağı arayıp bulma çabaları bu gelişmelere bir başka tepkidir. Blackburn, Troçki pazar mekanizmasının bazı biçimlerinin komünist topluma geçişte kullanacağını söylediğine göre, Rus Devrimi liderinin von Mises'in bugünkü takipçileriyle ortak bir yönü olması gerektiği gibi bir sonuca varmış görünüyor. Kapitalist ve işçi sınıflarından hangisinin iktidarda olduğu gibi 'önemsiz' bir sorun bu incelemede yer almaz. Ya da en azından sadece, pazarın devrim bir kez başladıktan sonra, son derece farklılaşmış koşullar altında kullanılabilecek bir mekanizma olmaktan çok, gücü elde etmek için bir strateji olduğunun varsayıldığı ölçüde yer alır. O halde basitçe reform ve devrim arasındaki farktır bu.

Bu argümanların pek çoğu, kısmen ya da tamamen Rus Devrimi'nin özünde Soğuk Savaş yorumlarının yeniden canlandırılmasına dayanmaktadır. Yine de eğer Ekim Devrimi'nin tarihi 'bir zamanların sosyalistlerinin' bizi inandırdıkları gibi değilse, o zaman günümüzün işçi hareketinin cephanesinde hala güçlü bir silah var demektir. Kitlesel işsizlik, savaş ve emperyalizm, üçüncü dünyada açlık ve birinci dünyada yoksulluk, evsizlik, ekonomik sömürü, ırkçılık ve cinsiyetçilik, sendika karşıtı yasalar ve en iyi olasılıkla iğdiş edilmiş politik haklar; bunlar dünyanın bize sunup sunabileceğinin tümü değil. O halde benzersiz siyasi özgürlük, kültürel ve sanatsal patlama, benzersiz ekonomik serbestlik, ezilen cinslerin ve ulusların yükselişi gibi Ekim Devrimi'nin ilk günlerinin işaretleri ve devrimin karanlık zamanları üzerine yazılmış bu denemenin söz etmeye fırsat bulamadığı daha pek çoğu, hala ulaşabileceğimiz bir yerde. Ekim Devrimi bizim geçmişimizdir. Aynı zamanda bu bizim geleceğimiz. Ondan bu kadar kolay vazgeçmemeliyiz.

NOTLAR

İlk müsveddeyle ilgili yorumlarından ötürü şu kişilere teşekkür ederim:Tony Cliff, Nikolay Gençev, Lindsey German, Mike Haynes, John Molyneux, Pete Morgan ve özelikle de Nikolay Preobrazenski.

[1] W Rees-Mogg, Independent, 14 Ekim 1989, R Pipes, The Russian Revolution (Londra, 1990)

[2] Moscov News, haftalık gazete, Sayı 2,1991

[3] Bak. Johnatan Steele, "Solzhenitsyn Off The Press, Trotsky Under Wraps", Guardian, 6 Mayıs 1991

[4] Moskova'daki bir sosyalistle özel görüşme

[5] Bak. "A Shade Less Red", Daily Mail, 8 Şubat 1990

[6] "Waking From History's Great Dream", Indepedent on Sunday, 4 Şubat 1990

[7] Bak. J Slova, " Socialist Aspirations and Social Realities", The African Communist, Sayı 124, (Johannesburg 1991), s.9. J Slevo'nun Has Socialism Failed'ine benzer, ama daha üstü kapalı formülasyonlar yer almaktadır. (Londra, 1990)

[8] R Blackburn, " Fin de Siecle:Socialism after the crash", New Left Review 185, Ocak/Şubat 1991, s21

[9] P Hirst, "The State, Civil Society and Collapse of Soviet Communism", Economy and Society, Cilt 20, Sayı 2, Mayıs 1991, 219

[10] S Farber, Before Stalinizm (Polity Press, 1991), s99-109

[11] Bak. Against the Current, Sayı 29 ve 32 (Detroit). Özellikle sağcı, anti-Leninist olan yazı, T Smith'in "The Etchics of Socialist Paraxis'idir, Against the Current, Sayı 32, s.43-45.

[12] S Farber, age, s.12

[13] B Kagarlitski, The Thinking Reed (Londra, 1998), s. 41-65, ancak Kagarlitski'nin yazısında genel olarak bir sonraki The Dialectic of Change'e göre Bolşeviklere yönelik daha az eleştirel bir hava hakimdir. Büyük ihtimale bunun nedeni, The Thinkig Reed'in henüz muhalefet hareketi cılızken ve rejimin çöküşü bu kadar ilerlememişken yazılmış olmasıdır.

[14] R Blackburn, age, s. 8.

[15] L Toroçki, "Results and Prospects"; The Parmanet Revolution and Results and Prospects (New York, 1969) s. 105.

[16] E H Carr'ın alıntası, The Bolshevik Revolution 1917-1923, Cilt III (Londra,1966) s.9.

[17] age, s. 17-18.

[18] age, s. 53

[19] R. Blackbrun, age, s. 24

[20] E H Carr, age, s. 59
[21] L. Troçki'nin alıntısı, age, s. 105.
[22] K. Kautski, The Dictatorship of the Proletariat (University of Michigan, 1964), s. 64.
[23] V. Serge, Year One of The Russion Revolution (Londra, 1972), s. 14-135.
[24] V. Serge, Destiny of a Revolution (Londra, 1937), s. 314-315.
[25] V. Serge, Year One..., age, s. 325
[26] T Cliff'in alıntısı, Lenin Cilt 4: The Bolsheviks and the World Revolution (Londra, 1979) , s. 8.
[27] Bek. T. Cliff, Trotsky, 1917-1923, the Sword of the Revolution (Londra, 1979), s. 8.
[28] Marx, Selected Correspondence (Moskova, 1956), s. 320.
[29] Bak. "The Berlin USPD debate on the National Assembly" , The Third International in Lenin's Time, The German Revolution and the Debate on Soviet Power, documents: 1918-1919 (New York, 1986), s. 128.
[30] E Acton, Rethinking the Russian Revolution (Londra, 1990), s. 2.
[31] R Pipes, age, s. 491.
[32] W Bruce Lincoln'ün alıntısı, Red Victory (New York, 1989), s. 28, 39-40.
[33] M Ferro'nun alıntısı, October 1917, a Social History of the Russion Revolution (Londra, 1980), s. 14.
[34] L Troçki, History of the Russion Revolution (Londra, 1980), s. 240.
[35] R Medvedev'in alıntısı, The Oktober Revolution (New York, 1979), s. 69.
[36] Victor Serge, Year One..., age, s. 109.
[37] L Jones, "A Year of Two Revolutions", M Jones (der.), Storming the Heavens, Voices of October (Londra, 1987), S XLIII.
[38] Alıntı age'den, s. XLV.
[39] W Bruce Lincoln, age, s.35
[40] Temmuz günleri'nin yenilgisinden sonra Bolşevikler, sovyetlerde liderliğin, geri alınmayacak bir şekilde ılımlı sosyalistlerin eline geçtiği konusundaki kaygıları nedeniyle "Bütün iktidar sovyetlere" sloganını geri çektiler. Bunun yerine bir süre için stratejilerini, daha duyarlı olan yerel fabrika komiteleri üzerine kurdular. Kitlelere egmen olan hava kesin biçimde Geçici Hükümet ve sovyetler içindeki ılımlılar aleyhine dönünce, Bolşevikler de ilk formülasyonlarına geri döndüler. Bunlardan hiçbiri, iktidarı Geçici Hükümet'ten alıp işçi sınıfının Halk organlarını eline vermek şeklindeki Bolşe-

vlk strateJisinin özünü değiştirmez-sonradan Troçki de Lessons of October'da (Ekim Devrimi'nin Öğrettikleri) bu konuya açıklık getirmiştir.

[41] M Jones, age, s XLV.

[42] age

[43] M Ferro, age, s.37.

[44] L Troçki, History...,age, s.668.

[45] Bak. M Ferro, age, s.51.

[46] age, s.46.

[47] R Medvedev'in alıntısı, age, s.51.

[48] N Podvoisky, "Lenin-Organizer of the Victorious October Uprising", M Jones (der), Storming the Heavens, age, s 116

[49] Lenin Collected Works, Cilt 26, s. 212, Marxism and İnsurrection için bak. Collected Works, Cilt 26, s. 22-27. Ayrıca bak. N Harding, Lenin'de Political Thought, Cilt 2, Theory and Practice in the Socialist Revolution (Londra, 1983), s. 154.

[50] N N Sukhanov, the Russian Revolution 1917, a Personal Record (Princeton Universitiy Press, 1984), s. 576.

[51] R Service, The Bolshevik Party in Revolution: a study in organisational change 1917-1923 (London, 1979), s. 62.

[52] T Cliff'in alıntısı, Lenin, The Revolution Besieged, Cilt 3 (London, 1978), s.2.

[53] S Cohen Rethinking the Soviet Experience (OUP, 1985), s. 5. Soğuk Savaş tarihçileri içinde belki en tanınmış olan Leonard Shapiro'dur. Cohen, Lenin'den Stalin'e uzanan "düz çizgi"yle ilgili çok çarpıcı bir alıntılar listesi verilmektedir.

[54] S Farber, age, s. 149-150.

[55] R Blackburn, age, s. 20-22.

[56] Bak. Lenin, Collected Works, Cilt 8, s. 117. Ayrıca Bak. s. 141: "Sosyal demokrasi... hala zayıftı. aktif proleter kitlelerin sosyal demokratik liderlik konusundaki yoğun talebine göre zayıf."

[57] R Sercice, age, s 36.

[58] age, s. 58.

[59] age, s. 84.

[60] age, s. 210-211.

[61] age, s. 52.

[62] age, s.3.

[63] Alıntı age'den, s.61.

[64] Bu konularla ilgili ayrıntılı bir değerlendirme için bak. C Harman, Germany, the Lost Revolution, (Londra, 1982), özelikle 5. bölüm.

[65] R Blackburn, age, s. 23.

[66] age, s. 10.
[67] T Wohlfont, "Transition to the Transition",New Left Review 130, Kasım/ Aralık 1981, s. 79.
[68] S Farber, age, s. 56.
[69] R Luxemburg, The Russian Revolution, Mary-Alice Waters (der), Rosa Lüxemburg Speaks, (New York, 1970), s. 375.
[70] R Medvedev'in alıntısı, age, s. 103-104
[71] age, s.108.
[72] V Serge, Year One..., s.130.
[73] M Liebman'ın alıntısı, Leninism Under Lenin (London,1975), s. 245.
[74] R Medvedev, age, s. 110-111. Seçimler nispi temsil sistemine göre olduğundan, Sol SD'lerin aldıkları sonuçlar ilk bakışta görüldüklerinden de çarpıcıdır.
[75] Bak. Medvedev, age, s. 110-112
[76] Rakamlar Lenin'den, "The Proletarian Revolution and the Renegade Kautsky", The Third International in Lenin's Time..., age, s. 357.
[77] V Serge, Year One..., age, s. 131.
[78] age, s. 130-131.
[79] L Shapiro, 1917 The Russian Revolutions and the Origins of Present-Day Communism, (Londra, 1984), s. 149.
[80] W H Chamberlin, The Russian Revolution, Cilt 1, 1917-1918, from the overthrow of the Tsar to the assumption of power by the Bolsheviks (Princeton University Press, 1987), s. 370. W H Chamberlin'in tarihi, anlatısı Moskova'da kaldığı sırada (1922-1934) topladığı malzemelere dayandığı için önemlidir, ama stalin ve Soğuk Savaş dönemlerinin bir çok tarihçisi tarafından incelenmemiştir. R Pipes, age, s.555 böyle bir nitelik taşımamakladır.
[81] Bak. örneğin, K. Kautsky, "National Assembly and Concil Assembly", The Third International in Lenin's Time...,age, s. 94-105.
[82] age, s. 138.
[83] age, s. 94.
[84] M Liebman, age, s.236.
[85] V Serge'in alıntısı, Year One..., age, s.342-343.
[86] J Slovo, "Socialist Aspirations...", age, s.9. Şu anda Moskova'daki müze yöneticilerinin izlediği takdiğin yazı alanındaki karşılığıdır bu: Troçki'nin portreleri galerilere yeniden asılmaya başlanmıştır,ama mutlaka Stalin portelerinin yanına.Bunun anlamı telaffuz edilmese de açıktır: "Stalin kötüydü amaTroçki de öyle, demek ki alternatif olarak ona yönelmenin anlamı yok." Slova, bu

noktayı açıkça ifade etmektedir: "Pallo Jordan'ın, komünist bakışın gerçek anlamını keşfetmek için (Troçki de dahil) "muhaliflerin" çalışmalarına bakmamız gerektiği yolundaki oldukça genel yargısını kabul etmeden önce biraz dikkat göstermemiz gerektiğine inanıyorum."age.

[87] R Blackburn,age, s.21
[88] S Farber, age, s 44.
[89] J Slovo,age, s.8.
[90] S Farber,age, s. 47.
[91] age, s. 117.
[92] V Serge, Year One...,age, s. 350.
[93] T Cliff, Lenin, Cilt 3,(Londra,1978), s.68.
[94] V Serge, Year One..., age, s. 350-352.
[95] V Bruce Lincoln, age, s.50.
[96] W H Chamberlin'in alıntısı, The Finnish Revolution,Vol.II,1918-1921(Princeton University Press,1987) s.78.
[97] age, s. 790.
[98] W H Chamberlin, Cilt I, age, s. 371.
[99] R Pipes, age, s. 790
[100] V Serge, Year One..., age, s. 187-188
[101] age, s. 189.
[102] A F Upton, The Finish Revolution, 1917-1918 (University of Minnesota Press, 1980), s. 519.
[103] age, s. 521.
[104] age
[105] age
[106] age, s. 522.
[107] age, s. 89-90.
[108] V Serge, Year One..., age, s. 349.
[109] W Bruce Lincoln, age, s. 99.
[110] age, s. 198.
[111] L Troçki, My Life (New York, 1960), s. 396-397.
[112] W Bruce Lincoln, s. 204.
[113] age, s. 225.
[114] age, s. 226.
[115] age, s. 88-89.
[116] age, s. 100.
[117] V Serge, Year One..., age, 333.
[118] W Bruce Lincoln, age, s. 204.
[119] W Bruce Lincoln, age, s. 48-49.
[120] age, s. 321.

[121] age, s. 317.
[122] age, s. 322-323.
[123] age.
[124] age, s. 319-320. Unutmamak gerekir ki, Çeka'nın öldürüldüğü kişiler konusundaki en abartılı iddiaların- iç savaşta ölenlerin toplamından 140.000 kişi fazla- (bak. Pipes, age, s. 838) doğru olduğu kabul edilerse bile bu rakam Beyazların yalnızca bir yıl içinde, yalnızca bir bölgede, 1919'da Ukrayna'da öldürüldüğü Yahudilerin sayısından azdır.
[125] Alıntı age'den, s. 259
[126] age, s. 256.
[127] Bak. age s. 256-257.
[128] Alıntı age'den, s. 259.
[129] R Luckett, The White Genarals (London, 1971), s. 184.
[130] W Bruce Lincoln, age, s. 210.
[131] R Luckett, age, s. 225.
[132] W Bruce Lincoln'ın alıntısı, age, s. 436-437.
[133] W H Chamberlin'in alıntısı, age, Cilt II, (Princeton University Press, 1987), s. 197.
[134] W Bruce Lincoln'ın alıntısı, age, s. 247 ve s. 263.
[135] Alıntı age'den, s. 261.
[136] W H Chamberlin'in alıntısı, Cilt II, age, s. 403.
[137] W Bruce Lincoln'ın alıntısı, age, s. 283.
[138] W H Chamberlin'in alıntısı, Cilt II, age, s. 138.
[139] Alıntı age'den, s. 261.
[140] age, s. 283.
[141] age, s. 169.
[142] W Bruce Lincoln, age, s. 294.
[143] W H Chamberlin, Cilt II, age, s. 258.
[144] Bak. W Bruce Lincoln, age, s. 280-282.
[145] W H Chamberlin, Cilt II, age, s. 461.
[146] W Bruce Lincoln, age, s. 266.
[147] T Cliff, " Trotsky on Substituionism", International Socialism (eski seri), Sayı 2, Sonbahar 1960.
[148] S A Smith, Red Petrograd (Cambridge Universty Press, 1983), s. 210. Aslında Lenin'in devrimden sonra ekonomi üzerine yazdığı ilk makalelerden birinin başlığı "Rekabet Nasıl Örgütlenmeli?" idi ve şu konuda ısrarlıydı Lenin: "Artık sosyalist hükümet iktidarda olduğuna göre işimiz rekabeti örgütlemektedir." Collected Works, Cilt 26, s. 404.
[149] S A Smith, age, s. 209.

[150] age, 220-221.
age, s. 222-223.
[152] Bak. T Cliff, Lenin, Cilt 3, age, s. 81.
[153] age, s. 81. S. A. Smith, age; burada söz konusu süreç ayrıntısıyla verilmektedir. Örneğin s. 238-239'a bakın. Smith'e göre ayrıca,işçilerin işletmeyi üstlendiği bazı durumlarda amaç, hükümeti işletmeye katılmaya yöneltmekti, çünkü "işçi"lerin işletme yönetiminin, özellikle büyük fabrikalarda üretimi etkileyen dev sorunlar karşısında etkisiz kaldığı ortaya çıkmıştır.
[154] Kritzman, T Cilff'in alıntısı, Lenin, Cilt 3, age, s. 83.
[155] Bak. W Bruce Lincoln, age, s. 116.
[156] age, s. 115-116.
[157] S A Smith'in alıntısı, age, s. 239.
[158] V Serge, Year One..., age, s. 353.
[159] S A Smith, age, s. 242.
[160] S A Smith, age, s. 250-251.
[161] L T Lih'in alıntısı, age, s. 678-679.
[162] P Avrich, Kronstadt 1921(Princeton University Press, 1991), s. 19.
[163] Aktaran W Bruce Lincoln, age, s. 63.
[164] Bak. S Farber, age, s. 70.
[165] L T Lih'in alıntısı, age, s. 678-679.
[166] W Bruce Lincoln, age, s. 65.
[167] age, s. 480 ve s. 416.
[168] Alıntı age'den, s. 345.
[169] W H Chamberlin, Cilt II, age, s. 347.
[170] W H Chamberlin, Cilt I, age, s. 332 ve Cilt II, s. 68-69.
[171] P Knighley, The Second Oldest Profession (Londra, 1986), s. 57-72.
[172] age, s. 57-58.
[173] T Cliff'in alıntısı, Lenin, Cilt 4, age, s. 18.
[174] Bak. T Cliff, Trotsky, The Sword of Revolution, Cilt II, (Londra, 1990), s. 32-33.
[175] G Leggett, The Cheka: Lenin's Politikal Police (Oxford, 1981), s. 21.
[176] W Bruce Lincoln, age, s. 138.
[177] W Bruce Lincoln, age, s. 138.
[178] age, s. 127.
[179] Knightley'nin alıntısı, age, s. 75.
[180] Bak. örnegin W H Chamberlin Cilt II, age, s. 70-71.
[181] G Leggett, age, s. 130-131.

[182] age, s. 197. Leggett, S P Melgounov'un The Red in Russia'sından da alıntı yapar. Ancak Leggett, Melgounov'u "saygın bir siyasetçi" (s. 185) olarak tanımlarken fena yanılmaktadır. Melgounov'un alıntısı taraflıdır ve dengesiz yargılarla doludur. Örneğin "Çe-ka, yani Bütün Rusya Olağanüstü Komisyonu adını simgeleyen üç harfin aynı zamanda Rusça'da 'Herkese Ölüm' demek olan üç kelimeyi de simgelemesi boşuna değildir." (!), s. 41.
[183] G Leggett, age, s. 168-169.
[184] Bak. G Leggett, age, s. 176-182.
[185] Sözgelimi Çeka, 1920'de ölüm cezasının kaldırılmasından önceki gece idamlar gerçekleştirmiştir; bak. Mary Mac Auley, Bread and Authority, State and Society in Petrograd 1917-1922. (Oxford, 1991), s. 391. ayrıca Çeka, iç savaşta cephe gerisinde idam cezası kaldırılmış olduğu sırada, mahkumları cephenin ön saflarına taşıyarak da idamlar infaz edilmişti. Mc Auley, s. 386'da Beyaz Terör'ün tersine Kızıl Terör'ün, liderleğin alanından uzaklaştıkça da şiddetlendiğine ilişkin başka kanıtlar vardır: "Fransız Devrimi'nde olduğu gibi... taşra kentlerinde terör... büyük kentlerdekinden daha kötüydü. Ekim- Aralık 1918'deki parti yayınlarında endişe yaratan, taşrada korkunç bir şekilde kan dökülüyor olmasıydı... Eylül ve Ekim'deki terör parti içinde tepki doğurunca, açıkça beyan edilmeksizin birkaç hafta içinde bundan vazgeçildi."
[186] R Pipes, age, s. 792.
[187] V Serge, Year One... age, s. 326-327.
[188] R Medvedev'in alıntısı, Let History Judge (Oxford, 1989), s. 502.
[189] age.
[190] Bak. B Kagarlitski, age, s. 53.
[191] R Menvedev'in alıntısı, Let History Judge, s. 655.
[192] age, s.654.
[193] Lenin, Collected Works, Cilt 28, s. 389.
[194] G Leggett, age, s.187.
[195] W Bruce Lincoln'ın alıntısı, age, s. 139.
[196] G Leggett'in alıntısı, age, s. 162.
[197] age, s. 161.
[198] age, s. 171.
[199] Alıntı age'den, s. 357.
[200] age, s. 188.
[201] Alıntı age'den, s. 189.
[202] age, s. 342.
[203] Alıntı age'den.

[204] age, s.345.
[205] R Medvedev, Let History Judge, age, s. 656.
[206] age, s. 657.
[207] G Leggett'in alıntısı, age, s. 163.
[208] W Bruce Lincoln,'ın alıntısı, age, s. 364.
[209] age, s. 371.
[210] age, s. 364.
[211] age, s. 373-374.
[212] Bak. T. Cliff, Lenin, Cilt 3, age, s. 95.
[213] W Bruce Lincoln'ın alıntısı, age, s. 358.
[214] W Chamberlin, Cilt II, s. 122-124.
[215] S Farber, age, s. 122-124.
[216] W Bruce Lincoln'ın alıntısı, age, s. 468-470.
[217] age, s. 471.
[218] age.
[219] M Palij, The Anarchism of Nestor Makhno (University of Washintong Press, 1976),s. 177.
[220] W H Chamberlin, Cilt II, age, s. 237.
[221] age, s. 237.
[222] Bak W Bruce Lincoln, age, s. 237
[223] M Palij, age, s.219.
[224] age, s. 214.
[225] P Avrich, Anarchist Portraits (Princeton University Press, 1988), s. 120-121.
[226] age, s. 120.
[227] M Armstrong, "Nestor Makhno: The failure of anarchism", Socialist Review (Avustralya), Yaz 1990, Sayı 3, s.114
[228] M Palij, age, s. 214.
[229] age, s. 213-214.
[230] P Avrich, Anarchist..., age, s. 114.
[231] W H Chamberlin, Cilt II, s.234 ve s.232.
[232] P Avrich, Anarchist..., age, s. 121.
[233] Bak. M Palij, age, s. 152.
[234] W H Chamberlin, Cilt II. s
[235] Bak. F Sysyn, "Nestor, Makhno and the Ukrainian Revolution", T Hunczak (der) The Ukraine 1917-1921, a Study in Revolution (Harvard University Press, 19977), s. 290 n. 49. galiba Makho'nun iki 'karısı' varmış. Ceza Komisyonu'nun başında olanla, metinde daha önce alıntılanan günlüğü tutan aynı değil.
[236] D Footman, Civil War in Russia (Londra, 1961) s. 288
[237] age, s. 282.

[238] I Getzler, kronstadt 1917-1921 (Londra, 1983), s. 206-207
[239] Bak. D Fedotoff White, The Growth of The Red Army (Princeton University Pess, 1944), s. 154
[240] age, s. 140.
[241] age, s. 142.
[242] age, s. 143.
[243] S Ferber, age, s. 192-193.
[244] W Bruce Lincoln'ın alıntısı, age, s. 495.
[245] P Avrich, Kronstadt..., age, s. 94-95.
[246] I Getzler'in alıntısı, age, s.209-210.
[247] P Avrich, Kronstadt..., s. 68.
[248] age, s.63-66.
[249] What We Are Fighting For, P Avrich, age, s. 242-243
[250] Bak. P Avrich, Kronstadt..., s. 222.
[251] age, s. 107-121-122.
[252] age, s. 110-111.
[253] age, s.127-128.
[254] T Cliff'in alıntısı, Lenin, Cilt 4, s.134.
[255] P avrich'in alıntısı,
[256] T Cliff'in alıntısı, Trosky, Cilt 2, (Londra, 1990), s.188.
[257] Alıntı age'den, s. 193.
[258] W Bruce Lincoln'ın alıntısı, age, s. 479.
[259] Aslında bu durum bundan daha da kötüydü: Fabrikada çalışanların çoğu da 'iş tezgahı'nda değil, yönetimdeydi.
[260] M Von Hagen'in alıntısı, Soldiers in the Ploretarian Dictatorship (Cornell University Press, 1990), s. 5.
[261] R Service, age, s.8.
[262] T Cliff'in alıntısı, Lenin, Cilt 4, s. 136.
[263] T Cliff'in alıntısı, *Lenin*, Cilt 4, s. 136
[264] age, s. 138.
[265] age, s. 137.
[266] W Bruce Lincoln'ın alıntısı, age, s. 380.
[267] S Cohen, age,s. 52.
[268] M Reiman, The Birth of Stalinism (Londra, 1987).
[269] S Cohen, age, s.52.
[270] P Hirst, age, s. 224-225.

EKİM'İN SAVUNUSU

JOHN REES

Dünya işçilerinin hem kendilerini hemde kendileriyle birlikte tüm insanlığı geleceğe, insanlaşmaya taşımak için, Ekim Devrimi dışında ne rehberleri ne de başkaca yolları vardır.

Ekimin Savunusu, çağdaş işçi sınıfına kendi tarihinin mükemmel bir sunumunu yaparak, onun bilincinin ve örgütlenmesinin gelişmesine parlak bir katkıda bulunmaktadır.

–Kitap Rehberi Ekim 1999

Praksis

POLİTİKA Sosyalizm